

România literară

34

editată cu sprijinul
Fundației ANONIMUL

și cu sprijinul
Fundației INSTITUTUL
PENTRU LIBERĂ INIȚIATIVĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România 29 august 2008 (Anul XL). 32 pagini. 3 lei

DOINA IOANID

p. 16-17

„Oamenii
fericiți
și normali
nu scriu,
trăiesc
pur și simplu”

interviu
de un cristian

SALA DE
LECTURĂ

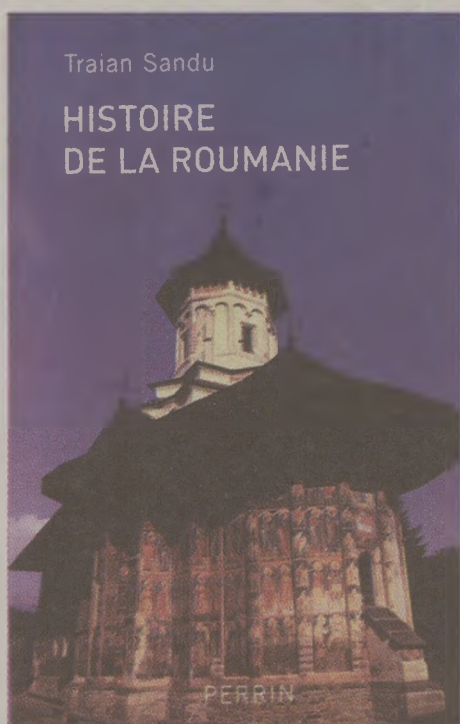
p. 26-27

KANJI TSUSHIMA

ambasadorul Japoniei
în România

„Îmi place
să cunosc realitatea,
societatea
românească
prin cărți”

interviu de
Elisabeta Lăsconi

O ISTORIE A ROMÂNIEI

p. 4

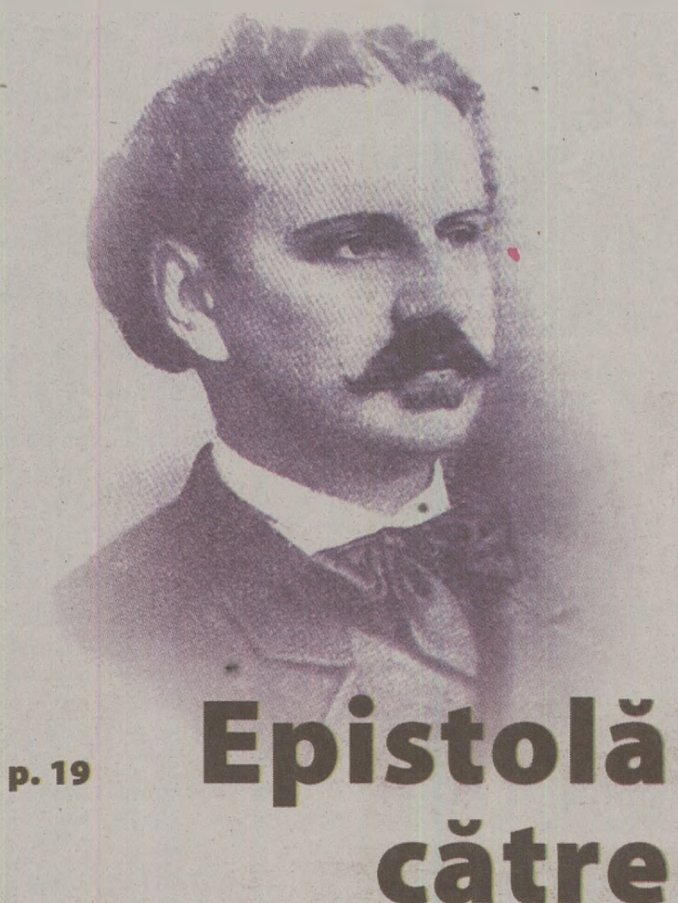
apărută în Franța

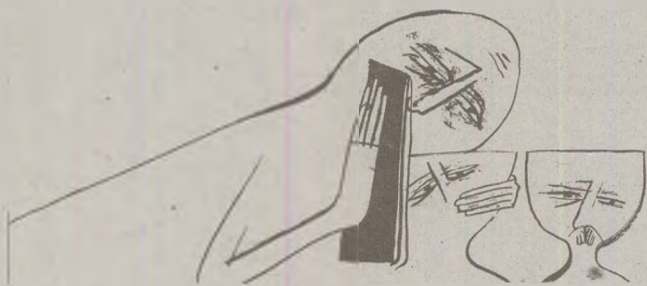
• prezentare de Mircea Iorgulescu

p. 19

Epistolă cătref ODOBESCU

expeditor: Ștefan Cazimir

s u m a r

Nuferi, rațe sălbătice, intelectuali
de Alex Ștefănescu - p. 3

O istorie a României apărută la Paris
de Mircea Iorgulescu - p. 4

CRONICA OPTIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 5
Despre creatori cu dragoste și maliție

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 6
Pe urmele Antigonei

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș - p. 7
Antologia provincialului

Poezii de Leo Butnaru - p. 8

TROPICE SURĂZĂTOARE de Mihai Zamfir - p. 9
Zîmbetul brazilian

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

Să nu-ți faci iluzii... de Barbu Cioculescu - p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Un joc de societate

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - pp. 12-13
Polemica lui Blaga

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 14
Punctui pe i

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 15

INTERVIURILE ROMÂNIEI LITERARE
Doina Ioanid: „Oamenii fericiți și normali nu scriu,
trăiesc pur și simplu”
A consemnat UN CRISTIAN - pp. 16-17

În apărarea lui Călinescu? de Georgeta Drăghici - p. 18

Epistolă către Odobescu de Ștefan Cazimir - p. 19

Noile aventuri ale văduvei trandafirli
de Geo Vasile - p. 20

Drumul american de Simona Vasilache - p. 20

Folclorul detenției de Iordan Datcu - p. 21

Avignon 2008. Un festival împlinit
de George Banu - p. 22

Enescu și muzica lumii de Dumitru Avakian - p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 24
Când vine Valul...

CRONICĂ PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
Uniunea Artiștilor Plastici, după cincisprezece ani

Kanji Tsushima: „Îmi place să cunosc realitatea, societatea
românească prin cărți”
Interviu realizat de Elisabeta Lăsceni - pp. 26-27

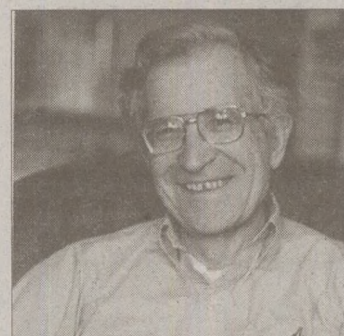
Limba și genomul uman
de Laura Carmen Cuțitaru - p. 28-29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 30
Cu pușca și cu praștia

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocârlie - p. 31
Lăsați pe mine

Ochiul magic - p. 32

România literară®

Director: **NICOLAE MANOLESCU**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU – director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU – redactor-șef

OANA MATEI – secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, IOANA PÂRVULESCU – redactori

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 6, 8, 10, 11, 22, 25, 30, 31),

SIMONA GALAȚCHI, ECATERINA IONESCU (pag. 1, 2, 4, 5, 7,
9, 14, 16, 17, 18, 20, 23, 24, 26, 27),

NINA PRUTEANU (pag. 12, 13, 15, 19, 21, 28, 29, 32).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Picătura*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),
GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**
(Cehia)

Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1,
cod 010071, București.

Director administrativ: **VALENTINA VLĂDAN**

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

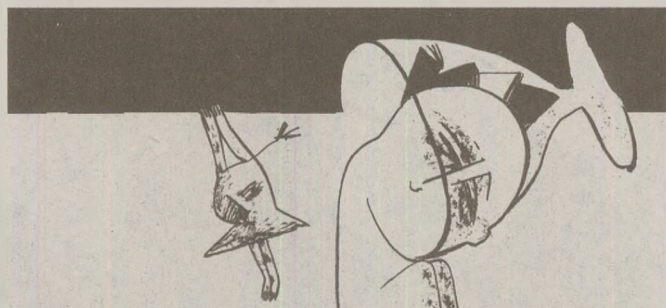
tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut
juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

a c t u a l i t a t e a

Am văzut pelicani, rațe sălbatice, cocori, am întrezărit pești fumegos-argintii prin apa limpede. N-a fost vorba pur și simplu de turism, ci de o documentare, care a provocat ulterior îndelungi discuții.

Nuferi, rațe sălbatice, intelectuali

C SE ÎNTÂMPLĂ cu Delta Dunării? A rămas doar o amintire frumoasă? Continuă să existe, uriașă și fremătătoare, chinându-i pe cei care o locuiesc și fermecându-i pe cei care o vizitează?

Cândva mitologizată de propaganda comunistă, Delta Dunării a intrat după 1989 în mașinăria de deconstructură a prestigii a presei din această perioadă. Imaginea ei paradisiacă a fost înlocuită cu una infernală. Ambele mistificări au făcut ca pământul de la vărsarea Dunării în mare să nu se mai afle cu adevărat în raza conștiinței publice. Fostul președinte al României, Emil Constantinescu, încearcă de mai mult timp să atragă atenția societății românești asupra acestei zone de mare valoare (științifică, economică, turistică, etnografică, simbolică etc.) cu care nici nu știi cum să te porți: dacă o frecvenzezi

prea des o distrugi, dacă interzici accesul în perimetrul ei o condamni la inutilitate.

Una dintre inițiativele sale recente a constat în convocarea unui grup de intelectuali, cei mai mulți de formație umanistă, la o discuție despre Delta în Delta. Întâlnirea, organizată (impecabil) de Forumul Academic Român, a avut loc în perioada 22-24 august 2008, iar printre participanți s-au numărat Zoe Petre, Maia Simionescu, Eugen Simion, Augustin Buzura, Răzvan Cernat, Mircea Diaconu, Dan Petre, Angela Martin, Manuela Cernat, Doina Uricariu, Diana Lupescu, Ion Barbu, Rodica Cazacu, Domnița Ștefănescu și, bineînțeles, eu, Alex Ștefănescu, care dacă n-aș fi fost de față, n-aș fi putut povesti acum ce s-a întâmplat. Foarte mult a contat și sprijinul acordat cu larghețe de prefectul județului, Lucian Simion.

A fost o întâlnire de neuitat. Instalați în Hotelul *Mon Jardin* din Mahmudia (hotel nou, de un desăvârșit bun-gust, construit și administrat de un talentat om de afaceri din partea locului, Ion Luchian), am plecat cu toții, cu mai multe ambarcații mici cu motor, în lungi călătorii pe brațul Sfântu-Gheorghe și pe diverse canale. Am ajuns la Sulina, trecând prin lacurile Uzlina și Isac, prin canalul Crișan și prin localitatea Crișan. Ne-am continuat apoi drumul până la locul în care se varsă Dunărea în mare, loc misterios, unde cantitatea imensă de apă dulce dislocă, asemenea unui imens vapor lichid, valurile de apă sărată ale Mării Negre, înainte de a se contopi cu ele. La întoarcere, copleșiți de frumusețile văzute și istoviți de caniculă, ne-am oprit la Sulina la grădina de vară a unui fost sportiv, Constantin Obreja, și, cu pălăriile de soare așezate pe câte un scaun, am mâncat pește, pe săturate, și am băut apă minerală cu nesațul cu care alții beau vin. În Sulina am vizitat vechiul far (care mi-a adus în minte povestirea *Farul* a lui A. E. Baconsky), fostul sediu al Comisiei Europene a Dunării, ca și alte vechi edificii din perioada în care orașul (posibil simbol al europenizării noastre de azi) avea regim de „porto-franco” (cine n-a citit să citească, iar cine a citit să recitească romanul lui Jean Bart). La întoarcere am urmat alt traseu, prin labirintul de ape despletite al Dunării de Jos, și anume am trecut prin lacurile Roșu și Puiu și prin arinișul Erenciuc. Am străbătut întinderi de apă nesfârșite, acoperite de nuferi, am pătruns pe sub bolți de sălcii, ne-am făcut loc prin înguste coridoare acvatice străjuite de stuf foșnitor.

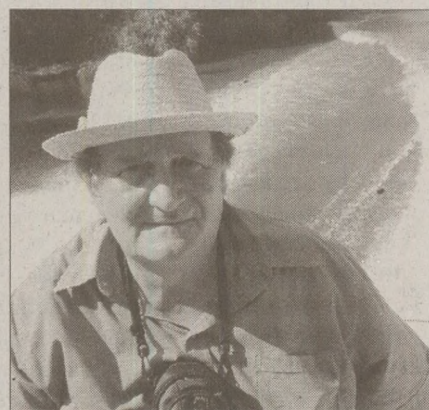
Am văzut pelicani, rațe sălbatice, cocori, am întrezărit pești fumegos-argintii prin apa limpede. N-a fost vorba pur și simplu de turism, ci de o documentare, care a provocat ulterior îndelungi discuții.

Întâlnirea a constituit până la urma un minunat prilej de a comunica, oferit unor oameni care au multe să-și spună, dar care în viața de fiecare zi nu găsesc momentul potrivit ca să o facă. Unele discuții ar fi meritat înregistrate (să sperăm că a făcut-o vreun serviciu secret!), fiind adevărate spectacole de erudiție și inteligență. Altele au avut valoarea unor ritualuri ale *conștientizării*. Politica lui Ceaușescu, de redare a unor terenuri din Delta (prin desecări) agriculturii, ca și politica unor guvernanți de după 1989 de concesionare a unor întinse terenuri din această zonă au adus grave prejudicii nu numai celor 12.000 de oameni care mai locuiesc aici, ci întregii țări și, fără nici o exagerare, tuturor iubitorilor de natură din lume. Din fericire, guvernatorul de acum al Rezervației Biosferei Deltei Dunării, Paul Cononov, care a participat la discuții, este un om competent, clarvăzător și bineconționat, care, împreună cu specialiștii din echipa lui, a elaborat și (parțial) a pus în aplicare programe ample de recondiționare a Deltei, inclusiv prin reconstituirea unor lacuri și reîmpăduriri. Cert este că în momentul de față Delta este curată, nemaiauducând aproape deloc aminte de Delta mizerabilă (desprinsă parcă din poezia lui Marius Ianuș) din anii trecuți. (Bineînțeles că acum nu mai vine nimeni să o filmeze...)

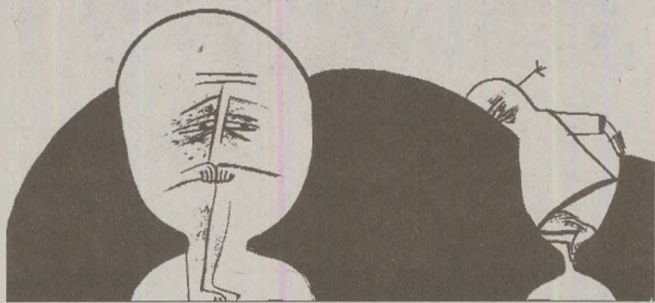
Rămâne ca intelectualii invitați de Emil Constantinescu, mulți dintre ei lideri de opinie, să convingă societatea românească că este nevoie de măsuri legislative și de investiții pentru susținerea în continuare a acestor programe.

În ceea ce mă privește, am fost profund impresionat de lupta (oarecum donquijotescă) pe care o duc în acest moment oameni cu sentimentul răspunderii, ca Paul Cononov sau Emil Constantinescu pentru salvarea Deltei. Dar și mai mult m-a impresionat evidența faptului că avem în România intelectuali de elită, care ar merita și ei ocrotiți, ca o bogăție a țării. I-aș fi ascultat la nesfârșit pe cei care au participat la discuții, aproape toți oameni de cultură de mare valoare. Și, dacă aș fi avut puterea necesară, aș fi înființat pe loc o Rezervație a Noosferei României, căreia i-aș fi alocat un buget imens, pentru binele oamenilor de cultură (ca să nu se mai simtă cerșetori în propria lor țară), dar mai ales pentru binele țării.

Alex ȘTEFĂNESCU

Fotografii de Alex Ștefănescu

a c t u a l i t a t e a

LA EDITURA pariziană PERRIN, cea mai mare și mai importantă editură franceză specializată în lucrări istorice, a apărut de curând o *Istorie a României*, de la getodaci pînă la actuala președinție a statului român și la integrarea în Uniunea Europeană. Autorul său, istoricul de origine română Traian Sandu, este profesor la Universitatea Paris III – Sorbonne Nouvelle.

Este o carte eveniment această *Histoire de la Roumanie*, și nu doar fiindcă vine pe terenul sărac al istoriilor României scrise de autori francezi. Sintezele de acest tip sînt foarte puține, cartea lui Traian Sandu fiind, după *Histoire de la Roumanie* de George Castellane (1984) și *Histoire des Roumains* de Catherine Durandin (1995), a treia în ultimii patruzeci-cincizeci de ani. Studiile tematice franceze cu subiecte de istorie românească sînt incontestabil mai numeroase, însă calitatea lor e deseori afectată de oportuniste ideologice și de mode sau pseudomode intelectuale. Ceea ce, mai ales în chestiunile de actualitate, le apropie riscant de jurnalistică militantă și inevitabil partizană, dacă nu chiar le transferă cu totul în acest expansionist domeniu dubios. Or, cea dintîi constatare pe care o impune această nouă *Istorie a României* este soliditatea ei științifică. E o lucrare temeinică, sobră și așezată ca arhitectură, academică fără a fi greoaie și doctă fără a fi prolixă. O carte, totodată, bogată în formulări memorabile, dar prin justetea severă a expresiei, nu prin efecte de pirotehnie verbală. Proiectul însuși este unul de factură auster clasică, de prezentare a unei istorii naționale urcînd cronologic din preistorie pînă în zilele noastre. În cel mai tradițional chip, cartea începe cu evocarea triburilor trace și se încheie cu integrarea României în Uniunea Europeană. Un veritabil maraton istoriografic în aproape patru sute de pagini, plus încă vreo treizeci de note și bibliografie, condus cu dificilă artă a narațiunii istorice ghidate de o viziune a întregului răsfrîntă în fiecare dintre capitolele celor cinci părți cîte are în totul această *Istorie a României*.

Spațiul cel mai larg, mai mult de două treimi, este acordat, natural, secolelor al XIX-lea și al XX-lea, limita istorică a primului fiind începutul Primului Război Mondial, iar a celui al doilea anul 1989. O periodizare ce ar putea stîrni controverse, dacă nu și mai mult decît atît, de vreme ce, de pildă, partea a patra, despre intervalul cuprins între 1914 și 1989, este intitulată „«România Mare» basculată din Vest în Est și înapoi”. Primul capitol de aici, „Un prim război mondial fără glorie și o pace profitabilă” rupe fără ezitări cu imaginile edulcorat patriotice prin care un dezastru militar și nu numai a fost ulterior prezentat drept o glorioasă epopee. Sfîrșitul României Mari e situat la încheierea celui de-al doilea deceniu al perioadei interbelice, a cărei analiză face, indirect, încă mai ridicole melodramaticile tentative de a o prezenta drept „adevărată epocă de aur”. Capitolul despre anii 1940 – 1947 se cheamă „De la o tutelă totalitară la alta, frontiere și regimuri instabile”, iar cel din anii 1948-1989, „Comunismul în România: stalinism fără milă, naționalism fără destalinizare, cădere fără tranziție”. Anume reacții ar putea stîrni, firește, și denumirea subcapitolului care încheie lucrarea – „După 2004: Traian Băsescu sau megalomania «axei Washington-Londra-București»”. Este însă o încheiere logică și coerentă, în perfect acord cu ansamblul.

De origine română, trăit de la zece ani în Franța, unde familia i s-a refugiat din motive politice în a doua jumătate a anilor '70 ai secolului trecut, format în spiritul și în contextul celor mai actuale dezbateri istoriografice occidentale, autorul acestei sinteze are și avantajul unei cunoașteri întinse și aprofundate a istoriografiei românești. Traian Sandu își începe de altfel cartea amintind folclorica de-acum plîngere a lui Cioran că poporul român nu a participat la

O istorie a României apărută la Paris

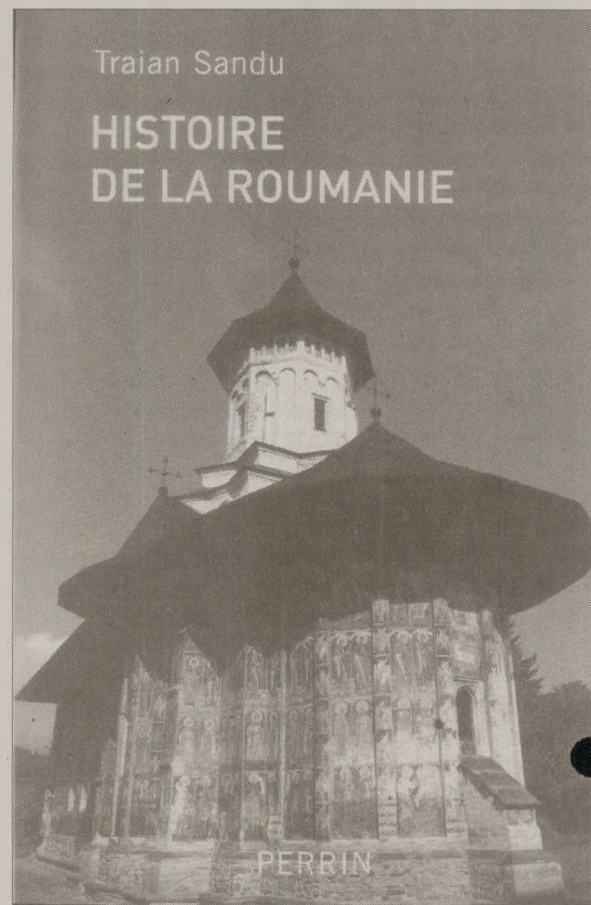
„Marea Istorie” și remarcînd, nu neapărat polemic, totuși, că dacă românii n-au făcut Istorie, aceasta s-a făcut însă destul de des la ei, „pe istmul Baltica-Marea Neagră, acolo unde s-au revărsat migrații și invazii răsăritene, din Evul Mediu pînă la tălăzuirea Armatei Roșii din vara 1944”. Întrebarea, în consecință, este alta, observă Traian Sandu: „cum se poate crede că un popor s-a format și apoi s-a structurat în cadrul unui stat fără a replica măcar unora dintre loviturile suferite sau fără să se adapteze dominațiilor temporare sau durabile care s-au exercitat în spațiul său”? Pentru a-i răspunde, istoricul schimbă radical perspectiva și pornește de la datele geopolitice, cele rezultate din încrucișarea geografiei cu raporturile de forță. În funcție de acestea sînt ordonate sau reordonate evenimentele și evoluțiile istoriei românești. Schimbare coperniciană, în virtutea căreia istoria României apare mai mult ca fiind făcută de puterile cu interese în această zonă mereu de margine, nicidecum în interior. Interese mai degrabă difuze și care nu sînt însă niciodată atît de mari încît să împingă la anexiuni, dominațiile de la distanță și prin interpuși locali ajung. Nu există conflicte majore, de proporții, între diversele mari puteri pentru cucerirea ținuturilor de aici. Nici Imperiul Otoman, nici Imperiul țarist n-au vrut și n-au încercat să ia în posesie voievodatele Moldovei și Valahiei, a căror evoluție are un conținut civilizatoriu diferit de Transilvania. E, prin urmare, o istorie marcată de o succesiune de „tutele” și de o căutare permanentă a „tutelurilor”. În cele două voievodate, scrie Traian Sandu, „spiritul de revoltă socială, ca și al autonomiei internaționale, nu se datorează înfloririi unei culturi emancipatoare ca în vestul sau chiar în centrul Europei”, aici „elitele” sînt lipsite de legitimitate și de aceea există nevoia verificării ei continue, fie pe lîngă schimbătoarele puteri tutelare, fie pe lîngă o populație nemulțumită”. Așa încît situarea internațională ca etern disponibilă „clientelă” și „turbulența internă” se întrețin și se sprijină reciproc. La rîndul lor, „puterile tutelare se opun legitimării populare a elitelor, care nu trebuie să domnească decît grație lor, în timp ce facțiunile interne găsesc ușor un sprijin extern pentru a pune în cauză o putere legitimă”. Există mereu, cu alte cuvinte, un Stambul care dictează și un Stambul la care se merge cu pîra, cu jalba, cu promisiunea. Și totul pe un amplu și durabil fond

Concurs

Institutul Limbii Române organizează concurs pentru postul de lector de limba română de la Universitatea din Leipzig, Republica Federală Germania. Cursul de limba română va fi susținut începînd cu anul universitar 2008-2009. Sunt acceptați absolvenții facultăților de Filologie titulari ai unei universități acreditate românești, buni cunoscători ai limbii germane.

Termenul de depunere a dosarelor este 15 septembrie 2008. Informații suplimentare pot fi obținute la numerele de telefon 0213110631, 072305585 sau pe site-ul www.ilr.ro al Institutului Limbii Române.

Fo lucrare temeinică, sobră și așezată ca arhitectură, academică fără a fi greoaie și doctă fără a fi prolixă.

Traian Sandu, *Histoire de la Roumanie*, Ed. Perrin, Paris, 2008.

de adaptări grăbite și zeloase, de simulacre de modernizare după deplasarea către Vest a dependențelor și de dispreț abia mascat pentru democratizare. Încă de la constituirea statului român modern, operă aproape exclusivă a intereselor marilor puteri ale epocii, principalul scop al organizării politice a fost, mărturisit sau nu, cu bună știință sau involuntar, menținerea societății în stare de „minoritate politică”. E o constantă, de la pseudo-liberalismul din vremea lui Carol I (cînd viața politică se reducea la aproximativ 3 000 de persoane care se cunoșteau între ele) pînă la absența endemică, prelungită pînă în contemporaneitate, a unui stat de drept. Regimurile politice nu fac decît să dea chipuri noi unor invariante – „țările române au deținut în mai multe epoci tristul record al exporturilor de bunuri alimentare, în vreme ce populația suferea de foame: în 1913 grîul reprezenta 69% din exporturi, ceea ce plasa România pe al patrulea loc în lume, după uriași ca Rusia, Canada și Statele Unite, și pe locul trei pentru porumb! Perioada «fanariotă» sau exporturile forțate de sub Ceaușescu nu erau departe”.

Încă o consecință, în parte, cel puțin în parte, a situării României în zona „de contact geopolitic și civilizatoriu dintre Europa occidentală și Eurasia mongolă, otomană și rusă”. O carte despre care se va discuta, probabil, foarte mult, desigur după ce va fi și citită. Poate și tradusă în română, de ce nu?!

Mircea IORGULESCU

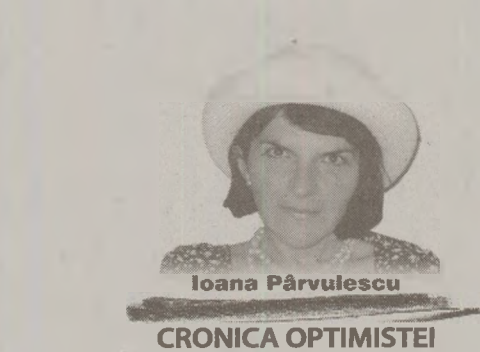
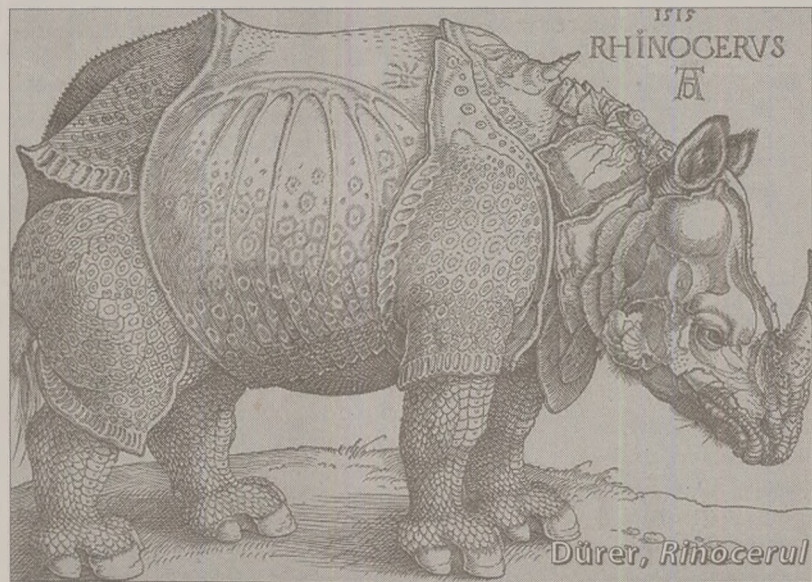
a să fii un mare creator trebuie să ai curaj. Curajul de a „participa” la ciudatul joc al creației, de a înfrunta vechiul, de a te expune, de a da ceva nou la iveală, de a-ți depăși limitele.

DUPĂ CE a scris, în 1988, o carte despre intelectuali, cu pasiune și fără cruțare, jurnalistul și istoricul britanic Paul Johnson a avut de înfruntat o obiecție care nu e cu totul lipsită de temei. O spune chiar autorul: „Unii comentatori i-au reproșat o anumită meschinărie a perspectivei și concentrarea asupra laturii întunecate a personalităților evocate. De ce nu am insistat asupra ipostazei creative și eroice a elitelor?” Spre cinstea lui, Johnson a răspuns în modul cel mai frumos acestei rezerve: cu o nouă carte. Așa s-a născut *Creatorii. De la Chaucer și Dürer la Picasso și Disney* (trad. Raluca Hampu, Libertas Publishing, București, 2007), scrisă cu aceeași pasiune, dar cu accentele și surdinele schimbate. Să nu ne lăsăm înșelați însă de bunele intenții ale autorului. Sunt capitole acide și în noua carte, de pildă cel despre Hugo, care s-ar fi încadrat perfect în *Intelectualii* (trad. Luana Stoica, republicată recent la Humanitas). Mai mult, spiritul „british”, lipsit de inhibițiile corectitudinii politice și profitând de umorul aproape obligatoriu la conaționalii lui, îl face pe Paul Johnson să recidiveze, cu grație, în *Creatorii*, la fiecare figură evocată.

Ce desparte, în fond, maliția și chiar arsura unor observații ale autorului, de simpla răutate sau de o posibilă înclinație spre anecdotice, bârfă etc.? Răspunsul se află în ambele cărți: în prima, capacitatea de a înțelege perfect opera (judecată cu propria minte), iar în a doua capacitatea de a o admira, ba mai mult, de a o iubi din toată inima. Așa cum în *Intelectualii* se depășeau biografiile lui Rousseau, Marx, Ibsen, Tolstoi, Sartre și destui alții pentru a se discuta raportul om-idee, idee-context, în *Creatorii* se depășește biografia unor artiști, precum Chaucer, Dürer, Shakespeare, Bach, Tiffany, Dior, Walt Disney și alții, pentru a se ajunge la biografia creativității înseși, din secolul al XIV-lea până azi. Trăim într-o lume în care – se vede cu ochiul liber – creativitatea e în scădere și imitația e în creștere. Cu acest fenomen se confruntaseră deja Dickens și, mai ales, Walt Disney, care erau nevoiți să se grăbească să inventeze mereu ceva nou, ca să nu fie îngropați, uitați chiar, sub valul epigonilor. Iar azi, când mania copiei s-a dezvoltat amețitor, când există rețete pentru orice (inclusiv pentru spontaneitate și creativitate – ceea ce e o contradicție în termeni) a citi despre forța artistică absolută e reconfortant.

În *Creatorii*, Johnson își alege personaje din zone diferite ale artei: poezie, proză, teatru (ca unul care a jucat, încă din liceu, rolul lui Hamlet și e prieten bun cu Tom Stoppard), muzică, arhitectură, insolita artă a sticlăriei, modă, pictură, desen animat. La rândul lor, artiștii care devin în carte un soi de personaje de film documentar sunt extrem de diferiți, săraci și bogați, boemi sau „burghezi” tipici (Bach!), femei (Jane Austen) și bărbați, educați la școli înalte (T.S. Eliot) sau autodidacți. Varietatea nu e întâmplătoare, din moment ce se caută un secret sau o definiție a creativității.

OR, AICI E surpriza. Spre deosebire de *Intelectualii*, carte din care se poate desprinde o definiție, fie și negativă, fie și discutabilă, a prototipului – intelectualul e persoana „pentru care ideile sunt mai importante decât oamenii” –, în cazul creativității Johnson nu ajunge la o trăsătură distinctivă

Despre creatori, cu dragoste și maliție

sau la un concept. Creatorii nu pot fi uniți sub o umbrelă, definiția creativității e greu de dat, iar autorul nu și asumă riscul s-o facă. În schimb, de-a lungul noii cărți, dă târcoale „obiectului”, îl adulmecă, îl descrie. Încă de la primul capitol stabilește o trăsătură esențială, pe care rareori o asociem creativității: *curajul*. Ca să fii un mare creator trebuie să ai curaj. Curajul de a „participa” la ciudatul joc al creației, de a înfrunta vechiul, de a te expune, de a da ceva nou la iveală, de a-ți depăși limitele. Creativitatea implică imaginație, idei, *metaforă* (adică ușurință asociativă), multă concentrare, un efort fizic considerabil și mult chin. Ultima frază a acestei cărți aduce în discuție marea dilemă a artiștilor și rezolvarea ei memorabilă: „Toți creatorii sunt de acord că este o experiență dureroasă și adesea îngrozitoare, de îndurat mai curând decât de savurat, și preferabilă doar aceleia de a nu fi creator deloc”.

Paul Johnson știe să-și câștige cititorul, iar cărțile lui sunt greu de închis înainte de a le termina. Experiența jurnalistică e folosită pentru scrisul lui, atunci când e dublată de o muncă intensă, de inteligență, și dăunătoare, atunci când e numai „praf în ochi”, ostentație și superficialitate. Johnson se află în primul caz, iar formația lui de istoric

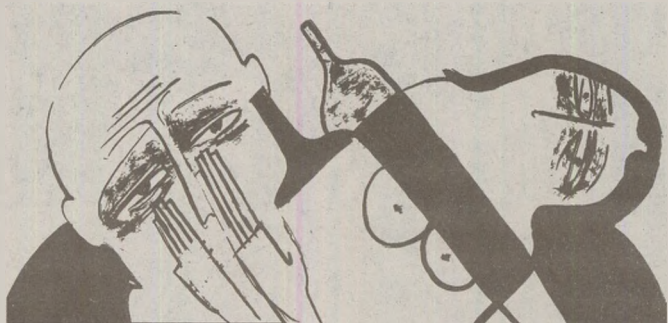

a c t u a l i t a t e a

ajută la asta. În cazul literaturii, de pildă, se ferește să intre pe teritoriul hermeneuticii, al criticii literare, în schimb folosește copios istoria literară, statistica și, ceea ce e mult mai important, arta de a sesiza mecanismele mutațiilor, arta de a pune întrebări și observația temeinică, provocatoare. Din capitolul dedicat lui Chaucer, de pildă, cititorul află, într-o manieră agreabilă, savuroasă, mai mult decât din multe studii de critică literară. Iată o lecție a lui Chaucer (un fel de Grigore Ureche plus Creangă, plus Odobescu al englezilor) formulată scurt și limpede de Johnson: „Nu cheltuiește niciodată două cuvinte acolo unde unul singur este suficient”. În eseul despre Dürer e înțelegere a ceea ce înseamnă să desenezi (Paul Johnson a practicat el însuși pictura) și biografie, și statistică, și punere în context. Un mic exemplu: „La 1500, pe când Dürer se apropia de treizeci de ani, iar tiparul funcționa de patruzeci și cinci de ani, totalul cărților depășea 9 milioane”. Câteva pagini mai încolo, o frază strecurată pentru cunoscători – „Atracția sudului calduros, întotdeauna puternică asupra creatorilor germani, de la împăratul Frederic al II-lea (*Stupor Mundi!*) până la Goethe, a fost transformatoare pentru tânărul artist lacom de cunoaștere” – presupune cunoașterea temeinică a culturii germane și n-ar putea fi scrisă fără biblioteca intrată în sânge. În numele condeiului Johnson mai scapă și truisme (poate anume, pentru a fi digerabil pentru un public cât mai numeros) și chiar inexactități. De pildă, originea numelui Dürer, a cărui familie „ venea din Ungaria”, e presupusă a veni din maghiară „unde Dürer înseamnă «poartă»”. Nu am găsit confirmarea în dicționar și nici la vorbitorii de maghiară.

Maliția lui Johnson va deranja din nou, cred, pe mulți cititori și nu mai puțin pe cititoare. În capitolul dedicat în principal lui Jane Austen, capitol al cărui titlu nu-i prea limpede, în lipsa virgulei: „Ne alăturăm doamnelor?” sunt afirmații nu tocmai cavalierești, pe ideea fizicului unor scriitoare care au deschis drumul romanului. George Sand: „Era urâtă, ca și de Staël, cu o față lungă și lugubră. Nu avea o siluetă băiețească, așa cum se presupune în mod greșit, ci voluminoasă.” Sainte-Beuve depune mărturie: „Avea un suflător mare și un fund pur și simplu enorm”. George Eliot (Mary Ann Evans) apud Frederick Locker: „Avea o față cabalină. Capul ei fusese croit pentru o femeie mult mai voinică. Hainele pe care le purta îi ascundeau talia și o făceau să arate ca o scândură”. Jane Austen a renunțat să se mărite, fiind prea pretentioasă, și acesta a fost norocul ei, a născut cărți, iar nu copii. Nu-i iartă nici pe bărbați (nu-l putem acuza de sexism, dimpotrivă, e „prea egal” cu femeile). Unu-i scund, altul escroc, altul fustangiu, cei mai mulți cerșesc întruna bani, fără cea mai mică rușine. T.S. Eliot nu știm dacă s-ar fi bucurat de presupunerea că, în ciuda celor două căsătorii, a rămas toată viața virgin, în schimb Hugo poate s-ar fi simțit bine știind că e plasat în extrema cealaltă. Încă de la titlu: *Geniul fără minte*, capitolul despre Hugo e scris fără simpatie, nu și fără savoare. E posibil ca pe Paul Johnson să-l fi iritat și lipsa unei ediții de opere complete și critice la un autor important ca Hugo, și golurile, mai ales în ce privește editarea corespondenței, ceea ce îngreunează mult munca unui cercetător. Oricum, eforturile lui Johnson de a-i înțelege pe francezi, cu specificul lor, pare mai mic decât acela de a-i înțelege pe creatorii din spațiul anglo-saxon. Viața amoroasă hugoliană este ridiculizată cu zâmbet subțire. O frază ilustrativă, cea mai inocentă, despre funeraliile lui: „Cheltuielile pentru înmormântare au atins o sumă enormă, un milion sau chiar mai mult, iar Edmond de Goncourt consemna că aflase de la poliție că toate bordurile fuseseră închise și drapate în crep negru în semn de respect (foarte potrivit dacă ne gândim că Hugo fusese unul dintre cei mai buni clienți ai lor), deși în noaptea din ajun, pe când trupul neînsuflit era expus cu toată pompa sub Arcul de Triumf, fetele lucraseră cu spor în mulțimile adunate”.

Dar maliția este concurată și învinsă în această carte de admirație și afecțiune. Frazele de încheiere sunt toate antologice, pecetluind cu dragoste întregul. Cititorul mai are un beneficiu: se alege cu un Chaucer, cu un Shakespeare, cu un Bach, cu un Turner, cu un Hokusai, cu o Jane Austen și cu toți ceilalți vii, iar nu cu palide și încremenite figuri de panopticum. ■

comentarii critice

DINTRE cărțile bucurându-se de o posteritate meritată, puține au darul să te încinte cu adevărat. Cauza nu e de căutat în felul în care le este întreținut prestigiul, ci în rețeta intelectuală care a stat la baza alcătuirii lor: etalarea unei erudiții fără prezența unei empatii subiacente. În cazul lor, senzația pe care o resimți e aceea că autorii nu și-au însoțit expresia pe care au dat-o ideilor cu o elementară

emoție estetică, că așadar avem de-a face cu niște savanți care nu și-au interiorizat cunoștințele și care, în loc să scrie dinăuntru, fac figura unor colportori docti care vehiculează informații exterioare. De aceea, majoritatea lucrărilor de acest fel, cu toate că ți se impun prin temeinicia științei și prin cimentarea argumentelor, sînt reci și neprimitoare. O galimatie de carcasă etanșă la radiații afective le ticsește paginile și o răceală asiduă de contabil sîrguincios le umbrește substanța, molipsindu-le cu morbul sterilității cărturărești. Le închizi cu aerul că ai vizitat un mausoleu impunător și venerabil, a cărui atmosferă, deși te-a înfrigorat pe alocuri, din păcate nu a izbutit să te înfioare. A doua oară nu le vei mai deschide.

Cartea lui George Steiner e la polul opus: impresia cu care rămîi este că autorul își simte atât de pregnant ideile încît literalmente suferă pentru ele. Iar asta o simți din tonul cărții, din tenta elegiacă pe care o dă admirabilei sale lucrări de filozofie a culturii. E paradoxal să vezi cum, cu toată perspectiva sumbră pe care o zugrăvește – e vorba de declinul iremediabil al genului artistic al tragediei antice –, efectul pe care *Moartea tragediei* îl are asupra cititorului e unul tonifiant. Simți cum lectura te ridică tocmai la înălțimea celui spirit a cărui moarte cartea lui Steiner o deplînge: moartea spiritului tragic al Greciei antice. Și trebuie să recunoaștem, o cercetare filozofică care reușește să te înalte la nivelul operelor a căror dispariție o analizează nu e de ici de acolo. Abia citind o astfel de carte, poți înțelege de ce elementul tragic, cu toate că presupune o cădere ireparabilă, poate avea o influență înălțătoare asupra posterității: cînd o lume se prăbușește, unda seismică rămasă poartă cu ea vestigiile valorilor apuse.

Vestigiile acestea cîntăresc pentru noi cîte treptele unei înălțări culturale, căci ne înălțăm citind despre o epocă în care oamenii nu trebuia să studieze cărți despre tragedie ca să știe ce este o viață tragică. Ei respirau tragicul, nu-l admirau estetic. Iar cînd tragedia se petrece mai întîi în viață și abia apoi pe scenă, atunci scena devine prelungirea potențată a unei concepții de existență, și nu o convenție socială menită a-i distra pe cei dornici să uite de tracasările vieții. Iar amănuntul că noi mergem la teatru ca să ne relaxăm sau ca să ne „cultivăm”, în vreme ce grecii mergeau la teatru ca să se încarce cu o porție concentrată de emoție catastrofică, pe care apoi o eliberau terapeutic în clipa catharsisului, amănuntul acesta este semnul grăitor al mutației mentale pe care l-a suferit omenirea de la Platon încoace. Și fiindcă trăim în alt cod cultural decît grecii, tentativa de a reînvia un gen precum tragedia antică e zadarnică. Nici măcar încercarea de a pune pe scenă piesele grecești nu mai are sens: în lipsa unui cadru comun mitic și în absența acelorasi credințe asumate tacit, gustarea lor e imposibilă. Ni se par bombastice, absurde sau chiar puerile. E ca și cum ai vrea să participi la un ospăț de canibali după ce toată viața ai fost educat că antropofagia e o crimă, sau e ca și cum ai vrea să te bucuri de farmecul aspru al cîntecelor de strănă cînd toată viața ai dansat în ritm carnavalesc. Sau e ca și cum ai vrea să leviți în cameră după ce ți s-a întipărit convingerea că gravitația e un dat inexorabil împotriva căreia singur nu poți face nimic. Ne lipsesc așadar acele convenții asimilate pînă într-atît de intim încît să alcătuiască o viziune asupra lumii. Și cum elementul tragic corespundea viziunii grecești asupra lumii, să-l urmărim pe Steiner în descrierea lui.

Potrivit autorului, tragedia presupune întîi de toate convingerea că universul nu e prielnic omului. O prezență potrivnică îl oprimă mereu, distrugîndu-l și zădărnindu-i proiectele. Prezența aceasta e supranaturală și e întruchipată de zei Olimpului sau

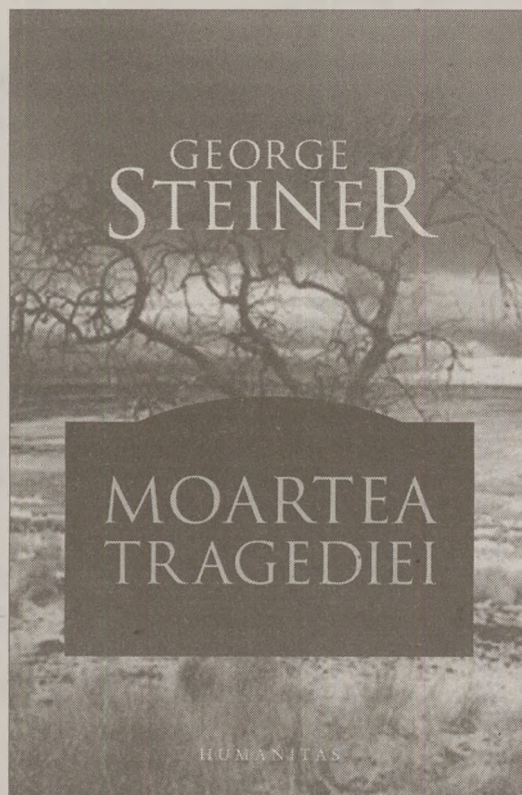
Tragedia este expresia unui spirit aristocratic. Dispariția polisului grecesc și dezvoltarea așezărilor urbane și rurale a dat naștere unui tip uman care nu se potrivește cu exigențele tragediei. Spiritul plebeu nu are virtuți tragice.

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Pe urmele Antigonei

George Steiner, *Moartea tragediei*, trad. din engleză de Rodica Tiniș, Humanitas, București, 2008, 324 pag.

de moirele și parcele torcînd firul vieții muritorilor. Pe scurt, o necesitate oarbă strivește existența umană, și nici o salvare nu e posibilă. Într-o concepție tragică nu încap loc de consolări, de speranțe sau de perspective mesianice. (Tocmai de aceea creștinismul este o religie antitragică). Răul e definitiv și incurabil, și în plus e rezultatul predestinării. Oracolul grec reprezintă locul de predilecție unde victima poate afla proorocirea dezastrului. Ce prezice oracolul se va întîmpla oricum, iar omul, orice ar face, n-are încotro, va suporta deznodămîntul. Apoi, tragedia cere o prăbușire la care victimele iau parte fără s-o înțeleagă. Cu alte cuvinte, există în lume forțe obscure și ininteligibile care fac ce vor din viața omului, fără să-i dea socoteală și fără să-i ofere satisfacția compensatoare a unei înțelegeri sau măcar a unei mîntuirii postume. Într-o viziune tragică, dreptatea nu există și justiția e cea pe care o fac zeii. Rostul omului este să fie la cheremul lor, fără explicații suplimentare. „Dacă ar exista o explicație, nu am avea de-a face cu o tragedie, ci cu suferințe drepte și nedrepte, ca în parabole sau în povestiri cu tîlc. Dincolo de tragic, nu se află un «sfîrșit fericit» situat în altă dimensiune a spațiului sau timpului. Rănile nu se vindecă, iar sufletul zdrobit nu se refacă. În norma tragediei nu poate exista compensație.” (p. 110)

Măreția omului, dacă există vreuna, vine din îndîrjirea cu care caută să-și schimbe destinul,

deși știe foarte bine că nu va putea. E măreția celui care se prăbușește știind că se va prăbuși și care totuși nu se resemnează. El îndură nenorocirea fără să-i consimte. Așadar, dacă grecii au liber arbitru, el constă doar în puțința de a se revolta, cu toate că intuiesc că o fac degeaba. În fine, tragedia nu poate avea drept protagoniști decît vîrstare de origine aristocratică: regi, eroi, titani sau femei martire. E nevoie așadar de naturi puternice ca o tragedie să poată avea loc. „În tragedie nu există remedii laice. E un lucru pe care nu-l putem sublinia îndeajuns. Tragedia nu ne vorbește despre dilemele lumesti, care pot fi rezolvate prin inovații raționale, ci despre înclinația constantă spre cruzime și distrugere care există în mersul lumii.” (p. 235)

Tragedia este expresia unui spirit aristocratic. Dispariția polisului grecesc și dezvoltarea așezărilor urbane și rurale a dat naștere unui tip uman care nu se potrivește cu exigențele tragediei. Spiritul plebeu nu are virtuți tragice. Mult mai la îndemînă îi sunt vodevilurile, comediele sau melodramele inspirate din viața concretă. Căci nimeni nu poate gusta o artă în care nu se regăsește defel. Acum înțelegem mai bine de ce tragedia a murit definitiv: fiindcă n-o poți pune pe Atena cea înaripată să insuflă clarviziune unui cetățean convins că drepturile omului sunt rezultatul progresului omenirii și că rațiunea e o facultate benefică. În tragedie nu există drepturi ale omului și rațiunea nu are decît puterea de a-și recunoaște slăbiciunea în fața forțelor obscure și malefice. Cu alte cuvinte, ca să crești răsaduri de trifoii nu ai nevoie de zei. Piese ca *Oedip rege*, *Antigona* sau *Bacantele* nu pot fi gustate de privitorii la televizor.

Iar dacă genul tragediei s-a încheiat, sfîrșitul ei nu s-a petrecut de azi de ieri, ci în urmă cu două milenii și jumătate, o dată cu ieșirea din vigoare a mitologiei grecești. Ce a urmat după aceea au fost fie suita unor pastişe grotești după Eschil, Euripide și Sofocle, fie prelungiri dramatice de o incontestabilă valoare, dar cărora nu le mai putem da numele de tragedie. Cu alte cuvinte, atunci s-a petrecut un moment irepetabil a cărui durată nu a depășit 70 de ani și care a reprezentat apogeul unui gen artistic care a intrat apoi într-o degradare implacabilă. Unicitatea tragediei atice vine din aceea că, încheindu-se brusc, a lăsat în urmă inerția creativă a epigonilor prinși într-un tipar mimetic.

În schimb, Seneca, Racine, Shakespeare, Ibsen sau Strindberg, creatori cărora nimeni nu le contestă valoarea, au fost orice altceva în lumea teatrului, dar nu autori tragici. Lor le putem spune pe bună dreptate dramaturgi, creatori de teatru, scriitori excelenți și făcători de canon cultural, dar nu autori tragici. Pentru asta ar fi avut nevoie de același fundal mitic ca Eschil și Sofocle, de aceleași credințe și de același set de valori. Vîrful de tensiune culturală care a fost arta totală a tragediei grecești nu poate fi reînviat, ci doar comentat cultural. Strădania de a reînvia ipostaza artei totale – adică muzica, cuvîntul, dansul și simbolul religios împletindu-se toate în același cadru artistic – s-a soldat numai cu eșecuri. De pildă, din tentativa lui Wagner de a reface arta totală nu a mai rămas decît muzica lui: mitologia nordică din fundal e moartă, libretul are un conținut artificios, iar jocul scenic nu mai poate inspira decît pe pasionați, adică pe cei care cred în Wagner mai presus de detaliile coregrafice. „Simbolismul wagnerian s-a retras în incinta operei și nu mai joacă un rol semnificativ în repertoriul sensibilității noastre.” (p. 260)

Frumusețea cărții lui Steiner e că nu e consolatoare. Te-ai fi așteptat ca, în replică la moartea tragediei, autorul să laude înflorirea altor genuri artistice. Din fericire pentru el, Steiner nu cade în această greșală facilă, afirmînd răsplată că soarta tragediei e împărțită treptat de restul artelor. „Artele spiritului, ca și cele ale trupului, se sclerozează. Complexul valorilor elene și creștine pe care îl oglindește teatrul tragic, și care a dominat viața spirituală a Occidentului de-a lungul ultimelor două milenii cunoaște azi, după toate aparențele, un declin accentuat.” (p. 252) Un verdict pe măsura tonului general al lucrării. La așa final, așa concluzie: progresul nu e un termen artistic. ■

S-ar fi lăsat tentați de conjunctură să scrie, în locul tripticului, o singură piesă la șase mâini? S-ar fi bazat pe girul exclusiv al criticii literare, fără a încerca marea teatrului, măcar cu degetul?

URPRINZĂTOR răsfațul Olțiței Cântec în primele pagini ale prefetei, care însoțește volumul *Antologia dramatIS*! La întrebări aproape naturale, ținând de felul în care a luat naștere formatul teatral înmatriculat sub acest nume sau de felul în care a fost alcătuită baza de selecție a autorilor, ea dă replici cumva dezacordate, în raport cu propriile intenții. Întâi, după modelul

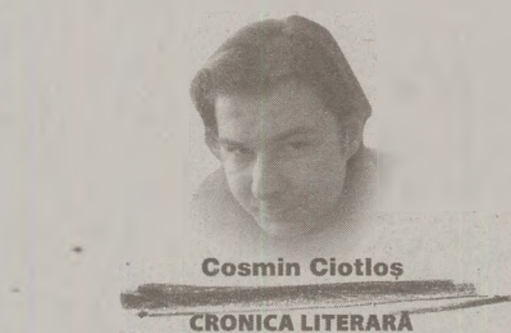
tuturor ideilor de succes, și aceasta pare a fi venit, neanunțată și nechemată, de la sine. Apoi însă, un asemenea lucru banal nu trebuie niciodată recunoscut public, din motive de orgoliu artistic: „Nu fusesem prea inspirată cu răspunsul meu! *Post factum*, deci prea târziu, mă gândeam cum aș fi putut să-i prezint complicatul proces de elaborare: nopți nedormite, zile de frământări, sinapse ramificate puse la treabă, variante circulându-mi cu viteză prin minte...Dar asta ar fi însemnat să exagerez.”

Personal, cred că abia acest du-te-vino infinit explicativ reprezintă o exagerare. Atâta vreme cât unii dintre cei mai interesanți prozatori ai momentului sunt ieșeni și cât ei se dovedesc preocupați în mod activ de teatru, nu văd de ce am continua să vorbim repetitiv despre idee, în loc să apreciem, din capul locului, curajul. Prezența laolaltă a celor trei – Dan Lungu, Cătălin Mihuleac și Lucian Dan Teodorovici – nu are de ce să mire pe cineva, decât, eventual, odată ce li se adaugă noul statut, de dramaturgi. Cel mult lipsa din echipă a lui Florin Lazărescu poate nedumeri o vreme, în ciuda faptului că, aproape școlărește, acesta a beneficiat de o învoire întemeiată.

Trecând acum la volumul propriu-zis, să notăm că, sub raport scenic, el nu e decât anexa spectacolelor-lectură, desfășurate în noiembrie 2006, la Teatrul Luceafărul din Iași. Pentru prima dată, textele celor trei au avut parte de o reprezentare, în sensul real al cuvântului. Ceea ce e, fără doar și poate, o reușită. Și nu una de neglijat. Desigur, din perspectiva cititorului, problema subordonării genurilor se pune exact invers, așa încât evenimentul reprezintă un pretext pentru întâlnirea cu scrisul câtorva foarte buni – și foarte gustați – prozatori.

Se ridică întrebarea – pe deplin justificată editorial – în ce măsură cartea ar fi putut apărea în lipsa proiectului teatral pus la cale de aceeași Olțița Cântec. S-ar fi încumetat cei trei să se asocieze într-o formulă atât de exigentă? S-ar fi lăsat tentați de conjunctură să scrie, în locul tripticului, o singură piesă la șase mâini? S-ar fi bazat pe girul exclusiv al criticii literare, fără a încerca marea teatrului, măcar cu degetul? Înclin să cred, precaut, că nu.

Prolific cum este, Dan Lungu n-a dezamăgit niciodată în proză. Și, câtă vreme au prioritate anumite virtuți narative ori sensibilități acustice, n-o face nici în *Nunță la parter*. Deși universul concentrațional de acolo, cazon sau spitalicesc, cu vădite trimiteri către istoria românească recentă, nu-l prea prinde pe acest autor dispus mai degrabă la eforturi de atenție decât la scripuri de fantezie. De frica superiorilor, cei nouă soldați fac tot posibilul să-și camufleze numele, în așa fel încât diferențierea lor implică – fără drept la replică – depersonalizarea. Onomastica cedează, de nevoie, în fața aritmeticii. Privându-se de unul singur de asemenea delicii ale concretului, Dan Lungu are cel mai mult de pierdut. Devenite neinteresante în cercul lor închis, personajele alunecă, nu o dată, pe lângă poveștile care se rostesc în jurul lor. Emblematice sunt tablourile în care fiecare se simte dator să-și deruleze nostalgiile prada câte unui tenace acces de autism: „SOLDATUL II: Acasă am un vecin care are magnetofon. Un Majak de toată frumusețea. Și o grămadă de benzi. O geantă!! SOLDATUL I: Îmi place să mă afund într-un fotoliu pufos, să mănânc dulceață și să ascult muzică. SOLDATUL II: La el făceam bairamuri... Băieții și fetele de pe stradă... puneam bani, luam de băut... dansam... ne distrain... El n-a pus niciodată bani, el era cu Majakul. SOLDATUL I: Să ascult discurile de la tata... SOLDATUL II: Băieți și fete frumos îmbracate... mirosind a parfum mișto, bulgăresc... de trandafiri...

Cosmin Ciotloș

CRONICA LITERARĂ

Antologia provințialului

Dan Lungu, Cătălin Mihuleac, Lucian Dan Teodorovici, *Antologia dramatIS. Trei autori ieșeni, Selecția textelor și prefață de Olțița Cântec*, Editura Cartea Românească, București, 2008, 200 pag.

Dar nici unul n-avea o dungă ca a mea la pantaloni... și nici lustru la pantofi [...] SOLDATUL I: Să beau un ceai de fructe de pădure... SOLDATUL II: Eu nu, niciodată nu m-am îmbătat ca porcul, să vomit... Nu, absolut niciodată! SOLDATUL I: Și mama să facă tartă de piersici... să povestească despre unchi și mătuși, verișori și verișoare... despre lecțiile de pian.” (pag. 58) Uneori, șinele acestea ale discursului se mai intersectează, cuvintele iau fața personajelor, iar atunci lumea *Nunții la parter* își deschide inspirat granițele către aceea, mult mai permisivă, a *Băieților de gașcă*.

Mai aproape de minimalismul reportericesc marca Dan Lungu e, în schimb, încă din titlu, piesa lui Cătălin Mihuleac, *Viața și posteritatea unui beneficiar de funeralii județene*. În numai două acte încap, regulamentar, ultimele secunde ale AUTORULUI – care poate fi oricine, de la cel condamnat de structurași și până la semnatarul acestei scenete morbide – și cele dintâi clipe ale învierii lui sistematice sub

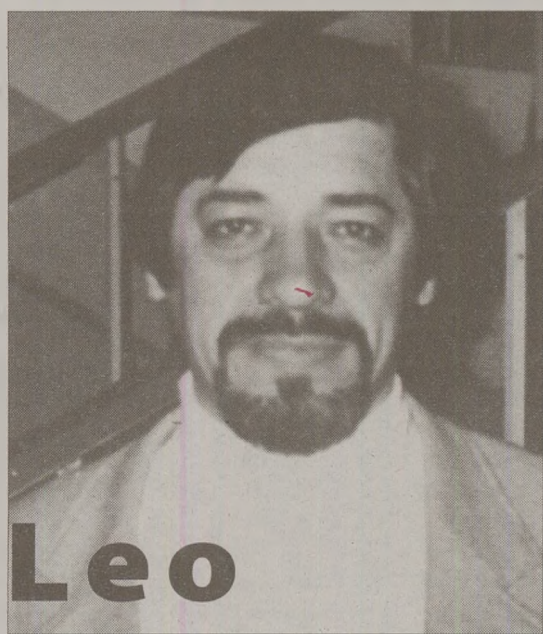
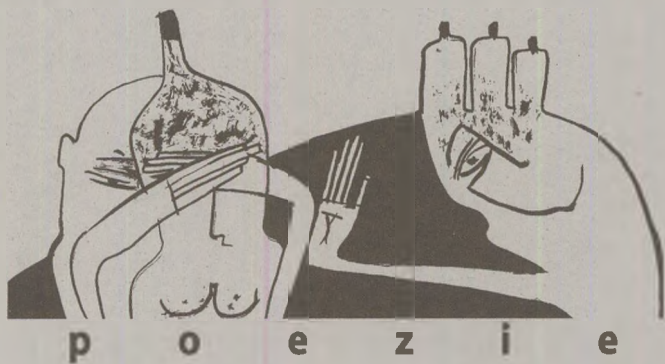
comentarii critice

blitzurile turiștilor orientali. Din ce obscură pricină medicală s-a stins, într-o garsonieră confort trei, scriind o propoziție premonitoare, nu vom putea afla. Tot astfel, nu vom ști vreodată prin ce minune mediatică, surescitarea vizitelor postume reușește să-i redea, preț de câteva minute, suflul vital. Alegoria, palidă, e piesa de rezistență a textului, altminteri minuscul. „BLONDA: Da, l-am înșelat, iar el a aflat. Întâi a vrut să mă ucidă, apoi și-a cerut iertare, mi-a spus «iartă-mă, chiloțelul meu cu danteluță». Până la coadă, a scris cartea *Garsoniera memorială confort trei*. ADMINISTRATORUL: Carte în care ne aflăm cu toții, și ne simțim excelent. BĂTRÂNA: Ce să-i faci, nu poți trăi doar din pensie. Copiii s-au împrăștiat la dracu-n praznic...TURIȘTII: Vreți să spuneți că ne citește cineva, chiar acum? (*Își aranjează ținuta.*) Oh, nici nu visam! E cea mai minunată experiență turistică din viața noastră. BĂTRÂNA: Se uită lumea la noi, maică! Dacă nu s-ar uita, am pieri de foame. ADMINISTRATORUL: Suntem, orice-ar spune unii sau alții, muzeu cu pretenții. BLONDA: Chiar pretenții exagerate. Eu l-am înșelat în beneficiul artei: dacă n-o făceam, nu erai aici...” (pag. 121) Fără să se plaseze confortabil în afara reproșului, Mihuleac atacă teatrul dinspre jurnalismul faptului divers, transformat de necesitățile pieței nu în relatare profesionalistă, ci în curată – stilistic – melodramă.

În sfârșit, Lucian Dan Teodorovici își exercită cel mai bine dintre toți deprinderile paraliterare. Scenariu de film și televiziune, el are, din trioul *Antologiei...*, cel mai acut simț al construcției dramatice. La el actanții sunt cea mai fidelă întrupare a ideii de actant, la el sudura intervențiilor succesive lasă loc așteptării, la el atmosfera internă există dincolo de posibilul rezumat de pe afiș. Ce se petrece într-o piesă intitulată *Elefanți roz. Elefanți galbeni. Și oameni* e descriabil, așa zice, în termeni de flux magnetic. Apariția și dispariția unui personaj fără identitate – făcând formal parte din decor și fiind, acolo, expedit drept un ins care trebuie „să poarte un costum galben, pantofi galbeni, șosete galbene, cămașă galbenă și cravată galbenă” și să aibă fața și părul vopsite în aceeași culoare primară – dă celorlalte individualități din scenă, pomiri emoționale de necontrolat. Burghezi tipici, molierești în felul lor, BĂTRÂNUL, CELĂLALT BĂTRÂN, FEMEIA TÂNĂRĂ, DOAMNA, ADOLESCENTUL și SOJUL își văd, în promenada lor anostă printr-un parc anodin, de micile meschinării cotidiene. Preocupați ba de aforismele cine-știe-cui privitoare la trecerea anilor, ba de fiorii erotici pe care noua coafură îi poate inspira, ba de câte-o țigară obținută, în trecere, fără vreun ban, aceste fanteze atât de obișnuite explodează la fiecare ieșire din prim-plan a PERSONAJULUI GALBEN. Evadate din cușca rațională pe care acesta pare s-o instituie nebulburat, creaturile molatice ale lui Teodorovici devin, ca în proiecțiile religioase apocrife, stăpâniți de o – momentan – irepresibilă iubire a apropielui. Invidiile se domolesc, răutățile se estompează, săruturile nu mai conțin. Bizareria e convertită în haz imediat ce gestionarul acestor mărunte libertăți revine, autoritar, din culise. Rușinea care-i cuprinde pe toți nu pare să aibă o referință stabilă, dar are, s-ar spune, tradiție.

De fiecare dată, chiar și atunci când ținta a îmbrățișării sunt câțiva norocoși din public, retragerea e la fel de timidă: „DOAMNA (*în fustă și sutien, venind în fața scenei, privindu-i pe spectatori*): Iubim lumea întreagă! SOJUL (*în chiloți și tricou, venind în fața scenei, privind spre spectatori*): Vă iubim! Toate personajele coboară pe rând de pe scenă și încep să îmbrățișeze spectatorii, să-i sărute, să le facă declarații de dragoste. În acel moment, PERSONAJUL GALBEN revine și se așază pe scaun. PERSONAJUL GALBEN (*spre sală, rar, cu voce puternică*): Inorogul, calul înaripat, vasiliscul, elefanții roz și elefanții galbeni...” (pag. 196) Pasul înapoi e acum – într-un astfel de fundal ce amintește de dresaj – dramatic.

Să ne înțelegem, altminteri decât la pașoptiști, rezervele sunt legate de *Antologie*, iar admirația – de acești *provințiali* care fac, de ani buni, vogă în Capitală. ■

Leo Butnaru

Liftul nemîscat

și totuși călătorim
ne mișcăm cumva încotrova
cu nemîscatul lift
al coloanei infinitului

Ideea absolută

spaima ideii de
posibila sa atotputernicie
vede nu degetul
ci
spiritul
ce apasă pe trăgaci

Siberia sovietică

Mda... Ce însemna
Siberia sovietică?... Păi
cum ar fi să vă explic mai plastic?... Uite-așa
un atelier de pictor
un taburet – pe el
o pagină din ziarul „Pravda”
pătată în draci de vopsele
pe ea – o scrumbie
o stacană cu sticlă ca
un curcubeu tulbur – urmele
palmei butucănoase a pictorului – și
bineînțeles
o sticlă de vodcă
într-o anumită măsură
deșartă
și o pânză ciudată (trebuie să spunem că
pictorul e destul de talentat)
intitulată „Păpușa beată”
și chiar înfățișând o mare păpușă
căzută răsturnată oarecum indecent într-o
ogradă acolo
în Siberia sovietică.

Omului se pare

Suprema nelibertate e să conștientizezi
că există infinitul ca
neatingere de limită
de scop

Lumea imită (simulează) libertatea
ce nu se poate reflecta în nimic
dat fiind că infinitul-nefiindul
excluce prezența oglinzii

Din toate astea
până pe la cincizeci de ani
omului i se pare a fi condamnat la viață
apoi – in-vers... (*in verso veritas*)
versul ca cealaltă parte –
verso-ul, versul – fenomenologiilor
unde se viețuiește invers viețuirii cunoscute nouă) –
toate
făcând parte din
frumoasele înveninări
ale marilor deșertăciuni (stînși).

Cioburi de tăcere

va fi
să mă lovesc totuși
de marele
C U V Â N T
prefăcându-mă în
cioburi cioburi de tăcere
de liniște negru-strălucitoare

Explicându-i altui trecător

„Eu sunt DEX-ul!
Eu sunt DEX-ul!” – striga bărbatul
(sau femeia)
într-o agonie aproape senină
pașnică
inofensivă etc.

„Eu sunt DEX-ul!” –
chiar așa striga. Mai adăugând:
„Ce gând lung
gândit de la începutul
până la sfârșitul
unei
litere!... Au-u-u!”

„Sărmanul de el... e
un fost traducător...
Al lui Dostoievski
sau Kafka se pare...” –
spuse un trecător
explicându-i altui trecător
ce înseamnă DEX-ul etc.

Mot(t)o

1

de jur-împrejur
pustiu de
pre-biblice începuturi
și
doar nori
cavalerii de nori
calărindu-și propriii lor dinozauri
de aburi

2

norul
pe cer
trece calea
la câtevreun înger

Eheu! fugaces... –
prin gura lui Horațius

zic eu:
noru-i poate trece calea și
lui Dumnezeu...

În sfârșit

Suflete bun la toate.
Marin Sorescu

Mă surprinsei că
multă din muzica lui Mozart
se portivește ritmului de manevrare
a roțiței șoricelului de calculator.
Domnule Sorescu
în sfârșit am descoperit sufletul
și suflul bun(e) la toate –
Mozart!

Ca orice

asta e...
și nu e de azi
nici de ieri...
ca orice om
trecu și el prin lume
lăsă urme...

ce mărime avea la încălțări?...

Rechini îndrăgostiți

îndrăgostiți
rechinii
sărută marea
pe dinăuntru

Cum?

Cum să aflu eu?...
Cum să aflu eu?
Cum să aflu eu?
Cum să aflu eu?...

În fine
se aude o voce:
Ce anume?

Ah, iată, vorbi Însuși Domnul-Dumnezeu
eu umilul dorind de fapt să aflu
de ce tăcea Bunul Domnul-Dumnezeu...

Chiar de ești...

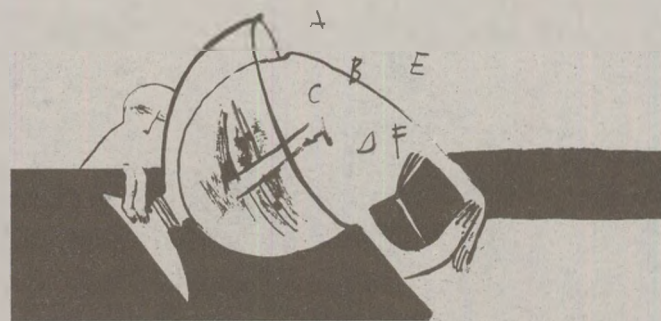
și
în ultima clipă a
celor 999 de ani ai săi
Matusalem strigă:
„Oprește-te, clipă,
chiar de ești – înspăimântătoare!!!!!!!!!!!!”

Păstaia, reliefurile boabelor

păstaia bombată în zece
sau mai multe locuri
ca
o ființă de zece
sau mai multe ori gravidă
concomitent

păstaia
ca o scrofușoară
sau cătea a plantelor.

ovirșit de atita amabilitate, străinul venit din Emisfera Nordică se crispează: chiar toată lumea să fie atit de bună pe cît pare?

Zîmbetul brazilian

AMENII ZÎMBESC pretutindeni, iar zîmbetul rămîne cea mai directă manifestare de prietenie față de un cunoscut sau, mai ales, față de un necunoscut: înaintea unui cuvînt sau a unei interjecții ce înlocuiește fraza întreagă, poate apărea, complement salutar, zîmbetul. Departe

de a fi o primă etapă către rîs, zîmbetul se transformă de multe ori în contrariul rîsului. Pentru că rîsul, manifestare exclusiv umană, este rezumatul și concluzia unei întâmplări, a unei istorii, a atitudinii în fața vieții, a entuziasmului ori chiar a disperării; nu e niciodată inocent, ci urcă la suprafață din străfunduri, antrenînd întreaga ființă. Pe cînd zîmbetul, comun oamenilor și altor ființe, este o introducere, o luare de cunoștință, o prefață la ceva. E un act inițial, nu unul final, deschidere, nu închidere.

E greu de mimat rîsul: de aceea, un rîs forțat zgîrie urechile, sună fals, se apropie de indecență, ca și hohotitul exagerat. Puțini îl încearcă, iar cei care îndrăznesc o fac pe socoteala lor, pentru că ceilalți îi condamnă sau îi disprețuiesc. Pe cînd zîmbetul... Chiar dacă ulterior nu-ți vor comunica nimic, mulți se opresc la gestul inițial, la abordarea simpatică, la manifestarea bunăvoinței pentru bunăvoință.

Dar această formă solară de relație interumană nu e nici ea ferită de distorsiuni. În lumea noastră, zîmbetul-promisiune neonorată e mult mai răspîndit decît cel autentic: el a devenit zîmbetul profesional, zîmbetul studiat, zîmbetul funcționarilor, al politicienilor și al actorilor de cinema; este zîmbetul în spatele căruia nu se ascunde nimic. Tocmai pentru că reprezintă falsitatea absolută, nu se dobindește în mod spontan, ci în urma unor îndelungate exerciții. Performanță primordial fizică, uneori la fel de greu de obținut ca și ridicarea halterelor, el a devenit astăzi obligatoriu pentru zone tot mai întinse ale societății, direct dependente de operațiunea smile.

La sosirea în Brazilia, te uimesc multe lucruri, dar cel mai mult te uimește zîmbetul: zîmbesc

oamenii serviciilor publice, personalul hotelurilor și al restaurantelor, oamenii cu care intri în contact, dar mai ales necunoscuții de pe stradă, lumea care te zărește pentru întîia oară. Covirșit de atita amabilitate, străinul venit din Emisfera Nordică se crispează: chiar toată lumea să fie atit de bună pe cît pare? În spatele zîmbetelor se ascunde oare cu totul altceva?

Adevărul nu iese la iveală imediat, ci doar treptat, pe măsură ce ești confruntat cu sute și sute de zîmbete. Dacă o anumită categorie umană zîmbește doar autentic, această categorie este cea a copiilor. Copiii apar sau încruntați, nefericiți și furioși, sau zîmbitori. Dar atunci cînd zîmbesc, ei nu se prefac, ci procedează cu cea mai mare sinceritate. Prin zîmbet, ei se dezvăluie integral. Copiii surizători sunt oamenii cumsecade de mîine, cei care vor face celorlalți mai degrabă bine decît rău. Zîmbetul brazilian este eminamente infantil: nu dezvăluie caracterul celui care zîmbește, ci marchează mereu un pas către celălalt, indiferent cine ar fi el. Pe brazilieni îi interesează cu adevărat cu cine stau de vorbă, de unde vine el, în care parte a pămîntului se află țara lui, ce vrea să facă aici și, mai ales - întrebare sacramentală - dacă îi place sau nu în Brazilia; răspunsul la cea din urmă întrebare trebuie să fie, obligatoriu, da, pentru că altfel zîmbetul interlocutorului s-ar șterge.

Există, bineînțeles, și o subțire pătură suprapusă, europenizată sau americanizată, care zîmbește doar din cînd în cînd; din fericire, categoria nezîmbitorilor nu depășește unu sau doi la sută din totalul populației, astfel încît zîmbetul rămîne oricum majoritar. Aflat pe fețele tuturor, zîmbetul brazilian ajunge o emblemă insubstituibilă. Păstrat în condiții de viață mai degrabă vitrege, în suferințe și în lipsuri, zîmbetul brazilian afișează, fără nici o reticență, candoarea.

Un astfel de popor întruchipează, probabil, copilăria umanității - nu pe o scară istorică, ci pe una ideală. Vor trebui să treacă secole pînă cînd aici, la Tropice, inocența copilăriei să fie înlocuită de angoasele adolescenței. Dar pînă atunci e încă mult timp, iar această tristă schimbare nu ne va mai interesa. ■

Îngerul meu...

Îngerul meu, nevinovat, mai toarnă

Și gaz pe foc, șoptindu-mi: ce frumoasă

E printre raze dulcea ta mireasă,

Nu te sfii de mine, o răstoarnă

Cu dragoste-ntre păpădii și fluturi,

Nu-i nimeni să te vadă, ești în grija

Caldă a mea, n-o șă te spun la Domnul,

Cum cîrlionții în extaz i-i scuturi

Pîn'ce o îmbujorează-n paturi somnul;

Chiar și în vis jucați-vă de-a mija

Și prindeți-vă pe sub clîtii de talii,

Supuși ca-n evul mediu la ordalii...

O probă-i să mușcați spuma zăbalii

Cînd li se-nvinețește crinilor, de rouă, tija...

Voci din public

Nostalgii?

ÎN TIMP CE unii au nostalgia unor vremuri nu prea demult apuse, constat din ce în ce mai mult că, în ceea ce mă privește, sunt o nostalgică a unor vremuri pe care nu le-am trăit niciodată: cea a lumii personajelor lui Caragiale. „Lumea burgheză” pe care, chipurile, o satiriza, este, mai degrabă o lume a aspirațiilor modeste și a bunului simț; poate satira autorului vizează tocmai absența năzuințelor prea îndrăznețe. În acea „soțietate fără moral și fără prințipuri” părinții tinerilor se agita pentru ca odraslele lor să primească o modestă notă de promovare (*Lanțul slăbiciunilor*) fie a bacheloretului (*Bacalaureat*). Altfel spus, nimeni nu era satisfăcut în favoarea unuia mai puțin merituos, căci nu era vorba de ocuparea unui limitat număr de locuri... Zilele trecute se vorbea în mass-media despre mulțimea de facultăți la care se fac înscrieri fără concurs,

ori la care se organizează, cel mult, concurs de dosare-prilej de a mă întoarce cu 30-35 de ani în urmă, cînd numărul facultăților era mult mai restrîns, iar concurența - mai ales la facultățile cu profil umanist - de 15-20 de candidați pe un loc. Personal, am reușit în asemenea condiții, nu neapărat pentru că aș fi fost mai bine pregătită sau mai procopsită la minte, ci, pur și simplu, mai norocoasă. Fiindcă pe atunci presa transmitea exclusiv știri pozitive, s-a acreditat ideea că, în regimul trecut, cinstea și corectitudinea erau la mare preț. Da, pe cale orală circulau tot felul de zvonuri, dar oficial - toate erau bune și frumoase. Acum se învinovătează participarea elevilor cu „bani de protocol”, dar ministerul de resort nu schimbă calendarul examenelor, plasându-l într-o perioadă mai puțin caniculară, nici nu alocă fonduri pentru un pahar cu apă minerală și o cafea, destinate membrilor comisiei de examen.

Acum, candidații reclamă că au mituit comisiile de examen, dar o fac după ce au luat bacul, adică după ce și-au văzut „sacii în căruță”. Nimeni, însă, nu amintește că în „epoca de aur” elevii secțiilor umaniste din licee erau lăsați corigenți la științele exacte, ca apoi, în timpul vacanței de vară să fie vizitați de diverși profesori pensionari căre-și ofereau serviciile de meditari (oare cine le permitea accesul la documentele școlare în care

erau înscrise adresele elevilor?). Știu, se spune că nu mai contează ce-a fost. Ba contează, al naibii! Zilele trecute, în cadrul unei emisiuni interactive transmise pe un post de televiziune, o tînară de 22 de ani care-și declina calități paranormale, întrebată fiind asupra studiilor absolvite, care nu păreau prea înalte, a răspuns cu aplomb: „Nu-ți trebuie carte, ca să fii deștept! Ceaușescu a avut doar patru clase, și a condus o țară!”

Evident, în '89, tînară se afla la vîrsta preșcolară; alții au fost cei care i-au insuflat această convingere, evident oameni cu memorie scurtă, uitînd, printre altele, că atunci alocația simbolică de 100 de lei era primită de copil doar pînă la vîrsta de 14 ani (chiar dacă își continua studiile), că familiile monoparentale nu erau ajutate de stat, că elevii și studenții de la cursuri de zi nu aveau voie să fie angajați, că legea interzicea posibilitatea ca un tînar să urmeze, în paralel, două-trei facultăți... Și ar mai fi ceva de adăugat: avînd în vedere că și predecesorul lui Ceaușescu avea tot patru clase, nu pare suspectă frecvența deșteptilor pe cap de locuitor?

Carmen FOCȘA

comentarii critice

Să nu-ți faci iluzii...

PRIMEȘTI în viața adevăruri gata făcute, de alții îndelung și copios verificate, așa că le poți prelua în deplină chietudine spirituală și cu atât mai mult cu cât sunt împărțite de cei mai mulți dintre semenii între care evoluezi. Nu este mai puțin adevărat că aceste adevăruri sunt negate, și nu arareori cu violență, de către spirite critice care le găsesc neașteptate puncte slabe, lapsusuri, contradicții, până acolo încât nu mai rămâne nimic din ele – înscrise într-un trecut în felul lui fabulos.

Iar în locul rămas gol nu prea ai ce pune. Se întâmplă chiar ca personal să începi să te îndoiești asupra unui adevăr consacrat și, în cazuri extreme, să-l contesti, dându-i pe față inanitatea, impostura. Cu luciditate, o mulțumire tainică te încearcă atunci când dezmembrezi un mit, cu toate că, sentimental, poți simți o pierdere, dacă nu o amputare. În primii mei ani școlari nu puneam la îndoială că, ori de câte ori vitejii noștri oșteni, conduși de voievozi de legendară bravură, înfruntau câte douăzeci de turci la unul, biruința era asigurată, situația schimbându-se, dramatic, când proporția creștea la douăzeci și unu de turci la unu.

Românașii învingeau fiindcă se nașteau pui de lei, îi aruncau pe osmanlâi în Dunăre fiindcă aveau șapte vieți în pieptul de aramă, ai noștri ca brazilii puneau pe fugă goți, huni, tătari. Traiam, ca vrednic străjer, – străjeria, o formație școlară a tineretului, condusă de un fotogenic maior, Teofil Sidorovici – într-o Românie căreia-i lipseau doar trei mii de kilometri pătrați ca să împlinească trei sute de mii. La împărțirea Cehoslovaciei exact bucățița în chestiune ne fusese oferită – firește refuzasem.

Mai cu seamă în prima fază a războiului antisovietic, articole de presă vorbeau de Româniile imperiale de mâine. Împingeam hoardele bolșevice spre Stalingrad, suiam voioși pe Vladikavkaz, la radio se cânta „aolice, mă Staline, dau oltanii peste tine“, ne aștepta o etapă în Urali, alta la Vladivostok. Brusca spulberare a mitului victoriei a așternut un lințoliu pe multe conștiințe candidă. Trăim într-un univers în care miturile se dilată, spre a se topi...

Asemenea gânduri îmi treceau prin minte la lectura paginilor despre mitogenază cu care se deschid capitolele cărții dlui Eugen Negrici, lapidar intitulată *Iluziile literaturii române* (Editura „Cartea românească“, Buc., 2008). Din cele trei cuvinte alcătuitoare ale titlului presimți că autorul va întoarce binoclul cu lentilele mici în fața ochilor. Dl. Negrici pleacă de la înseși condițiile, precare, ce e drept, ale nașterii literaturii noastre, de la factori istorici inhibitorii, de la un trecut bântuit de prădăciuni, pierderi, pagube, primejdii mai cu seamă, elemente marcând comunitar subconștient. O banală privire istorică dezvăluie întărirea apariției literaturii culte, un handicap de cinci-șase secole față de literaturile Occidentului.

Dar, afirmă dl. Eugen Negrici, chiar în toată istoria «modernă» dacă pot fi decupate două intervale de relativă stabilitate (anii 1861-1914 și 1919-1927), când s-a atins acel grad de stabilitate care face ca activitatea mitogenetică să fie neînsemnată. În rest, o recoltă de mituri izvorâte, cu vorbele autorului, din complexe și frustrările noastre – cu ecouri în subtextul numeroaselor locuri comune și al clișeele criticii asigurătoare, întemeietoare, pe o vastă arie a iluzionărilor

– pioasele exagerări, supraevaluări au dat tonul. Cu adaosul că, de la nașterea ei încă, literatura română ar fi preluat temerile legate de fragilitatea ființei naționale. Astfel prelucrată, literatura ar fi contribuit la o anume configurare a mentalului românesc – când un popor sărac înțelege că se află în posesia unei literaturi este normal să o întâmpine cu entuziasm „și chiar cu o exaltare bizară“, în special când semnalele unei istorii atroce se înmulțesc. Proteguind, literatura pretinde protecție, de unde, zicem, înclăștarea de cerc vicios.

Târzie, pe plan istoric, literatura română n-a cunoscut altoiul Renașterii, al Barocului, a adăstat Romanticismul, Simbolismul la multă vreme după decesul acestora la locul de baștină – și cu decelabile modificări. Numărul de capodopere ale unei literaturi sărace este neînsemnat, ca să nu mai vorbim că înseși capodoperele îmbătrânesc, își pierd luciul, lectorii capabili să le înțeleagă aluziile, încât devin piese de muzeu. Un celebru citat din savuroasa carte a lui Paul Zarifopol *Din registrul ideilor gingașe*, vitriolat de G. Călinescu, este reprodus și aici, cu precizarea că în sens invers. (Citit de elevul în curs superior care eram, în luptă fără speranță cu Boileau, Corneille, Racine, dar și Goethe, Schiller, acel pasaj mă cucerise, îmi redase încrederea în mine).

Un întreg capitol, de altminteri, este dedicat în lucrarea dlui Eugen Negrici lui G. Călinescu, subtitlul acestuia sunând: „Inducerea senzației de avuție. Tehnici de iluzionare și seducție. Procedee de înnobilitare“. „Se cade să dovedim că avem o literatură superioară“, afirmase profesorul Călinescu, în faimoasa sa *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent*. „Și într-adevăr, comentează autorul *Iluziilor*, cea mai întinsă, mai documentată istorie, singura (la data apariției) redactată în spirit estetic, a izbutit să insinueze imaginea grandioasă de fluviu înspumat a literaturii române“ dar a reușit „pentru că autorul ei a calculat efectul spre a da satisfacție complexelor noastre identitare, ocolind slăbiciunile, îngroșând biruințele, ignorând tulburările de creștere și dezvoltare ca într-o demonstrație care renunță la amănunte și aruncă la coș fișele potrivnice ideii.“

Văzut ca un șaman care a trasat un cerc magic în jurul literaturii române, oficiind în centrul acestuia o missă sub efectul celor mai aromate narcotice, G. Călinescu este atacat punct cu punct, revenitor, într-un exercițiu de ansamblu care, în fapt, rescrie istoria literaturii române, de asemenea de la începuturi – și mai departe de momentul scrierii *Istoriei*... lui G. Călinescu. Farmecului stilistic călinescian i se opune altul – i-am zice negricid – lapidar, tăios, ineputabil în formulări și clocotind de probe, dar structurând pe aserțiunea că literatura română modernă nu și-a făcut încă temele elementare, către luminișul optzecist.

Întrucât fiecare cută a literaturii noastre este luată la o îndeaproape cercetare, – săracă, săracă, dar nu și puțină! – o analiză a fiecărui capitol – se include și perioada comunismului – ne-ar obliga să ieșim din rânduri către o vastitate de spații. Vorbeam de o altă istorie a literaturii noastre, dar aceasta cuprinde și o istorie a criticii, pornind de la Titu Maiorescu, o istorie, în fine, a evoluției criteriului estetic, cu severe corecturi de canon, greu contestabile. Vezi opiniile asupra unor personaje precum Geo Bogza sau Octavian Paler, cele privind proza fantastică a lui

Dacă literatura din timpul comunismului este adusă la justa ei valoare – adică la mai nimic –, cea interbelică este subapreciată, cel puțin în domeniul prozei.

V. Voiculescu ori lirica de pe urmă a lui Lucian Blaga. Într-o altă ordine, când un autor este agreat, precum Marin Preda, cărțile îi sunt înregistrate sub raportul succesului la public. Dacă literatura din timpul comunismului este adusă la justa ei valoare – adică la mai nimic –, cea interbelică este subapreciată, cel puțin în domeniul prozei, care îl și preocupă în special pe autor.

Un martor al înfloririi literaturii interbelice nu va accepta punctajul superior pe care-l acordă dl. Negrici momentului 1964, cu toată importanța acestuia în limitele unei literaturi operând în lipsa libertății. Este însă drept că și criticul numește ideea ca pe o îndrăzneală.

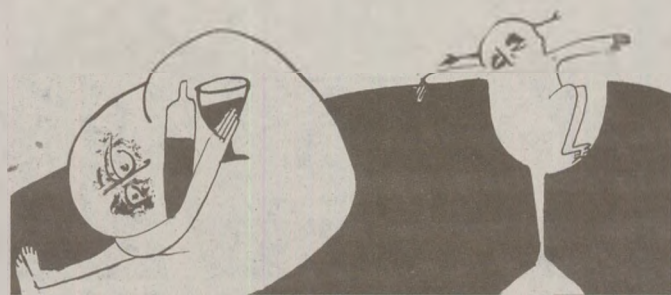
Pântecul moale al lucrării se caută acolo unde, între evoluția artelor și starea de normalitate a unei societăți, se stabilește un raport de strictă condiționare. Acordând lumii românești a secolului al nouăsprezecelea patru decenii de liniștită dezvoltare, iar celui de al douăzecilea nici măcar două, o judecată mecanică impune concluzia că posibilitățile nașterii unei mari literaturi au fost modeste – ca să nu spunem nule. E un punct de vedere reductiv, căci, la urma urmei, care e elementul de comparație? Cu care alte literaturi, stăpâne pe secole de magistratură a esteticului ne confruntăm?

Cu literatura Rusiei care, prin același calcul, a avut parte în ultimele două secole de câteva luni de democrație? Cu aceea a Renașterii, înflorind într-o Italie divizată, însângărată, sub călcâiul unor invadatori din diferite puncte cardinale? Sunt semne de întrebare care nu răstoarnă eșafodajul unei teze excelent expuse, în justă concurență, dealtminteri cu *Istoria*... lui G. Călinescu, atât sub raportul bogăției probelor, a enormității materialului perfect stăpânit, cât și al expresivității stilistice, al unei forțe argumentative conduse cu același autoritarism. Care place. Și ne încântă.

În fericita-mi copilărie îi auzeam pe părinți – și mai cu seamă pe tata – fredonând un șlagăr – vals, tangou? – cu viu amuzament. Refrenul suna așa: „Să nu-ți faci iluzii, vei culege deziluziile...“ și conținea o morală eternă. În sânul familiei Cioculescu, cântecul a supraviețuit cu decenii trecerii lui prin lume. Mai era la mijloc și melodia...

Barbu CIOCULESCU

**ând licoarea nemțească este amestecată
imprudent cu cea a pământului strămoșesc
(dă-i cu bere, dă-i cu vin), cetățeanul se
turmentează și nu mai știe cu cine să voteze.**

comentarii critice

CARTE pe cât de interesantă, pe atât de agreabilă este *Trecute vieți de fanți și de birlici* de Horia Gârbea. O lectură de vacanță, ai spune, dacă sintagma respectivă n-ar fi demonetizată, la noi, prin atâtea apariții (volume și publicații) ce jignesc intelectul cititorului.

Horia Gârbea pornește în sens invers față de teoreticienii care înțeleg textul ca pe o sumă fixă de coduri și convenții simbolice. El nu e interesat de atributele textuale ale personajelor, de natura lor fictională și de structura confundată cu suportul de hârtie. Eroii literari sunt văzuți ca niște oameni în carne și oase, consistenti, tridimensionali. A-i descrie, pe diferitele lor coordonate, și a-i plasa în serii analogice și distributive, pornind de la opțiunile, preferințele și „metehnele” lor, este pariul acestui scriitor extrem de mobil și întreprinzător. Dramaturg, prozator, eseist, publicist, traducător, critic dramatic și literar (în această ultimă calitate laudându-i însă pe toți, cu o flagrantă lipsă de exigență), poet și cronicar al vieții culturale, președinte de asociație scriitoricească și comentator avizat de bridge, Horia Gârbea e un literatur multilateral și un utilizator excelent de registre. Se poate adapta cu mare ușurință la specificul fiecărui gen, deprinzându-i regulile și găsindu-și motivația profesională pe un teren mult mai larg decât acela al vocației de dramaturg.

Între eseistică și istorie literară, cartea de față tratează personajele ficționale ca pe niște ființe vii, caracterizând prin ele societatea în care trăiesc. E chiar un joc de societate, pasionant și amuzant, ce presupune nu doar o anumită specializare, ci un fond de cultură în sens larg. Cunoștințele literare sunt dublate de cele sociologice, ideologice, arhitectonice, gastronomice și tot așa, pe o paletă folosită neostentativ. În schimb, numărul de cărți din care se recoltează personajele și *situațiunile* literare e relativ limitat. Sunt scanate opere de Caragiale, tatăl și fiul, Creangă, Brăescu, Bacalbașa, Rebreanu, Sadoveanu, Arghezi, Camil Petrescu, Ionel Teodoreanu, G. Călinescu (mențiune specială), Sebastian, Kirilescu, Eugen Barbu, Preda, Ioan Groșan, Cărtărescu; și în general aceleași titluri servesc unor secționări tematice diferite. Altfel spus, „pasiunea și sexul” sunt urmărite în creații în care, ulterior, vor fi cercetate „alcoolurile și bețiile”, „agresiunile și încăierările”, „boalele și doftorii”. Favorizați sunt prozatorii realisti, urbani (Călinescu în *Enigma Otiliei* și *Bietul Ioanide*) și suburbani (Barbu în *Groapa*). Cu câteva excepții, proza fantastică, onirică, alegorică e ocolită. Și aceasta deoarece pe autor nu-l interesează, cum spuneam, codificarea simbolică, refracția personajelor și a lumii lor ficționale; ci, dimpotrivă, punctele și liniile în care literatura se intersectează cu viața socială. Romanele lui Breban, de pildă, psihologic-abisale, nu sunt ofertante pentru o astfel de investigație.

Fie că e vorba despre *Cai, calăreți și atelaje hipo*, de *Avocați și osândiți* sau de *Scrisori, depeșe, telegrame* ale personajelor, Horia Gârbea traversează cu multă seriozitate aria tematică, făcând paralele între operele citite și urmărind evoluția în timp și spațiu a unor „teme” comportamentale. Documentarea e atentă, iar cunoștințele diferitelor specialități sunt completate prin informații și date aflate acasă. Băiat de familie bună, veche și documentată cel puțin în istoria României moderne, scriitorul merge la sigur folosindu-se de tradiția orală. Când ceva pare încă neclar, apar cu promptitudine explicațiile autobiografice: „O mențiune aparte merită *dardărul*. El apare la Brătescu-Voinești și e numit, glorios, de Mateiu Caragiale. Pirgu întârzie la întâlnirile crailor pentru că «avea de moșit o poliță cu maimuță sau se încurca la *dardăr* cu Mehtupciu». Din motive neelucidate, Mateiu folosește majuscula, ceea ce poate lăsa impresia că e vorba de un nume propriu (precum Boiangiu, Sacagiu etc.). Înclin să cred că

Daniel Cristea-Enache
CARTEA ROMÂNEASCĂ

Un joc de societate

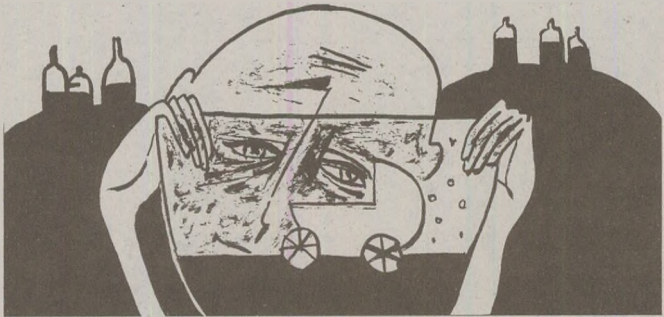
Horia Gârbea, *Trecute vieți de fanți și de birlici. Viața și, uneori, opera personajelor*, Editura Cartea Românească, București, 2008, 208 p.

majuscula e o eroare, personajul nu re apare, ca să merite un nume, iar mehtupciu desemnează funcția partenerului de dardăr al lui Pirgu: redactor de hotărâri și edicte domnești adică de «mehtupuri». Dar ce era *dardărul*? Un titrez cu fundul semisferic și fețele laterale egale, un fel de zar. Dardărul se rotește și, pierzând viteza, cădea cu una dintre fețe în sus, ea aducând jucătorului un câștig din miza existentă sau obligația de a cotiza în plus la această miză. Posed un dardăr nemțesc, moștenit de la o mătușă, care are un echilibru remarcabil – se rotește mai mult de un minut.” (pp. 13-14); „La Brăescu funcționarii beau multiple «vermuturi de Torino» și se plâng că nu le ajunge leafa. Apoi pleacă la dame. Tot la Brăescu, un personaj îi cumpără nevastei adorate un patefon. Apoi bea cu amicii 72 de pelinuri în șase inși, o duzină de om! Ajuns acasă cam la ziuă, își găsește consoarta în pat cu timidul său chiriaș. Le pune la patefon *Deșteaptă-te române* și pleacă. Să se sinucidă eventual. «Strofe cu pelin de mai contra Iorga Neculai» scrie și Păstorel, mare expert în vin și nu numai. Pelinul de mai se pune în butoiul cu vin, împrumutând savoarea sa amară licorii. Păstorel înalță un adevărat imn pelinului. Cel mai bun pelin se bea «La Gogu Roșianu»,

pe locul unde azi este «Izvorul rece», la Pake. Informația, pe care o dețin din familie, este certificată într-o povestire a lui Radu Albala.” (pp. 30-31). Și dacă tot suntem la capitolul *beuturi*, dulci ori amărui, să înregistrăm o dată cu Horia Gârbea evoluția mentalităților în câmpul de tradiții bahice. La Sadoveanu, se bea numai vin: cu ulceaua, din oca. Ocaua (ne informează imediat autorul „nouăzecist”) avea 1,288 litri în Moldova, fiind a zecea parte dintr-o vadră. Comisul Ioniță, om mai umblat, povestește că nefrții beau bere, care e un fel de leșie. Convivii sadovenieni se strâmbă recriminator: atunci „să rămână ei cu trinel lor și noi cu țara Moldovei”. Personajele caragialiene o dau însă pe bere. Când licoarea nemțească este amestecată imprudent cu cea a pământului strămoșesc (dă-i cu bere, dă-i cu vin), cetățeanul se turmentează și nu mai știe cu cine să voteze. Indecizia electorală e și un efect al indeciziei consumatoare. Și șprițul, numit *mișmaș*, e operațional în lumea caragialiană, prinsă între tradiții orientale și modemități occidentale. Șprițul vine pe filieră austro-ungară și, chiar dacă-l oripilează pe puristul Păstorel, adeptul vinului integral, combinația prinde la români: popor mobil, adaptabil, sensibil la inovații. Șprițul ca la Capșa are doar „o undă de sifon”. Iar o *baterie*, comandată într-un număr semnificativ de schițe, povestiri, romane și piese de teatru, înseamnă un litru de vin și un sifon. Rezon.

Pe lângă aceste savuroase analogii și paralele socio-literare ce ne atrag în joc și ne fac să-l continuăm pe cont propriu, găsim în volumașul lui Horia Gârbea o *Addenda* cu texte de publicistică mai risipită. Cu o sincopă (în articolul dedicat revistelor *glossy* cu și despre femei, ironia este gripată), și aceste pagini interesează și plac. Adevărat detectiv în decodarea unor expresii populare licențioase, autorul pătrunde și în lumea virtuală, a *chat*-ului și *messenger*-ului, studiind cu atenție noile jargoane. Seriozitatea nu mai e însă jucată, ci maximă în două texte de facturi diferite, unul, *Despre nedreptate*, polemizând cu Gheorghe Grigurcu („A fi scriitor te apără de orice nedreptate sub raportul judecății literare. Pentru că scrisul e o bucurie pe care ți-o faci în primul rând ție însuși.”), iar celălalt pornind de la analiza tot a unor reviste *glossy*, de data aceasta pentru „bebeii mititei”... Finalul, care este și al cărții, e surprinzător și *personal* în ambele sensuri ale termenului. De la *superbebeii* de jalnice vedete dâmbovițene, ca imagine-stas a „celebrității” incipiente, se trece la descrierea aproape timorată a propriului copil, o entitate căzută parcă din orizontul misterului. O descriere frumoasă, inspirată, cu un rest enigmatic: „În ceea ce mă privește, dacă pot să-mi îngădui un punct de vedere personal, nepervers de «bebei și mâncărici», întâlnirea cu fiul meu, Tudor, m-a marcat cu totul altfel decât prezumă publicațiile discutate mai sus. Nu pot să îl asociez cu nimic omenesc: seamănă cu o vietate extraterestră sau cu un înger. Iubitor de comunicare și afabil cum mă aflu, nu găsesc între noi nici un cod. «Pășesc ca pe o altă planetă», vorba poetului. Pisica a vrut să-l miroasă. S-a ridicat pe marginea patului și s-au privit intens: ea holbată de uimire, el senin și arrogant. Măta s-a retras tiptil trei pași, apoi a fugit îngrozită, ca un om care s-a convins că a văzut o stafie. Când doarme, mai ales, nou-venitul are o activitate intensă: clipește, vorbește într-o limbă necunoscută și face gesturi largi și precise adresate unei lumi invizibile pentru mine. Îi pun un cântecel de Schubert și îl «critic» dirijând în contratimp cu mișcări categorice. Nu îmi inspiră deloc fragilitate și duioșie, ci forța unei entități care beneficiază de avantajul Necunoscutului. Când îl strig pe numele lui omenesc, îmi zâmbește de sus, cu o ironie devastatoare, ca să simt întreaga mea lipsă de fantezie. Indiferent ce mi se va întâmpla în viitor, aceste zile de iarnă (2007, *n.a.*) vor rămâne pentru mine sub semnul întâlnirii, pentru prima dată, cu o creatură inexplicabilă.” (pp. 202-203).

Avem aici nu numai un registru nou, al autorului polivalent jucându-se cu convențiile literare; ci și o coardă în plus, pe care scriitorul acesta profesionist nu și-o cunoștea. ■

comentarii critice

ISTORIC LITERAR cu o susținută activitate, aparținând generației subsemnatului cu care s-a întâlnit în calitate de coleg puțin mai tânăr în sălile Universității din Cluj într-un moment de care mă desparte o melancolică distanță de peste o jumătate de veac, Mircea Popa ne oferă încă o carte, de astă dată închinată raporturilor lui Lucian Blaga cu contemporanii săi. Ne vom opri acum asupra unui capitol al raporturilor în cauză, „într-un câmp de manifestare pe care îl bănuiam într-o oarecare măsură interzis”, și anume polemica. Într-adevăr confruntarea polemică pare inadecvată imaginii abstrase, oarecum hieratice sub care ni se înfățișează autorul **Spațiului mioritic**. La marile-i altitudini la care a înțeles a-și fixa viziunile, la ce bun zarva patimilor proximității, agitația unor inevitabile inadecvări epocale? Și totuși, Blaga n-a ezitat a riposta contestatarilor săi, cu o vervă adesea corozivă, cu o energie aneantizatoare a ceea ce i se părea a fi rea-credință, postură care-l așează în rîndul poezilor-pamfletari ai literelor românești, Eminescu, Macedonski, Tudor Arghezi, Ion Barbu. În mai mare măsură decît la unii din acești înaintași remarcăm în pagina sa o structură de idei, o stringență logică proprie mentalității filosofice ce-l apropie, după cum notează Mircea Popa, de procedeele maioresciene. Țîșnirea umorală, apelînd la un verb sarcastic ce nu-și pune opreliști, e coroborată de o tactică a inteligenței care urmărește obiective precise, acordînd textului un desen rațional. Vîmînd contradicțiile adversarilor, Blaga ține în chip deosebit la exactitatea terminologică, ce posedă pentru el semnificația unui imperativ categoric, interogîndu-se: „Dar întrebuintarea unor termeni, de altfel intrați din plin în circulația curentă, e oare suficientă ca să pecetluiești pe cineva drept fenomenolog? În modul acesta alți ideografi ar ajunge repede la rezultatul că sunt spinozist fiindcă întrebuintez cuvîntul «substanță», pozitivist fiindcă întrebuintez cuvîntul «categorii», hegelian fiindcă întrebuintez cuvîntul «sinteză», bergsonian fiindcă întrebuintez cuvîntul «devenire». Să mi se dea orice în cazul acesta și nu înțeleg ce rost mai are o ideografie degenerată în obsesie de cuvinte”. Rîndurile de mai sus i se adresează lui I. Brucăr, comentator pe care-l apreciază, căruia, în consecință, nu vrea să-i dea o replică dură, ci doar una „explicatoare”. În alte împrejurări însă maniera sa e devastatoare...

Explicabil în cazul unui mare creator, Blaga a avut parte de adversari suficient de numeroși și tenaci, care n-au ezitat a recurge la învinuiri descalficant precum cea de plagiat (lasă că o astfel de incriminare s-a repetat și în zilele noastre chiar, în mediul urbei d-lui Popa), ajungînd pînă la o pitorească provocare la... duel, din partea fugosului Dan Botta. Seria de articole semnate de G. Bogdan-Duică, în ziarul clujean **Înfrățirea**, cu titlul sfidător **Literatura fără rost (Desigur de d. Blaga)**, reacțiile inamicale prilejuite de discursul de recepție al lui Blaga la Academie din partea sociologului H. Stahl, a poetului I.U. Soricu, a eseistului Petru Manoliu, ca și opusculul aceluiași Dan Botta, **Cazul Blaga**, au reprezentat doar o parte din dosarul atacurilor îndreptate cu precădere împotriva filosofului. Deranja originalitatea acuzată a opiniilor acestuia, neîncadrarea lor în tiparele prestabilite. Gînditorul se vedea pus în patul procustian al unor concepții cu prestigiu universitar și ecleziastic. Noutatea gîndirii blagiene se vedea exorcizată de vechea gardă a școlii filosofice din Capitală, în frunte cu C. Rădulescu-Motru. Acesta publică în **Convorbiri literare**, în 1941, un text intitulat **Gîndirea filosofică, înțelesul și scopul**, încercînd a-i contrapune lui Blaga pe Mircea Florian, disociaat la rîndu-i de filosoful clujean, în cartea sa, **Misticism și credință**, apărută în același an. A fost semnalul unei campanii pe care **Revista de filozofie**, condusă de Motru, a întreprins-o împotriva lui Blaga, mai cu seamă după ce acesta întemeiasă un periodic

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Polemica lui Blaga

propriu, revista **Saeculum**, care a apărut la Sibiu, în 1943 și 1944. În esență, obiecția lui Motru era, după cum consemnează în memoriile sale, încă inedite, parțial investigate de Mircea Popa, că filosofia lui Blaga „este un adevărat pericol pentru viitorul culturii românești. O asemenea filosofie distrage tineretul de la preocupările serioase științifice și-l îndeamnă să hoinărească prin divagațiile mitologice”, întrucît este exploatată o tradiție dubioasă, refractară „la cerințele timpului nostru”. „Rădăcinile ei se întind prea adînc în primitivitatea magiei și în mlaștina imaginației dezordonate”, nemaifiind nevoie a o mai ajuta „pentru a se adînci mai mult”. Altfel spus, am avea a face cu o tentativă de-a înlocui „filosofia bazată pe știință cu o metafizică ieșită din interpretarea descîntecelor băbești”. Bizar e că pozitivismul venerabilului Motru nu tolera o concepție novatoare de anvergură, în numele unui „românism” ce ar fi fost nesocotit de sistemul blagian, atît de nutrit de sevele etnice. E de înțeles supărarea lui Blaga, care nu șovăie a-l trece pe preopinientul său în caricatură, a-i răspunde fără a evita tușele cele mai groase, argheziene. Portretul predecesorului incomprehensiv ce ar fi apărut drept „filosof” doar în „ochii adulților, cari învață să scrie și să citească în timpul serviciului militar”, e axată pe metafora vidului: „Capul său cam pătrat e căptușit pe dinăuntru cu o seamă de oglinzi concave, care au darul să denatureze iremediabil toate ideile ce au nenorocul să ajungă din cărți pînă la mijlocul vidului. Vidul este mobilat și cu un creier redus la cantitatea neglijabilă a unei gămălii”. Tangențele la absurd, reamintindu-l pe Urmuz, nu lipsesc, dovedind cum autorul **Laudei somnului**, ce avea o părere defel măgulitoare asupra avangardei, s-a întâlnit cu aceasta în stilul diatribei sale: „Acasă, între cei patru pereți ai bibliotecii sale, filosoful are o căldare și-un cățel. Cățelul poartă un stindard tricolor în coadă, iar căldarea poartă un nume foarte ciudat: «Cultul morților». Nimeni n-a putut afla, pînă-n ceasul de față, pentru ce căldarea a fost botezată astfel de ilustrul ei patron. S-a putut afla însă că în această căldare filosoful nostru fierbe din toate sistemele un fel de săpun filosofic, de culoare neutră, pe care-l servește contra honorar pentru curățirea sufletelor, tuturor generațiilor de tineri și tinere, care de la douăzeci și cinci de ani încoace bat la poarta grădinișii lui Akademos. Și nu s-a sesizat încă nimeni, fiindcă filosoful nostru e pur ca raza soarelui și în caz de nevoie scoate stindardul din coada cățelului, care tricolor impresionează și dezarmează pe orice răuvoitor”.

E instructiv să ne reamintim reacția instituțiilor conservatoare, una ieșită din comun. Însăși Academia Română s-a solidarizat cu vîrstnicul filosof junimist pentru a-l pune la punct pe cutezătorul autor transilvan, trimițîndu-i celui dintîi o depeșă consolatoare în care defensivă celui de al doilea e socotită a fi un act „lipsit de cea mai elementară deferență față de instituția din care face parte”. Între semnături îi găsim pe I. Simionescu, Al. Lapedatu, D. Gusti, Gheorghe Brătianu, N. Cartoian, Liviu Rebreanu, I.A. Brătescu-Voinești, G. Murnu, D. Caracostea, P.P. Negulescu, I. Petrovici. Absent

Blaga n-a ezitat a riposta contestatarilor săi, cu o vervă adesea corozivă, cu o energie aneantizatoare a ceea ce i se părea a fi rea-credință.

din această listă a „nemuritorilor”, M. Sadoveanu transmite colegilor săi încredințarea că „Lucian Blaga nu va mai pune piciorul în Academie”. Se pare că și Al. Rosetti înclina către susținerea lui Motru. Formidabila opoziție împotriva lui Blaga e completată de un număr al ziarului de mare tiraj, **Timpul**, din 5 noiembrie 1943, dedicat prin osîrdia lui Petru Manoliu susținerii lui Motru, în care semnează I. Petrovici, N. Bagdasar, Mircea Florian, Anton Dimitriu, I. Simionescu și Petru Manoliu, la care se adaugă textul de solidaritate al academicienilor măi sus menționați. Așadar un impresionant front antiblagian, cel mai puternic, întrucît regimul comunist, trecîndu-l la index pe filosoful „idealist” și „reacționar”, n-a produs prilejul unei discuții cît de cît mulțumitoare asupra sa. S-a mulțumit cu o excomunicare grăbită, fără pompa unei execuții, pentru care i-ar fi lipsit numele sonore, prohibite și ele, într-un domeniu patronat de inchiizitorialul C.I. Gulian, corespondent în filosofie al lui M. Roller și I. Vitner din zonele istoriei și literaturii.

O altă etapă polemică a lui Lucian Blaga e inaugurată de publicarea eseului său, **Religie și spirit**, în 1942, cea din urmă parte a **Trilogiei valorilor**. Ea marchează o criză a relațiilor sale cu revista **Gîndirea**, al cărei exponent prestigios fusese, dar care îl sancționa în numele dogmei ortodoxe, deplîngîndu-i „erezia”. Recunoscîndu-i lui Nichifor Crainic, e drept pe un ton de ambiguitate, calitatea de-a fi înfăptuit timp de două decenii o veritabilă „invazie a teologiei în cultura română”, Blaga se desparte de perspectiva acestuia referitoare la legăturile omului cu divinitatea, prezentate în **Nostalgia Paradisului**, precizînd că în vreme ce opera lui Crainic aparține teologiei, a sa aparține filosofiei. E prima obiecție capitală pe care Blaga o aduce vechiului camarad, cu o ironie ce divulgă o incompatibilitate: „Crainic nu are nicio îndoială că cel mai asiduu colaborator al geniului patristic a fost Dumnezeu însuși. În posesia acestui criteriu, pe care îl crede absolut, Crainic va desfășura deci problematica filosofiei și a estetice cu impunătoare măiestrie din punct de vedere teologic, cu irezistibilă seducție verbală, dar pe de altă parte și într-un fel care trezește consternarea simplilor filosofi. A simplilor filosofi care, vrînd-nevrînd, mai trăiesc și astăzi în credința iremediabilă că mintea li s-a dat din partea lui Dumnezeu ca să gîndească cu ea și să nu fie numai receptacolul unui adevăr gata făcut. A unui adevăr depus odată pentru totdeauna în arhivele îngerești ale trecutului răsăritean. Mărturisesc fără înconjur că din parte-mi am multă înțelegere pentru modul de a gîndi teologic, dar tot așa voi mărturisi că, oarecum prin naștere, m-am obligat să am cel puțin aceeași înțelegere și pentru aspirațiile filosofiei”. În al doilea rînd, Crainic identifică românescul cu ortodoxia, cultivînd, cum zice Mircea Popa, un „gîndirism asept”, ce se străduia a intimidă spiritele independente, tot ce nu se ralia cu punctele de vedere ale doctrinei sale ortodoxe. Poziția lui Blaga în această privință este conținută, între altele, într-un interviu din ziarul **Viața**, din 26 mai 1942, în cuprinsul căruia declara: „E o confuzie care se face identificîndu-se «ortodoxia» cu «românescul», cînd de fapt ortodoxia nu este decît o parte din acest românesc. (...) Spiritualitatea românească este mult mai largă, mult mai bogată. Nu se poate face o privire asupra acestei probleme subordonîndu-te ortodoxiei – această privire trebuie făcută cu ochiul clar al filosofului, care se situează în afara de orice constrîngeri, pentru a avea o impresie de ansamblu. Or, cred că s-a putut vedea din toată opera mea filosofică de pînă acum că felul meu de a gîndi este profund românesc”. Ceea ce constituie o consecință a libertății reflexive asumate principial. Atacurilor venite din direcția așa-numitei „filosofii științifice” li s-au alăturat cele dinspre apărătorii rigizi ai teologiei ortodoxe, ofensați de „disidență” tot mai apăsătoare a lui Blaga ce părușe o vreme a se încadra convenabil gîndirismului. Din preajma revistei diriguite de Nichifor Crainic s-au ivit cîteva cărți ce reverberază decepția unor teolog (toți autorii erau profesori la Seminarul teologic din Sibiu) că, deși fiu de preot și el însuși student la teologie, în anii primului război mondial (spre a nu fi mobilizat), Blaga nu a devenit un portdrapel al dreptei credințe, un Toma d’Aquino

Mircea Popa, **Lucian Blaga și contemporanii săi**, Ed. Casa Cărții de Știință, 2007, 252 pag.

Pentru Nichifor Crainic, Blaga nu găsea decât cuvinte favorabile, deplîngînd detenția cruntă în care se găsea în acei ani triști.

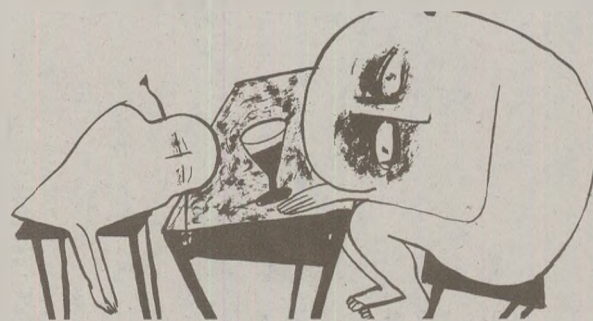
al ortodoxiei, așa cum îl dorea Crainic: **Mythos** de Grigorie T. Marcu (Sibiu, 1942), **Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie** de Dumitru Stăniloae (Sibiu, 1942) și **Școala mitologică. Studiu istorico-critic** de Vlad Sofron (Sibiu, 1943). Dumitru Stăniloae, cel mai important din rîndul acestor oponenți clerici, îl considera pe Blaga „adept al lui Democrit și în special al atomismului materialist” și dădea glas dezamăgirii că filosoful trata problema dogmei exclusiv ca „un produs al eului”, confirmat fiind de texte apărute în **Gîndirea** în care Blaga era comparat cu Iulian Apostatul, generate, după toate probabilitățile, de pana lui Crainic, și el un polemist acid: „Pentru cine vrea să tragă concluzii din marile evenimente istorice, exemplul lui Iulian Apostatul e într-adevăr semnificativ. Nu era un metafizician propriu-zis, ci numai un filosof cu talent de pamfletar. Fusesse crescut în credința creștină pentru a deveni un împărat teolog cum aveau să fie ulterior aproape toți împărații Bizanțului (...). În ce consta problema pe care și-o propusese Iulian? Foarte simplu: în detronarea dogmei revelate prin Fiul lui Dumnezeu cel întrupat și înlocuirea ei prin miturile fanteziei grecești, care putea să mai aibă la vremea aceea prestigiul frumuseții poetice, dar erau izbite de moarte, în sensul lor religios. Lupta lui Iulian e lupta basmului filosofat împotriva adevărului revelat”. Mai departe Blaga este taxat drept autor de „galimatias crisanamurtic”, producător de „mușuroaie de cîrțiță”, discipol al lui Freud, „proiectînd în tîrîe o caricatură a lui Dumnezeu”. Răspunsurile lui Blaga nu întîrzie. Ele se concentrează în trei articole publicate în **Saeculum**, **De la cazul Grama la tipul Grama, Săpunul filosofic, Automatul doctrinelor**, dintre care primele două îl au în vedere pe Nichifor Crainic iar în celălalt se răfuiește cu Rădulescu-Motru, articole în care, după cum observă Mircea Popa, „arta pamfletară a lui Lucian Blaga atinge un maximum de potențialitate” (ar mai fi de adăugat, socotim noi, **Hazul țărănesc al imperiului Dan Botta**). Insubordonarea originalului filosof la prescripțiile teologiei ortodoxe e în esență justificată astfel de cel incriminat: „Supranaturalului, în forma sa doctrinară, catihetică, ce admite un fabulos intervenționism, pe cît de incidental pe atît de arbitrar, i-am adus cît mă privește supunerea și ofranda unei credințe totale numai cînd mă aflu în clasele primare. Mai tîrziu, niciodată. (Transcendentalismul meu metafizic este la egală depărtare de supranaturalismul

teologic și de orice naturalism scientist. Iar la expresiile supranaturalismului recurg numai cînd îmbrac ipostaza poetică ceea ce este cu totul altă poveste, căci poeticul își are înțelesurile și exigențele sale” (**Încă o dată Getica**, în **Saeculum**, 1944). Nu putem a nu ne aminti de disputele, în parte similare, ale lui Tolstoi cu Biserica ortodoxă rusă, care l-a scos din rîndurile credincioșilor și se pare că nu l-a reprimat nici pînă azi... Se află în considerațiile lui Blaga corolarul unei gîndiri de filosof; care-și afirmă propria perspectivă, dar nu și o negare a religiei, o contestare a Bisericii pe care, în

Desen de Mihaela Șchiopu

poftida disputei cu unii din apologetii dogmei ortodoxe, filosoful a respectat-o ca un element major al vieții spirituale a unei colectivități. Bunăoară, comentînd bolșevismul, îi reproșează faptul că a tratat Biserica drept un dușman: „Revoluționarii atești au fost puțin prevăzători cînd au crezut că religia e un factor neglijabil în viața sufletească a poporului rusesc”, din care pricină experimentul sovietic i se pare un eșec care se cuvine a rămîne singular, deoarece: „În soarta Rusiei e în joc

comentarii critice

soarta întregii omeniri culte. În orice caz e o nebulie să sperăm că prăpastia ce s-a deschis în Rusia poate fi închisă cu un gard de scînduri și că prăpastia aceasta nu va atrage în adîncimile ei și alte poame”. Temere ce s-a dovedit profetică, după cum reproșul adresat lipsei de „prevvedere” a sovieticilor ce desconsiderau religia îl adresa, fie și tacit, „revoluționarilor” autohtoni de după 1944.

Fie-mi îngăduit a încheia cu cîteva amintiri personale din perioada ultimă a vieții lui Lucian Blaga, în care aveam norocul de-a convorbi cu genialul om. Evocîndu-și frecvent trecutul, el părea nespus de tolerant cu desfășurările lui dezagreabile, gata a dezamorsa vechile conflicte, pacificat. Nu-l mai atrăgeau ca pe alți vîrstnici tensiunile retrospective, despăcarea în patru a firului celor petrecute, ci mai curînd aspectul lor de blîndă fatalitate, reziduul lor acceptabil. Departe de a-i stîrni mînia, „școala științifică” a lui Motru i se înfățișa drept o „verigă a evoluției culturii românești”, trebuitoare chiar dacă insuficientă, controversabilă. Stăniloae nu făcea decât să pledeze în favoarea convingerilor în duhul cărora fusese format ca și ceilalți teologi, „avocați ai unui anumit Dumnezeu”. Făceau ceea ce le reclama sutana. „În definitiv, orice filosofie ca și orice religie nu e decât o mitologie în sens foarte general”, declara Blaga în chip de concluzie. Pentru Nichifor Crainic nu găsea decât cuvinte favorabile, deplîngînd detenția cruntă în care se găsea în acei ani triști. Cea mai importantă revistă a interbelicului nu era, în optica lui Blaga, **Revista Fundațiilor Regale**, „prea eclectică”, ci **Gîndirea**, „o publicație fondată pe o concepție anume, expresie a unei direcții spiritualiste, de maximă importanță”. Dan Botta îi apărea în amintire ca un ins „simpatic în felul său”, iar provocarea la duel pe care i-a făcut-o l-a „amuzat”. Botta arbora „un aer de cavaler anacronic”. Cînd i-am amintit o propoziție pamfletară la adresa acestuia, care suna cam așa: „sîngele meu de român nu stă de vorbă cu un sînge amestecat”, mi-a răspuns, ușor stînjenit, că „așa se scria în acele vremuri”. Am impresia că, în ciuda presiunii uriașe ce o exercita asupra noastră ideologizarea aflată în floare, fără speranță în ceea ce-l privește, a unei reveniri la normalitate („istoria își va schimba cursul, desigur, dar va face un pas peste capetele noastre”), Blaga cultiva în forul său intim o armonie progresivă cu propria existență, o înseninare absolută. ■

O nouă lovitură dată culturii

Se desființează Teatrul „Tony Bulandra” din Târgoviște

GNORÂND succesele notabile pe care instituția târgovișteană le-a înregistrat în cei doar 6 ani de existență, noul Consiliu Local, majoritar PDL, al municipiului Târgoviște, decide transformarea teatrului într-o secție a Direcției de Cultură.

Direcția de Cultură va fi înființată pe baza Hotărârii de Consiliu Local din 21 august 2008. În subordinea acestei direcții, ce va fi condusă de un economist (!!!), va fi înființată direcția teatre cu 2 secții, teatru pentru adulți și teatru pentru copii, și compartimentul de sport turism și agrement. Reorganizarea activităților acestor instituții are ca scop „eficientizarea, intensificarea și dezvoltarea activității culturale a municipiului Târgoviște”.

În Legea teatrelor nr. 502/2006, cu modificările ulterioare, este clar specificat faptul că orice teatru este condus de un director general în baza unui contract de management încheiat direct cu ordonatorul principal de credite – Primăria Târgoviște – în cazul

de față. Subvenția bugetară se acordă direct teatrului și nu unei instituții intermediare. Noua Direcție de Cultură va gestiona bugetul unic al celor trei secții subordonate.

Înființat în 2002, Teatrul „Tony Bulandra” a devenit tinere de repede cunoscut, atît datorită echipei tinere de artiști ce performează aici (Laura Vasiliu este una dintre actrițele instituției), cît și printr-un repertoriu bogat în care este privilegiată colaborarea cu regizori de notorietate ai scenelor românești sau străine. Teatrul oferă condiții de joc peste media scenelor din București, are un repertoriu bogat și un public constant și fidel.

Dintre actorii altor scene, amintim ca invitați ai Teatrului „Tony Bulandra” pe Dan Puric, Carmen Stănescu, Ion Caramitru, Valeria Seciu, Ovidiu Iuliu Moldovan, George Dinică, Rodica Mandache, Marian Rălea, Tora Vasilescu, Eusebiu Ștefănescu sau mai tîrziu Marius Manole.

Prin colaborările regizorale cu Victor Ioan Frunză,

Mihai Maniutiu, Michael Devine sau Kemal Bashar – directorul Mihai Constantin Raftin (scenograf și regizor) a reușit, în numai câțiva ani, să clădească o nouă imagine a instituției teatrale în comunitatea târgovișteană.

În 2007, Teatrul „Tony Bulandra” a organizat prima ediție (pilot) a Festivalului BABEL.FAST, care s-a bucurat de succes în rîndul publicului și al criticii și de susținere din partea artiștilor români și străini implicați.

A doua ediție a festivalului, desfășurată în iunie 2008, a avut ecouri în presă românească și străină datorită participării pentru prima dată la un festival românesc de teatru a companiei germane Volksbuhne-Berlin precum și a marelui regizor lituanian Oskaras Korsunovas.

Spectacolul „Odihna”, montat de Mihai Măniuțiu pornind de la textul lui George Banu, a avut premiera în Festivalul Babel și a fost selectat să participe în noiembrie la Festivalul Național de Teatru – o mare realizare a teatrului târgoviștean.

De menționat că în urma controlului din 2008 al Curții de Conturi, la Teatrul „Tony Bulandra” nu au fost găsite nereguli în ceea ce privește cheltuirea banului public. ■

Nota redacției. Textul de mai sus reprezintă un comunicat trimis redacției de personalul teatrului amenințat cu desființarea. Dezaprobăm la rîndul nostru măsura luată de autoritățile locale, care amintește de sinistrele centralizări și comasări din viața culturală operate în regimul comunist.

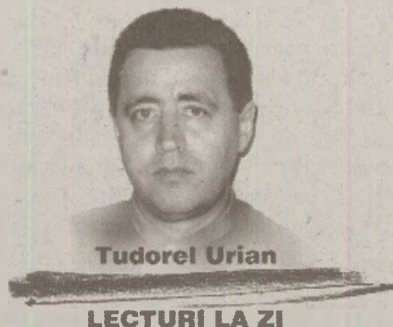
comentarii critice

ÎN CĂ DIN ANII '80, Al. Dobrescu era celebru pentru aciditatea bine motivată a comentariilor sale literare, cel mai adesea în răspăr cu opiniile standardizate ale majorității confrăților de breaslă. Sarcasmul cronicilor sale nu avea cum să-i aducă mulți prieteni printre scriitori și critici literari, dar făcea ca textele care îi purtau semnătura să nu treacă niciodată neobservate.

După revoluție, criticul ieșean a rămas același justițiar cu zâmbetul pe buze. Cărțile sale - în special incursiunile în tradiția plagiatului la scriitorii români - le-au produs unora valuri de transpirație, transformate în prelungite accese de sughiț ale autorului. Cu excepția ieșenilor, puțină lume știe însă că, pe lângă analizele literare propriu-zise, Alexandru Dobrescu este și un neobosit autor de comentarii cu substrat civic. Editorialele sale, publicate în cotidianul „Ziua de Iași”, reunite în volumul *S'avem pardon!*. *Note civile* (sic!) oferă cititorului importante prilejuri de meditație într-o manieră cât se poate de agreabilă pentru el.

Publicistul Alexandru Dobrescu este un fel de Paul Zarifopol ieșean. Șarjele sale mustesc de ironie și sarcasm, dar nu scapă nici o secundă din ochi problematica foarte serioasă care le-a generat. Cele mai multe dintre editorialele sale se referă la climatul cultural actual din capitala Moldovei - deloc unul dător de optimism -, dar nu sunt omise nici scandalurile politice, comentariile privind tranziției sau portretele în *aqua forte* ale unor vedete ale vieții culturale și/sau politice. Autorul este un sceptic incurabil, dublat de un moralist care observă cu acuitate și comentează acid toate derapajele de la ordinea firească. De multe ori presa înghite pe nemestecate, iar opinia publică își însușește fără minima tentație de a problematiza situații dintre cele mai absurde și fapte care ar trebui să scandalizeze. Sub ochii noștri se produc drame care ar trebui să solidarizeze opinia publică (alungarea celebrului actor Dionisie Vitcu de pe scena Teatrului Național din Iași sau cea a eminescologului Mihai Drăgan de la Universitate), dar în fața cărora nu reacționează nimeni, în vreme ce energiile sunt captate de tot felul de polemici și dezbateri fără obiect sau de spectacole mediatice de un gust îndoielnic. Autorul se raportează în permanență la un *good old time* al culturii ieșene, reprezentat, firesc, în principal de perioada junimistă. Prin comparație, prezentul se înfățișează jalnic și insignifiant. În cuvinte puține moralistul trasează principalele linii ale unei imagini caricaturale: „Azi, ne paște pericolul de a reveni la starea prejnimistă a lucrurilor, când oricine e bun la orice, când amatorismul ține loc de pricepere și obrăznicia de talent, când funcția creează nu doar organul competenței, dar, adeseori, și pe acela al gândirii. Prea mulți se întind mai mult decât li-e plapuma, din care pricină suferă de reumatism cultural, căci le rămân descoperite ba șalele, ba picioarele.” (pp. 28-29) În acest context, nu este de mirare că un obscur scriitor ieșean se consideră nici mai mult, nici mai puțin decât un viitor laureat al Premiului Nobel pentru Literatură.

În general, pamfletele semnate de Alexandru Dobrescu nu conțin nume proprii, dar autorul are grijă să dea suficiente detalii pentru ca persoana în cauză să fie identificată fără nici un dubiu. La capătul unei demonstrații privind modul falimentar în care diplomația românească a tratat „moștenirea Gojdu”, autorul se referă la dezamăgirea pe care i-a produs-o ministrul nostru de externe. Deși numele nu îi este adus nici o clipă în discuție, identitatea acestuia prinde contur cu fiecare frază. După ce precizează că respectivul demnitar este „din partea locului” (zona Iași), autorul îi completează portretul cu elemente care nu lasă loc de confuzii: „Socoteam că vârsta îi explică ambițiile, câteodată disproportionale, și-i scuză gafele de creștere, câteodată impardonabile. Iar faptul că studiasse, totuși, istoria îl treceam printre argumentele în favoarea unei solide conștiințe a

Punctul pe i

Alexandru Dobrescu, *S'avem pardon. Note civile*, Editura Empolis, Iași, 2007, 256 pag.

rădăcinilor proprii. M-am înșelat. Prin manifestările sale recente inclusiv prin «inabilitatea» de a asemui, fie și în glumă, țara în numele căreia vorbește cu un land austriac, ministrul nostru de externe se înfățișează așa cum este: un mic arivist, gata oricând să facă frumos în cancelariile lumii, fără a se uita la preț. Îmbătat de aerul tare al înălțimii la care s-a pomenit, de unde se disting numai entități, nu și identități, a pierdut din vedere și ceea ce s-au silit dascălii a-l învăța, și ceea ce se presupune a fi căpătat prin naștere”. Cine poate fi tânărul ieșean, absolvent de istorie, ajuns ministru de externe este secretul lui Polichinelle. Mai de mirare sunt aprecierile, câtă vreme activitatea respectivului ministru de externe s-a bucurat, în general, de o presă favorabilă. Cel puțin în comparație cu felul în care s-a scris despre performanțele altor tineri miniștri „de prin părțile locului”. Ceea ce nu înseamnă însă că judecata lui Alexandru Dobrescu ar fi greșită.

Numele proprii sunt rezervate doar situațiilor în care indignarea autorului în fața unor situații ilogice trece de un anumit prag. O astfel de situație i se pare editorialistului a fi numirea ieșeanului Cristian Adomniței, absolvent al Facultății de Construcții, în fruntea Ministerului Educației și Cercetării. Sperietura editorialistului este cu atât mai mare cu cât noul ministru își anunțase încă de la începutul mandatului intenția de a reforma domeniul educației. Scrie cu ironie Alexandru Dobrescu: „Și eu am planuri de reformare a transporturilor și a agriculturii. Vecinul meu, preotul, are proiecte de reformare a industriei de armament, iar unchiul lui, strungar la pensie, și-ar dori să reformeze

ărțile sale - în special incursiunile în tradiția plagiatului la scriitorii români - le-au produs unora valuri de transpirație, transformate în prelungite accese de sughiț ale autorului.

diplomația. Norocul e că nici eu, nici ei nu suntem puși, cu tot avantajul ignoranței în respectivele domenii, în situația de a o și face. Domnul ministru, ageamii în ale educației, are, în schimb, acest ghinion. Și-l confundă cu un noroc”. (pp. 244-245)

Rareori, stilul sarcastic este abandonat pentru a lăsa locul unor confesiuni aproape sentimentale. Un astfel de text este scris la moartea cărturarului Adrian Marino, altul evocă un dascăl de școală veche (Alexandru Dima) sau virtuțile educative ale unei palme pe care autorul ar fi primit-o în copilărie de la tatăl său pentru că a venit acasă după ora pe care o anunțase inițial. Faptul că aceea palmă l-a transformat pentru toată viața într-un maniac al punctualității și că pentru aceasta îi este recunoscător părintelui său pune sub semnul întrebării oportunitatea Legii de prevenire și combatere a violenței în familie. Logica demonstrației lui Alexandru Dobrescu nu este greșită, dar cred că efectul bătailor părintești sau al celor dintre soți este unul mai degrabă *globalement negativ* - și este suficient ca autorul să privească măcar o ediție a știrilor de la ora 5 pentru a-și da seama că așa stau lucrurile - pentru că interesantul său contraargument să devină doar pretextul unei emoționante evocări literare.

Cartea lui Alexandru Dobrescu este o încercare, aș zice disperată, de a introduce limpezime și criterii morale într-o societate românească debusolată, incapabilă să își regăsească reperele. Dincolo de ironia, uneori foarte contondentă, autorul pledează pentru teme fundamentale cum ar fi impotura „revoluționarilor” de carton, instituția emisiei de onoare, necesitatea menținerii exprimării elevate, indiferent de nivelul interlocutorului, civilizația polemicii, corupția care roade precum rugina la temelia societății românești actuale, lipsa de onestitate din viața intelectuală, degradarea climatului cultural chiar și într-un oraș blazon al culturii române, așa cum este Iași. De fiecare dată autorul pune cu precizie punctul pe i, aduce în discuție fapte cu adevărat relevante pe care le analizează scoțând în evidență similitudini cu evenimente asemănătoare petrecute în trecut sau în altă parte.

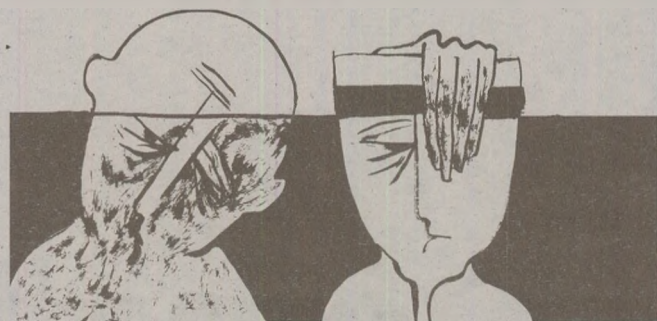
Dincolo de coperta foarte promițătoare pentru un anumit segment de public, *S'avem pardon* este o carte mult mai puțin facilă decât pare. Dimpotrivă, este o carte cât se poate de gravă, care chiar merită citită. Inclusiv de către cei care o vor achiziționa fascinați de ilustrația de pe copertă. ■

În afară de...

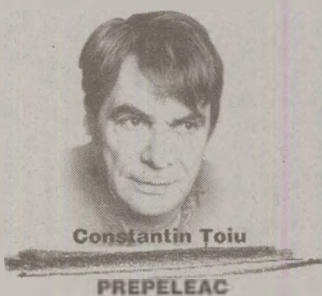
Mi-a dat tot!
(în afară de suflet),
spuse lacomul -
căutînd cu ochii
pomul lui Dumnezeu
pe care nimeni
nu poate să-l scuture
nici să-l smulgă
din nevăzutele
omniprezentele
rădăcini vibrînd cu zumzet
de albine lucrătoare.

Mi-a dat tot,
spuse lacomul
numărîndu-și, în cadere,
dinții...

Adela POPESCU

a c t u a l i t a t e a

Constantin Toiu

PREPELEAC

La Marica

INAINTE DE sărbătoarea Sfinții Petru și Pavel, care pică la 29 iunie, stau la surioara mea Marica la Sinaia, care a implinit nu de mult 92 de ani.

Acum e singură. Bărbatul ei, nea Jean, a murit de mult. Marian, băiatul, care a rămas din cei doi – primul, Costin, decedat – trăiește la Brașov.

Marica este bisericoasă. E respectată de vecinii de pe strada Muncii, cartier muncitoresc, toți lucrând pe vremuri la uzina Costinescu, de sub Sgarbura. Am mai scris despre acest cartier. Țin minte că asta l-a amuzat pe clujanul Ion Vartic... Scriindu-i anul trecut, fără să mă gândesc că eu... venisem să lucrez aici... pe strada Muncii, pomenindu-i și de Sgarbura, loc de joacă pentru nepoții mei – nu o făcusem dinadins, – Vartic a răs de potriveală: *să muncesc pe Muncii!* Ce veselie!...

Strada urcă binișor... Dar surioara mea vine singură și încărcată, – trage la deal tinerește... Câte un vecin mai tinerel sare de o ajută... Lumea o laudă pentru tenacitatea ei, o dă de exemplu.

Pe 26-27 iunie, ea aprinde lumânări, de sărbătoare. Dă de pomană. Face prăjituri, împarte... Știu că Sfințul Petru este în 29 iunie, și îi atrag atenția. Nu uită nimic. Le ține minte pe toate – și îmi răspunde că e o altă sărbătoare, nu știu?... și îmi aduce aminte că mi-a mai spus, dar o fi uitat – și-mi reamintește întâmplarea...

Asta se petrecea prin anul una mie nouă sute și treizeci. Ea era elevă la Școala de menaj Gheorghe și Maria Filipescu, avea 14 ani și venise mama să o ia în vacanță, – vine la București. Era în preajma Sfinților Petru și Pavel, când se termină școlile. Soră-mea mare, Tanța, răposată de mult, la 70 de ani, și care făcea la București Școala centrală, plecase mai devreme la Urziceni, și mama nu o însoțise – coana Ifighenia, cum i se zicea. Era o fată tare deșteaptă – „nu ca mine, zice Marica, d-aia eu nu făcusem decât școala de menaj, se bate ea cu pumnul în cap, *sunt mai tută*, așa eram de mică.”

Or, tocmai asta era farmecul ei!... Simplitatea! Așa se explică cei 92 de ani pe care i-a implinit și că mai mult dă la pomeni decât ia...

Drumul la întoarcere se făcea tot cu mașina de la Obor, Colentina. Marica avea o colegă, cu care era prietenă, și o roagă pe mama s-o lase să vină în direcția aia, dar cu altă mașină, nu cu a lui nea Toma. Coana Ifighenia îi zice scurt să vină cu ea, cu mașina lui nea Toma – cu el am venit, cu el ne întoarcem!, ce să stai la palavre cu Firuța, prietena ei!...

Nu o lasă, așadar, să plece cu mașina a doua, și astfel o scapă de la moarte. Fiindcă mașina asta, a doua, trece peste o barieră, deschisă, a căii ferate, pe la Fierbinți, și trenul o face praf și ia foc și sunt arși de vii toți călătorii...

Era de Sfinții Petru și Pavel, când se dau premiile la școli, și la Urziceni. Eu eram pe atunci în clasa întâi, aveam vreo șapte ani. Lusem premiu – (atunci, întrebat la școală – *copii, cine ne dă nouă pâinea cea de toate zilele?*... spun eu, spun eu – sărisem ridicând două degete – învățătorul spusese zi tu, Toiule, să te vad – iar eu spuseseam – *nouă pâinea cea de toate zilele ne-o dă nea Radu, brutarul*, (era prietenul tatei)...

*

În Urziceni se zvonește că mașina domnului Toma Georgescu a fost făcută praf de tren, vestea a circulat repede.

Este adusă de domnul Spiridor, cel cu magazinul de fierărie. El se urcă pe scenă, la școală, publicul crede că vrea să anunțe un premiu, omul, de pe scenă tace, e gătit de emoție – apoi strigă ce s-a întâmplat.

Femeile leșină. La 7 ani, copil, nu înțelesesem. Moartea, când vine, nu se ține minte. Copilăria e ferită. Grozăviile nu se memorează.

Soră-mea, Tanța, care era la premiere, își revenise cu greu din leșin. Degeaba o zgâlțâia Marica și o pălmuia, să se trezească – „Tanțo... eu sunt, Marica... trăiesc, tu,... n-am murit – acum am sosit!”

Coana Ifighenia își salvase fata a doua... Și de atunci, Marica, an de an, nu uită să se roage de Sfinții Petru și Pavel și să-i mulțumească lui Dumnezeu că i-a fost dat să trăiască după cumplitul accident – atâta timp... ■

Rodica Zafiu

„Cealaltă latinitate”

PROFESORUL Alexandru Niculescu a împlinit 80 de ani: o vîrstă incredibilă pentru cei care îi cunosc spiritul tînăr, bătaios, darul de a provoca permanent, dinamitînd locurile comune și aducînd, în reexaminarea temelor fundamentale, o gîndire proaspătă și idei scilpitoare. Sărbătorirea sa nu se poate face mai bine decît în același spirit al actualității vii, în mișcare: nu aîft trecînd în revistă impresionanta sa activitate de românist și romanist – cărți, articole, conferințe care au marcat decisiv evoluția lingvisticii românești și au contribuit la afirmarea ei în lume –, cît vorbind despre cartea sa cea mai recentă: *L'altra latinità. Storia linguistica del romeno tra Oriente e Occidente* (Verona, Edizioni Fiorini, 2007). Volumul, îngrijit de Alvaro Barbieri, Dan Octavian Cepraga și Roberto Scagno, e însoțit de un gînd special către Italia și prietenii italieni, în mijlocul admirației și a solidarității cărora a petrecut mulți ani consacrați studiului și activității de profesor universitar – dar și de o notă de tristețe, prin observația asupra insuficienței dezbateri a ideilor sale în țară.

Volumul trasează pas cu pas o istorie a limbii române, pornind de la latinitate și romanitate, prin contactele esențiale (slav, maghiar, turcesc), pînă la „tentativa germană” și la occidentalizarea romanică din perioada modernă. Alcătuit din traducerea unor studii apărute în ultimele două din cele patru volume ale profesorului Niculescu purtînd titlul comun *Individuallitatea limbii române* (1999, 2003) și a unor articole publicate în reviste (românești și străine), precedate de un studiu introductiv inedit, sintetic, volumul alcătuieste de fapt o istorie deloc convențională a limbii române. Parțile cărții se leagă prin capacitatea lui Alexandru Niculescu de a viza întotdeauna esențialul, punctele critice, ca și prin reiterarea temelor sale fundamentale, definitiv asociate cu numele său și cu noua perspectivă pe care a adus-o: loialitate de limbă și loialitate de cultură, continuitate mobilă, caracter popular, occidentalizare romanică, oscilație între Orient și Occident, evoluție culturală diferită regional (Transilvania vs Muntenia și Moldova). Volumul, surprinzător de unitar, este foarte util și de-a dreptul spectaculos pentru cititorul străin: căruia îi oferă o imagine a complexității unei istorii culturale fără de care specificul limbii române nu poate fi înțeles. Profesorul Alexandru Niculescu a plasat întotdeauna descrierea strict lingvistică într-un cadru de istorie culturală: opțiune profund justificată, care face ca scrierile sale să fie

profitabile pentru specialiștii din mai multe domenii: lingviști, istorici, istorici ai religiei. Alexandru Niculescu are o antipatie profundă pentru ideile luate de-a gata, pentru poncifele care alcătuieste mare parte din cultura publicată și predată; mai ales pentru cele susținute de o ideologie națională mai mult sau mai puțin transparentă și care favorizează anumite teme, interzic altele, impun dogme și mituri. Modernitatea gîndirii sale antidogmatice nu este însă una „postmodernă”, relaxată, a relativismului absolut – ci una obsedată de căutarea adevărului și a autenticității.

Autorul constată că nu au fost suficient puse în valoare *diferențele* dintre limba și cultura română și celelalte limbi și culturi romanice: depărtarea de latinitatea culturală, dezvoltarea într-un mediu popular, profunde influențe străine. Umples deci acest gol, conducîndu-și cititorii pe căi de cercetare insuficient exploatate și oferind o imagine care poate interesa azi mult mai mult decît cea a unei latinități „normale”, banale: pentru că implică plurilingvismul, diversitatea culturală, interferența contactelor și a influențelor.

Studiul introductiv al cărții explică motivele pentru care româna ilustrează o *altă latinitate*, profund diferită de cea occidentală; dincolo de pierderea contactului cu „cultura înaltă” occidentală, este evocată tema substratului, a concordanțelor româno-albaneze, cea a puținătății elementului germanic și mai ales cea a caracterului constitutiv, decisiv, al contactului cu slavii (ilustrat de analiza unor cîmpuri semantice esențiale: lexical abstract, al sentimentelor etc.). Profesorul Niculescu are darul rar de a asocia pasiunea ideilor cu rigoarea filologică. Volumul acesta îmbină, ca și celelalte cărți ale sale, o perspectivă foarte de sus, capabilă să separe esențialul de nonesențial, cu o atenție către amănuntul transformat în exemplu, în argument surprinzător. Dincolo de temele mari, *L'altra latinità* captivează prin interpretări etimologice și semantice de detaliu, din care se reconstituie un întreg cadru cultural: așa sînt, de pildă, în capitolul *România hugarică*, minuțioasele interpretări ale unor cuvinte ca *gînd, oraș, neam, chin, chip* etc.

Nu cred că ideile profesorului Alexandru Niculescu sînt puțin prezente în spațiul cultural românesc: scrisul rămîne, și, chiar cînd mode superficiale sau presiunea unor mai mărunte preocupări par să-l ascundă, curentul principal de idei mari, personale, documentate rămîne forța unei culturi, conducînd, uneori invizibil, evoluția ei. Ideile sale vor ghida multă vreme de acum înainte gîndirea și cercetarea lingvistică românească. ■

Doina Ioanid:

„Oamenii fericiți și normali nu scriu,
trăiesc pur și simplu”

DOINA IOANID s-a născut la 24 decembrie 1968, în București. A absolvit Facultatea de Litere a Universității București în 1995 și cursurile de Master (Studii Culturale Franceze) la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a aceleiași universități, în 1998.

A publicat poeme în volumul colectiv *Ferestre'98*, Editura Aristarc, Onești, 1998.

A participat la volumul experimental 40238 Tescani, Editura Image, București, 2000. A debutat individual cu volumul de poeme în proză *Duduca de marțipan*, Editura Univers, București, 2000. Alte volume de poezie:

E vremea să porți cercei, Editura Aula, Brașov, 2001, carte nominalizată la Premiile ASPRO;

Cartea burților și a singurătății, Editura Pontica, Constanța, 2003;

Poeme de trecere, Editura Vineia, București, 2005.

A tradus din limba franceză:

Edmond Lévy, *Grecia în secolul V*, Editura Teora, București, 1998;

Jean-Pierre Davidts, *Întoarcerea micului prinț*, Editura Cartier, Chișinău, 2004;

Bryan Perro, Amos Daragon, *stăpînul măștilor*, Editura Cartier, Chișinău, 2004;

Bryan Perro, Amos Daragon, *cheia cetății Braha*, Editura Cartier, Chișinău, 2005;

Marguerite Durras, *Vara, la zece jumătate seara*, Editura Cartier, Chișinău, 2006.

A fost asistent universitar la catedra de franceză a Universității „Transilvania” Brașov între anii 1998-2005. În prezent, este secretar general de redacție la revista „Observator cultural”.

Volumul *Duduca de marțipan* a fost retipărit (500 ex.) în seria ediții second hand a carnetelor editate gratuit de un cristian.

– „Ce cauți tu, duduică, pe lumea asta, unde au trecut numai femeile blonde cu gust de piper, bărbații cu țepi de oțel implantați în vârful capului, păpușile gonflabile și copiii precoci? De ce te plimbi pe străzile pline de praf ca o vrăbie fără pene? Doar nu crezi în promisiunile făcute înainte de-a te naște?”

– Dragă Cristian, astea-s doar câteva întrebări la care nu am găsit încă răspuns, poate dacă l-aș fi găsit n-aș mai fi scris. Rămâne doar senzația, pe care s-ar putea s-o aibă mulți oameni, chiar dacă nu o exprimă, senzația că nu te integrezi în peisaj, că nu-ți găsești locul într-o lume din ce în ce mai ne bună. Oricum, poezia nu e făcută să dea răspunsuri decât indirect, prin rîcoșeu.

– Să vedem puțin cum a fost cu începutul în literatură. Cum s-a întâmplat și cum e să faci casă bună cu ea?

– Cu literatura, am avut dintotdeauna o relație specială, o relație de iubire necondiționată. Din copilărie, îmi plăcea foarte mult să citesc. Lecturile mele, destul de dezordonate, erau pe principiul delectării, al unei plăceri absolute, care ținea de răgaz, de intrarea într-un timp special, după cum scria Mircea Eliade. În plus, literatura era o compensație pentru lumea sordidă a comunismului, în care trăiam cu toții. Dincolo de asta, descopeream universuri diferite, descopeream lumi, povești, moduri de a spune și de a se spune pe sine care mă ajutau să-mi canalizez imaginația și să mă raportează altfel la ceea ce trăiam, experiențe care de multe ori nu erau dintre cele mai fericite. Așa că fără să-mi dau seama, am început să inventez povești, pe care i le spuneam sorei mele Mary, înainte de culcare. Trebuie să-ți spun că nu le-am scris, nu le-am notat niciodată. Era doar un mod al nostru de a strânge rîndurile, era ceva numai al nostru. Oricum, din ceea ce ni se cerea la școală, compunerile și povestirile îmi ieșeau cel mai bine. Îmi pare rău că nu le-am păstrat. O singură dată, am dat peste una dintre povestiri. Era o zi de curățenie. Bunicii aveau o casă mare, cu pod și sopron, cu pivniță și magazii, ca unii ce fuseseră gospodari înstăriți, iar pentru comuniști, chiaburi. Așa că erau mulți de făcut. Curățenia podului îmi plăcea foarte mult, găseam acolo tot ce vroiai și ce nu vroiai, de la hamuri de cai, pe care nu le mai folosea nimeni, pentru că nu mai aveau nici cai, nici șaretă, la samovare, șaluri vechi și pantofi de epocă. Îmi plăcea să scotocesc peste tot și să stau între lucrurile alea care aveau povești, povești pe care nimeni nu mi le spunea, de frică să nu ne dăm de gol la școală și să avem probleme. Erau însă lucruri care-și cereau istoriile. Iar din ce mai prinsesem de la bunici, din frânturile lor de conversații, când credeau că noi ne jucăm și nu suntem atente, încercam să inventăm povești. Așa am descoperit, într-o astfel de zi de curățenie, printre multe alte hârtoage, una dintre povestiri, pe care, citind-o, am descoperit, după mulți ani, că era foarte interesantă și curat scrisă, deși semăna cu *Un om necăjit* a lui Sadoveanu. Am lăsat-o însă acolo, nu aveau obiceiul de a păstra, eram oricum foarte împrăștiată. Acum îmi pare rău, dar nu cred că mai există pe undeva. Mai târziu, am început să citesc mai ordonat, dar de

scris și mai ales de păstrat n-am păstrat nimic. Nici chiar la poemele publicate, nu mi-am păstrat ciomele, ci numai variantele electronice, ca și când mi-ar fi fost teamă să las prea multe urme. Când am început să scriu, am scris poezie. Nu era o poezie bună, erau niște efuziuni sentimentale, expresie a unor stări neliniștite de adolescență. Nu aveam reperele literare necesare și nu eram un geniu. Oricum, am scris puțină poezie, tocmai fiindcă eram nemulțumită de ce-mi ieșea. După ce am intrat la facultate, l-am întâlnit pe Mihai Ignat, care era literar vorbind mult mai matur decât mine, venea de la Brașov, unde era deja un grup literar puternic. Mihai avea și lecturi din americani și sud-americani de care eu nici nu auzisem. Am făcut schimb de poeme. După ce le-am citit pe ale lui, le-am ars pe ale mele. Observațiile lui au fost puține, mi-a zis că trebuie doar să citesc și altceva decât franțuji și să încerc să-mi valorific experiențele. În rest, am fost pe cont propriu. Când am ajuns la cenaclul condus de Mircea Cărtărescu, pot să spun că eram deja formată.

– Cum vezi povestea internautică? Crezi că blogurile sunt o pierdere de vreme sau pot ajuta măcar la promovarea unui autor, dacă nu ca „exercițiu cu publicul”? Nu cumva se face confuzia între bloguri de cititori și bloguri de scriitori?

– Nu există nici o îndoială că blogurile au devenit un mod eficient de comunicare cu cititorii și de promovare a scriitorului, mai ales în absența funcționării normale a presei culturale românești, ca să nu mai vorbim de difuzare. Pe de altă parte, discuțiile de pe bloguri devin uneori irelevante sau plictisitoare, dacă nu chiar stupide, din cauza unei prea mari „democrații”. Eu una n-am răbdare să navighez pe net.

– Faci parte din USR și ASPRO?

– Nu fac parte din nici o asociație, deși se spune că e bine, că ai parte de susținere. Pur și simplu, nu m-am „agită”, mi s-a părut mult mai simplu și firesc să scriu și să public, deși nu cred că astăzi mai ajunge.

– Primul onorariu de scriitor. Îți mai amintești de el? Ce alte joburi/traduceri au surclasat statutul de „scriitor profesionist”?

– Primul onorariu de scriitor l-am luat de la revista *Vatra*, prin toamna lui 1995, iar cu banii ăia m-am dus la coafor. Tipic feminin, nu? Am primit numai sume infime pentru publicarea textelor mele. Poezia nu e rentabilă, asta mi se tot spune de multă vreme încoace (probabil că ar trebui să mă consider fericită că sunt măcar publicată). Ba am mai scos și bani din buzunar, ca să-mi cumpăr exemplare și să le dăruiesc fie criticilor, fie prietenilor. Nimic nu poate însă surclasa statutul de scriitor, sau nu neapărat statutul, care e vai de capul lui, ci pur și simplu actul de a scrie, pentru că asta e ce-mi doresc. Cât despre scriitori profesioniști, nu putem vorbi de așa ceva în România. Cu câteva excepții, nu cred că se poate trăi din scris. Scriitorul este întotdeauna și altceva, profesor, jurnalist, bibliotecar, om cu ziua, orice vrei tu. Meseria de scriitor nu există în România.

Însă nici ca traducător, nu poți supraviețui. Astea sunt doar utopii culturale, care nu-ți dau de mâncare. Știu că sună *terre-à-terre*, dezolant și penibil, dar asta e realitatea goală-goluță, fără înfrumusețările de rigoare. Deși, în ultima vreme, am constatat că sunt bani în cultură, însă pentru cei care cunosc sistemul și știu cum să se folosească de el sau pentru cei care cunosc arta de a se învăța. Descurcarea e o artă pe care nu o stăpânesc, sunt prea bleagă.

– Brașovul ultimilor ani a însemnat mult pentru tine. Mușina, Crăciun, Pișcu, Mihai Vakulovski... Cum a fost (deja vorbim la trecut) viața de asistent universitar la Brașov?

– Brașovul a însemnat mult pentru mine. E un oraș mai temperat, cu al cărui ritm m-am potrivit. Este însă un oraș cam lipsit de perspectivă culturală. Scriitorii brașoveni, de la Alexandru Mușina, Gheorghe Crăciun, Caius Dobrescu, Romulus Bucur și Andrei Bodiu au făcut să mi se mai pară ceva mai mult decât un oraș industrial. Ca asistent la catedra de limbi străine, am predat franceză și nu aș fi părăsit învățământul dacă nu mi s-a fi pus bețe în roate. Uneori, oameni care nu sunt la locul potrivit, dar își închipuie că sunt cei mai și cei mai pot face mult rău, mai ales dacă ajung în funcții de conducere. În cele din urmă, am simțit că nu-mi mai pot face meseria cum trebuie. Din păcate, pentru că-mi plăcea să predau și în plus îmi rămânea și ceva timp mai mult de scris.

– Mircea Cărtărescu și Cenaclul Litere. Care e „istoria personală” legată de Literele bucureștene? Cum privești acum „Ferestrele” și cum te-ai raportat la experimentul Tescani?

– La cenaclul lui Mircea mergeam sporadic. Mai vorbeam din când în când, însă nu eram pe atât de activă pe cât era, de exemplu, Răzvan Rădulescu. Îmi plăcea însă să trec uneori pe acolo, pentru spiritul viu, uneori mușcător al cenaclului, pentru comentariile ponderate ale lui Mircea, care era un excelent conducător de cenaclu, fin și atent la tot ce se citea. Uneori ieșea cu noi, studenții, la bere, iar atmosfera degajată de la aceste întâlniri, poveștile lui Mircea, chiar și simplul fapt că eram în preajma unui scriitor important, pe care-l apreciam, toate astea au contat foarte mult. Dar Mircea a făcut mai mult pentru noi, a lansat două volume colective, *Tablou de familie* și *Ferestre '98*. A mizat pe niște tineri și i-a ajutat, când nu prea se înghesuia nimeni să le dea o mână de ajutor. Experimentul Tescani s-a născut din dorința de a ne întâlni ca scriitori și de a scrie ceva împreună. A fost un mod de-a ne cunoaște mai bine; a ieșit și-o jucăreala literară, bine primită la vremea ei. Mai ales poemul scris la mai multe mâini mi se pare reușit. Pentru mine, a fost oricum o experiență unică.

– Ce crezi despre topurile literare?

– Nu-mi place să fac topuri, nu cred în ele. Literatura e o chestie subiectivă, de gust, care se schimbă și se rearanjează mereu. Trebuie să treacă o vreme, să lași lucrurile să se cearnă, să se aleagă apele, cum se spune. În plus, cum să fac eu o ierarhie între Kundera, Faulkner, Salman Rushdie, ca să dau doar un exemplu? Care

ar fi criteriul după care l-aș plasa pe unul înaintea celuilalt? Literatura nu e o competiție, ci o chestiune de scriituri complementare. Asta nu exclude faptul că există literatură bună și literatură proastă.

– Ducea de marțipan. Premiul Univers pentru Debut. Te așteptai?

– Îmi doream firește să câștig concursul de debut de la Univers, „Prima verba”, așa că am trimis textul prin poștă. Nu mi-am făcut însă prea mari speranțe, nu că n-aș fi avut încredere în corectitudinea concursului, știam că acolo e Mircea Martin, iar asta era suficient pentru mine. Eram însă la început de drum și aveam îndoielile mele. M-am bucurat foarte mult, Premiul de Debut a fost un credit important pentru mine. Mi-a dat mai multă încredere în mine și m-a lansat pe piața literară. În anii ăia era ceva să debutezi la Univers.

– Patru cărți publicate, patru edituri. Univers, Aula, Pontica, Vine. Ce urmează? Și, inevitabilă obsesie, de ce migrează autorii de la o editură la alta?

– Urmează un alt volum, *Ritmuri de împlînzit aricioaica*, la care lucrez de aproape trei ani și pe care sper să-l termin anul ăsta. Vreau însă să-l public la o editura cu difuzare mai bună, cum este Cartea Românească, pentru ca volumul să existe, să se poată găsi și în librării, căci asta a fost problema majoră cu editurile la care am publicat până acum. Nu sunt snoabă sau nerecunoscătoare, nu caut neapărat o anumită editură, dar aș vrea să-mi văd cartea în rafturile librăriilor și să le pot spune cititorilor mei de unde pot să și-o cumpere.

– Cum a fost cu sosirea la „Observator cultural”? Vorbim despre o provocare pe cât de mare, pe atât de solicitantă. Pe șleau, nu mulți te-ar fi văzut în postura de secretar general de redacție la un astfel de brand literar. Și asta din două motive cel puțin curioase: redacția e în București, puțin complicat pentru cineva stabilit în Brașov, iar „postul” presupune o responsabilizare aparent dură pentru „fragila” Doina Ioanid. Spun asta pentru că discreția ta poate fi interpretată și ca o formă de timiditate, nu doar de „crez” literar.

– Mi-am dorit să fac jurnalism, dar nu știam prea bine cât efort presupune să fii secretar general de redacție. M-am aruncat în apă înainte de a ști să înot. Acum, după trei ani, pot spune că nu m-am descurcat deloc rău. Dar e adevărat, e o slujbă care-ți cere multă energie. În plus, e o responsabilitate foarte mare și ai de lucrat cu oamenii, treabă nu tocmai ușoară. Pot spune că am avut și satisfacții, dar și dezamăgiri. Mai rău a fost cu naveta, pentru că am rămas destul de mult prinsă între două orașe. Cât despre discreția mea, ea ține într-adevăr de un crez, acela că textele bune răzbat singure până la urmă, chiar dacă mai târziu, dar ține cumva și de o anumită structură sufletească, de educația primită de la bunici, care aveau o filozofie țărănească foarte sănătoasă, deși total nepotrivită cu lumea în care trăim: „Muncește, că Dumnezeu te vede!”, obișnuiau ei să-mi spună. Și pentru că nu sunt o băgăcioasă, nu-mi place să fac tapaj, nu am știința de a „cultiva” oamenii, nu-mi rămâne decât să scriu și să public, în rest, nu mai țin de mine.

– Să vorbim puțin despre „formula 3” (Caius Dobrescu - Doina Ioanid - Vasile Ernu), cărțile care-și scot autorii în oraș.

– A fost o seară de lecturi organizată de Observator cultural, în ideea promovării scriitorilor. Cum turneele de lecturi și întâlnirile cu cititorii sînt foarte puține, a fost o ocazie binevenită de a „ieși în lume” și de a sta *face to face* cu publicul sibian. Pentru mine, a fost o provocare, a trebuit să mă gândesc la un mod de a capta atenția publicului. Prin urmare, mi-am făcut o fustă de poeme. Mi-am scris textele pe foi de calc și le-am cusut la un loc, într-un fel de cloș. Am apărut îmbrăcată în propriile poeme, așa cum îi stă bine unui scriitor. Apoi le-am dăruit celor prezenți. A fost un mic *performance*, care a ieșit destul de bine, zic eu.

– 2008. 40 de ani de România literară și apariția Istoriei critice a lui Nicolae Manolescu. Un an după încheierea Orbitorului, în plină campanie de promovare a scriitorilor români. Pare o conjunctură perfectă. Ce aștepti să ți se întâmple ca autor?

– Nu știu dacă astea sunt reperele pentru o conjunctură perfectă. Există însă o deschidere spre literatura română, există și o dorință de promovare. Dar și aici este o bătălie, cine pe cine cunoaște, cum ajungi la cutare. Intervine și gustul și subiectivitatea celor care fac

alegeri și propuneri. Mai e o chestie și de baftă, de a te afla la locul potrivit la momentul potrivit. Ca scriitor, îmi doresc să scriu și să public în continuare, să fiu citită, tradusă. Mi-aș dori o bursă de creație, ca să am răgaz pentru scris. Mi-aș dori să călătoresc, să mă întâlnesc cu scriitori străini. Cam multe, nu?

– Poți scrie cu muzică?

– Da, chiar mă ajută.

– Conduci?

– Nu știu să conduc. Dacă mă gândesc bine, nici nu vreau, traficul din București e de-a dreptul dement... În plus, cred că aș fi un adevărat pericol la volan, n-am deloc spirit de orientare: mi se întâmplă deseori, dacă schimb drumul sau e noapte, să nu mai recunosc o stradă pe care am bătut-o cu piciorul, am impresia că ies brusc din peisaj și mă regăsesc într-un spațiu străin, ceea ce uneori mă sperie de-a dreptul.

– Specialitatea casei în bucătărie?

– Îmi place să gătesc. O fac cu plăcere, ba chiar mă relaxează. Ciorba de salată, ciorba de tarhon cu ciolan afumat, tochtura, sarmalele și ar mai fi și altele, dar nu vreau să mă dau mare. Pe gustate, nu pe laudate.

– Dansuri de societate?

– Sunt înnebunită după dans, dar n-am învățat niciodată dansurile de societate. N-am avut timp. Poate până la bătrânețe apuc s-o fac și pe asta.

– Sporturi practicate...

– Nici unul. Doar dacă cititul nu se pune sau datul pe gheață. Mi-ar fi plăcut să patinez. Când eram mică nu ratam nici un concurs de patinaj la televizor.

– Fumezi?

– Da, din păcate. Am căpătat acest viciu când am ajuns în redacție. A fost o chestie de socializare, cred, care a devenit între timp dependență.

– Nostalgii?

– Da. Tare aș mai vrea să fiu copil sau măcar studentă.

– Cum te raportezi la ideea de generație/promoție?

– Ideea de generație sau promoție e doar o obsesie a criticilor literari care țin morțiș să facă ordine, să te pună într-o casuță, e mai comod așa. Pe de altă parte, e și obsesia unor scriitori care simt nevoia să se afilieze, ca să răzbată mai ușor în peisajul literar de azi. Mergi cu un grup, cu o generație, ca să te „vezi” mai bine. Dincolo de asta, rămâne doar literatura pe care o scrii. Sigur că există un anumit context, un anumit fel de a gândi scriitura la un moment dat, dar importantă e nota specifică, ceea ce ai de spus în felul tău. În plus, ceea ce formează ca scriitor nu țin doar de o influență de moment, de un *trend* (nu scrii poezie într-un anumit fel doar pentru că se cere pe piață, pentru că e la modă, pentru că trebuie să fii pe val, ci pentru că există ceva înăuntrul tău care-și cere expresia cu necesitate, așa și nu altfel), ține de experiență, de lecturi, de un mod personal de a vedea lumea. Așa că a gândi totul prin prisma unei generații/promoții mi se pare reducionista și irelevant.

– Spuneai la început că „literatura era o compensație pentru lumea sordidă a comunismului”. E aberant să te-ntreb ce mai reprezintă literatura astăzi. Te-ntreb doar ce i-ai spune unui copil pe care familia-l învață acum să „se lase de prostiile cu literatura”, să facă ceva serios, din care să poată trăi, nu doar să-și plătească o chirie. Te-ntreb dacă nu cumva ai impresia că așteptarea unui autor pentru normalitate a durat prea mult în timp ce „personalul auxiliar” s-a „descurcat”/„scos” onorabil?

– Nu pot să dau sfaturi, sau pot, dar n-are rost: fiecare trăiește, în fond, pe cont propriu. I-aș spune doar că pe mine literatura m-a ajutat să supraviețuiesc, i-aș spune că nici măcar nu am avut de ales, că literatura nu a fost o opțiune, ci o presiune interioară. În plus, nici nu prea știu ce altceva aș fi putut face, doar la gătit mă mai pricep. De altfel, cred că literatura și bucătăria fac casă bună. I-aș spune să se apuce de literatură doar dacă nu are încotro. Cât despre normalitatea existenței unui autor, cred că ea nu există de fapt, și mă refer aici nu numai la aspectul material, ci și la cel spiritual. Oamenii fericiți și normali nu scriu, trăiesc pur și simplu.

comentarii critice

În apărarea lui Călinescu?

DESI AR VREA să fie un studiu argumentat, volumul *G. Călinescu în autoportret*, semnat de Elvira Sorohan e, în cea mai mare parte a sa, un text pur demonstrativ, o pledoarie pentru un creator care, în opinia autoarei, a fost „scos de pe tabla culturii” de „complexații” de ieri și de azi.

Justificativă prin contraste, cartea Elvirei Sorohan acordă parcă o mai mare importanță contemporanilor suficienți, rău intenționați, obtuși, diagnosticați cu „psitacism” etc. decât lui Călinescu însuși. În loc de un veritabil Călinescu „par lui-même”, avem aici aproape un pamflet dedicat neinspiratilor „condeieri” postrevoluționari. Proletcultismul de ieri față-n față cu proletcultismul de azi.

Așa să fie oare? De unde pomesc revolta și supărarea comentatoarei? Nu cumva dintr-o greșită înțelegere totuși a mișcărilor literaturii după o perioadă extrem de fixă și nepermisivă?

Valurile de revizuirei ce s-au succedat după '90 încoace n-au făcut altceva decât să illustreze ideea că receptarea este un proces subiectiv, variabil de la o epocă la alta, de la o generație la alta. Aproape un truism, nu?

Literatura română e plină de discontinuități și rupturi, fără multe etape așezate cuminti, ci, în general, arse, din motive ideologice sau de sincronie – forme de recuperare a multor handicapuri, istorice sau structurale.

Faptul că, după '90, s-a vorbit mult și pe tonalități diverse despre compromisurile intelectualilor n-a însemnat și micșorarea valorii estetice a operelor lor. E firesc totuși ca fiecare etapă să-și reordoneze valorile, să se revendice de la ceva și să refuze direcții pentru care nu are afinități. A trecut însă destul de când revizuirile ocupau primele pagini ale revistelor literare. Vociferările și excesele s-au stins de la sine, subteran, lucrurile s-au mai așezat. O mutație estetică fundamentală nu s-a produs, nici un scriitor cu adevărat important nu a fost „scos de pe tabla culturii”, cum se teme Elvira Sorohan, deci nici Călinescu. De studii, de reinterpretări, de monografii e încă loc.

„Să scrii despre Călinescu astăzi, în acest zgomot <<cultural>> din care încă nu se deslușește nimic memorabil pentru mine, ceva la fel de durabil cum ne-a lăsat el, e un risc asumat”, ne spune Elvira Sorohan, gândindu-se la posibila inutilitate a demersului său, într-o lume neatentă, pe fugă, consumistă și fără răbdare. Într-un fel are și dreptate, dar, din fericire, nu întru totul. Orice repunere în valoare a lui Călinescu e îmbucurătoare și necesară. Cu o condiție: ca demonstrația să nu se submineze singură. Argumentele să nu devină contraargumente. Înțeleg că această carte, *G. Călinescu în autoportret* s-a născut ca o reacție la un exces, dar ea însăși cade în capcana excesului. Un exces de justificări și acuze.

Pornind de la Călinescu și de la atitudinea resentimentară a unora dintre comentatorii săi, autoarea dezvoltă o întreagă teorie a receptării din perspective „à la mode”, păguboase pentru continuitate, un „fenomen la fel de grav ca și proletcultismul”.

„Îi putem condamna disimularea, nesinceritatea, care nu se confundă cu ceea ce numim compromis. Compromisul presupune un acord pe baza unei simpatii sau înțelegeri reciproce, o angajare mutuală.”

Definiția compromisului, notată conștiincios din DEX, omite un al doilea sens al său, la fel de important: „cu reputația pătată, discreditat”. Compromisul înseamnă, da, și discreditare. O minimă cercetare, chiar numai a presei românești de după 1943, să zicem, ne poate arăta abdicările în ordine politică

și culturală ale lui G. Călinescu și ale altora dintre intelectualii care s-au lăsat păcăliți de strategiile proletcultiste. Pentru biografia unui scriitor important toate detaliile contează, ele trebuie să fie cunoscute și comentate.

Atitudinea lui Călinescu a fost, din păcate, până a început să mai înțeleagă ce se petrece, ambiguă, principiile inexistente, iar receptivitatea la tragedia care se întâmpla sub ochii săi, nulă. Această lipsă de luciditate este etichetată de Elvira Sorohan ca „un drept la opinie”: „La procesele politice ale lui Maniu mergea ca reporter. Citindu-i articolele din „Națiunea”, dincolo de considerentele, puține, de ordin politic, nefiind simpatizant al țărâniștilor – avea și el, ca oricine dreptul la opinie – poți rămâne, înainte de toate, cu portretele celor angajați în proces.” Da, dacă ești cinic. Așa cum nu-i dorim pe comentatorii lui G. Călinescu.

Încercînd să explice compromisul, să-l justifice prin personalitatea paradoxală a criticului, de pe o poziție admirativ-patetică, autoarea eseului face erori de interpretare, speculații impardonabile pentru un cercetător minuțios și echidistant. Călinescu însuși își știa slăbiciunile, iar Elvira Sorohan îl și citează: „Există o biografie a numelui meu și o biografie a mea. Într-o zi va trebui să arestez acest nume și să-l vindec de vagabondaj... vorbesc un limbaj, pentru mine, acum străin. Mă ascult cu nemulțumire.”

Sigur, nu e nimeni îndreptățit să-l condamne pentru spaimele pe care, probabil, le-a avut, pentru cedările în fața tensiunilor și presiunilor vremii, dar nici falsificările nu sînt o soluție, iar omisiunile, nici atît.

„Lectura în palimpsest” a textelor călinesciene este uneori abuzivă, grila devenind în multe cazuri inoperantă. *Libertatea canarului*, un eseu din 1934, este văzut, de pildă, ca o premoniție a destinului său de „vultur în colivie”, dar iată cum se încheie textul: „Canarul meu nu vrea libertatea ta poetică, ci captivitatea mea tihnită în care s-a născut. Aci este apa, aci sămînța, aci zahărul, aci căldura. Aci s-a născut și aci vrea să moară. A-l da afară e o acțiune tot așa de dureroasă pentru el ca o deportare a noastră în Siberia. Cînd l-ai aruncat pe parchet, inima lui mică a fost cuprinsă de dorul de casă. Încă puțin și s-ar fi îmbolnăvit de nostalgie. Gratiile acelea pe care tu le vezi așa fioroase sunt pentru el zidurile casei părintești din care nu vrea să iasă (...)”

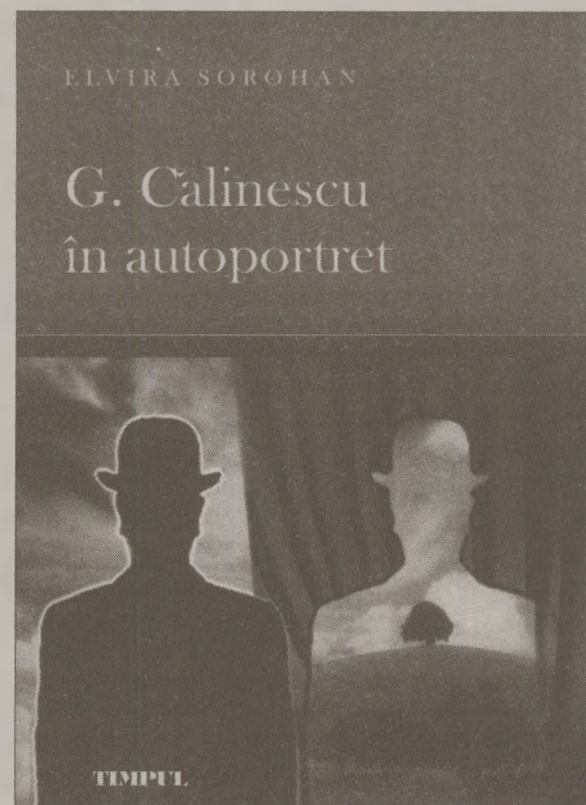
Nu știi dacă parabola poate fi interpretată ca premoniție, „dorul de casă”, „nostalgia”, „aci s-a născut și aci vrea să moară” conduc, mai degrabă, la sensul destul de transparent al dragostei de țară, de locurile de baștină.

Se mizează prea des și prea mult pe subtext, „pe cheia șarjei spirituale și ironice”, ele existînd, fărăndoială, la G. Călinescu. Supralicitate însă, își pierde credibilitatea.

Tot o grilă speculativă primește și *Auto-fișa*, publicată în 1947 în „Națiunea”, iar comentariul e acesta: „«Auto-fișa», ca mărturie de credință, este o modalitate de a împărți vina dezacordului cu cei ce nu se adaptează la formula personalității sale. Aceeași este, poate, și vina complexațiilor de azi, grăbiți să desființeze înălțimea pe care n-o pot atinge, jelind, precum Cameleonul, la poalele unde trona, superior, Inorogul lui Cantemir.”

Elvira Sorohan, fără să uite să se refere și la contemporani, îi conturează lui Călinescu un profil interior din datele oferite din textele acestuia, începînd chiar din 1928, cînd apărea articolul *Ascensiune*, un autoportret al orgoliului și al conștiinței de mare creator al Divinului critic.

Încercînd să explice compromisul, să-l justifice prin personalitatea paradoxală a criticului, de pe o poziție admirativ-patetică, autoarea eseului face erori de interpretare.

Elvira Sorohan, *G. Călinescu în autoportret*, Editura Timpul, București, 2007, 234 p.

Studiile și eseurile alese ca demonstrație sînt, în majoritate, posibile identificări ale autorului *Istoriei literaturii române de la origini pînă în prezent* cu personaje ilustre, reale sau imaginare: Don Quijote, pentru trăsăturile de geniu și dreptul la ideal, Torquato Tasso, pentru „genialitatea ca inadapare”, Horațiu, pentru „complexul originii modeste și pentru motivarea culpei geniului de a se fi alăturat temporar și parțial unei ideologii social-politice dovedit falimentară și, de aceea, abandonată prin reacție inteligent ironică”, Șun ataraxicul, „visul personificat estetic pentru a se sustrage vidului”, Napoleon, Voltaire, Ioanide.

Între articole și romanele călinesciene se caută o unitate a viziunii despre sine și despre lume, o schițare a unui portret de scriitor care ambiționează să-și construiască o identitate cît mai complexă și mai particulară. Călinescu apare în eseu Elvirei Sorohan ca un personaj cu structură genialoidă, paradoxal și neînțeles, scăpînd oricărei definiții, de fapt. Filosofia lui în acea perioadă tulbură a anilor de după război și-o exprimă cel mai bine tot el, vorbind despre Horațiu: „În rezumat, poezia lui Horațiu e o profesie de mîndrie plebee împotriva clasei pluto-aristocratice, fără a lua caracter revoluționar și rămînînd la compromis.”

Călinescu oscila între evitarea realității prin diferite strategii comportamentale și scriitoricești și implicarea în viața cetății, crezînd printre altele că „orice rău este înlesnit de abstenența intelectualului «de la răspunderea vieții publice, de ataraxia voluntară».”

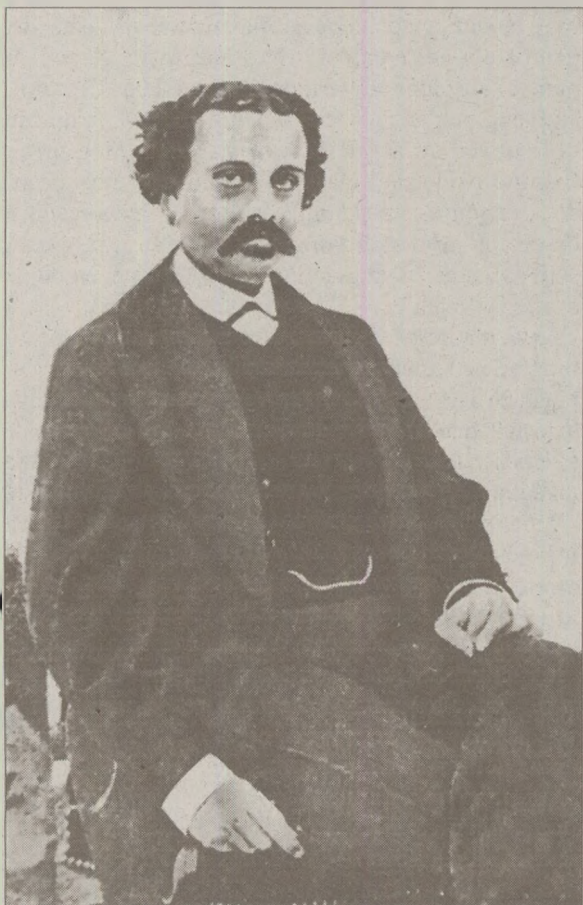
În orice caz, nu de apărare are nevoie Călinescu, ci de studii atente, fără supralicitări, fără exagerări și patetisme. Călinescu nu e un critic obscur, aflat în pericolul de a fi uitat și nici greșit evaluat. Construcția sa fundamentală a influențat generație după generație, alimentînd, fie și subteran, modul nostru de a înțelege literatura. Amprenta lui este de model esențial al criticii impresioniste, cu toate despartirile ei necesare.

Între contestatorii și admiratorii extaziați ai unei personalități fascinante, cum a fost G. Călinescu, există o asemănare izbitoare: și unii și ceilalți judecă prin omisiuni și ocultări. Un portret întreg și mai aproape de adevăr putem avea numai citindu-i și pe unii și pe alții. Iată meritul de necontestat al receptării contrastante a unui mare creator.

Georgeta DRĂGHICI

Ziuă de 10 noiembrie, pe care domnia ta, iubite domnule Odobescu, ai ales-o în 1895 ca să părăsești această lume, este totodată aceea care, în 1932, mi-a servit mie pentru a pătrunde în ea.

Epistolă către Odobescu

Iubite domnule Odobescu,
Nădăjduiesc că surpriza iscată de primirea acestei scrisori n-o va depăși pe aceea a lui Horațiu sau Boileau când au primit, în tărîmul de dincolo, cîte o epistolă din partea lui Voltaire, nici pe aceea a lui Voltaire la epistola lui Grigore Alexandrescu. Hotarul dintre cele două meleaguri n-a fost, cum se vede, o piedică de netrecut, așadar propria mea îndrăzneală, *Si parva licet componere magnis*, ar putea dobîndi oarecare îngăduință. Mă grăbesc să mai spun, spre a-mi întări curajul, că ziua de 10 noiembrie, pe care domnia ta, iubite domnule Odobescu, ai ales-o în 1895 ca să părăsești această lume, este totodată aceea care, în 1932, mi-a servit mie pentru a pătrunde în ea. Astrologii ar putea diserta îndelung asupra unei atari suprapuneri. Nu am, din păcate, priceperea necesară, dar faptul în sine mă tulbură, dîndu-mi senzația unei punți inefabile, unei tainice și subtile învecinări. S-a întîmplat apoi, ca student al Facultății de Filologie din București, să petrec ore numeroase și fertile pe băncile amfiteatrului „Alexandru Odobescu“, ocrotit cu noblețe de un portret al domniei tale. Mai tîrziu, ca profesor al aceleiași facultăți, portretul îmi veghea exercițiul didactic și mă ajuta să-i pilesc asperitățile, evocîndu-mi constant versurile lui Horațiu, citate în *Psevdo-kinigheticos*:

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando pariterque memento².

Se spune că oamenii nu dispar definitiv decît atunci cînd dispar toți aceia care îi cunoscuseră. Am avut, iubite domnule Odobescu, un contemporan comun, care a făcut să circule dinspre domnia ta spre mine emoția unei întîlniri aproape directe: pe poetul Tudor Arghezi (1880-1967). Avea șapte ani și era școlar într-a-ntîia primară atunci cînd i-ai vizitat clasa, ca director al Școlii de aplicație a institutorilor. Tema lecției: ilustrarea sistemului decimal, cu ajutorul unui cîntar de curînd adus din Franța. „Pentru ca demonstrația să fie reținută de copii, cîntarul funcționa cu o singură marfă. Un zahăr admirabil, de trestie, de culoarea și de grăuntele interior al marmurei albe,

ni se înfățișa într-un borcan de cristal. Copilul cîntărea roșindu-se la față și prezidat de zîmbetul de mare fecorie al lui Alexandru Odobescu – și după ce izbutea cumpănirea dintre zahăr și «pietre», era răsplătit cu un zar de zahăr...

Primind din mîna lui, o mîna cum n-am mai văzut mai frumoasă decît la episcopul Gherasim Safirin, ale căruia degite lungi ivoryi, cu unghii ca migdalele înguste, serveau binecuvîntarea suav iconografic, bucată de zahăr, ca o anaforă pură, Odobescu m-a prins de un dești, care voia să-i scape.

– Cum îți zice? m-a întrebat Odobescu.

– Teodorescu, i-am răspuns.

– Cum așa, Teodorescu?...

M-am gîndit. Cu sfială:

– Teodorescu N. Ion.

– Așa îți zice la școală. Dar cum îți zice mama, acasă?

M-am codit. Dar așa îmi zicea:

– Iancu...

– Iancule, mai ține o bucată de zahăr... Odobescu îmi dete două bucăți.

De ce mi-a dat el două, în loc de una?... Ca să nu uit nici pînă azi că intuițiile lui Alexandru Odobescu m-au identificat?...

Destinul viitorului mare poet fusese citit pe o pagină albă, mai expresivă decît altele pentru ochiul clarvăzător. Faptele se petreceau prin 1887, așadar la 13 ani după o altă pagină albă – celebrul capitol XII din *Psevdo-kinigheticos*, „cel mai plăcut pentru cititor“. Rămîne să ne dumerim acum asupra genului plăcerii prezumate: să oftezi de ușurare că s-a isprăvit mai repede cartea, sau să fii lăsat în voia propriei fantezii, ispitit a preface spațiul virgin al paginii „în cetăți cu mii de minarele, în palate cu mii de încintări“? Structura eminate barocă a operei înclină cumpănă spre varianta secundă. Extrag în treacăt din Adrian Marino (*Dicționar de idei literare*, I, 1973) cîteva trăsături ale barocului: echilibru instabil, mobilitate, metamorfoze, predominare a decorului și iluziei, tendință spre disonanță și contrast; conștiință estetică; intuiția corespondenței artelor, imaginilor, senzațiilor; efecte de surpriză, noutate, varietate; hedonism estetic, anticipări ale ideii de „joc“ și „gratuitate“; creație intelectuală, lucidă, opusă inspirației; noi genuri literare, tendință spre deschiderea, elasticizarea și dezagregarea formelor... Toate se regăsesc cu prisosință în *Psevdo-kinigheticos*. Capitolul XII devine implicit o invitație la colaborare.

Doamnia ta, scumpe domnule Odobescu, te declari cu insistență „nevînător“, deși i-ai însoțit încă din copilărie pe vînătorii de dropii ai Bărăganului, deși ți-l amintești cu duioșie pe „bietul Gheorghe Giantă, cel care, cu o rugină de pușcă pe care orice vînător ar fi azvîrlit-o în gunoi, nemerea mai bine decît altul cu o carabină ghintuită“, deși povestești cum ai învățat să dai cu pușca la vreo treisprezece ani, folosind arma scurtă și ușoară primită în dar de la colonelul Enghel și făcînd prăpăd cu ea în vrăbiile de la Balta-Albă. „Mi se pare că întru atîta se cam mărginesc foile de dafin ce am putut culege în cariera mea cinegetică.“ În ceea ce mă privește, prețioasele foi de dafin lipsesc cu desăvîrșire, permițîndu-mi deci să mă laud cu calitatea de *nevînător absolut*: n-am atins niciodată vreo armă de vînătoare, nici măcar vreun arc cu săgeți, bumerang sau tomahawk. Am mînuit exclusiv arme ale zeului Marte, familiarizîndu-mă ca artilerist, în timpul stagiului militar, cu tunul, cu obuzierul și cu mortierul, iar la instrucția de infanterie cu venerabila carabină ZB, căreia un coleg hîtru i-a dedicat următoarea romanță, paștișă după Carol Scrob:

literatură

Știi tu cînd te-am luat în primire
În prima zi, atunci, știi tu,
Și primul ceas de mînuire
Tu l-ai uitat, eu însă nu.

Pe țeava plină de rugină
Cît te-am frecat atunci, știi tu...
N-aveam nici pic de vaselină,
Tu ai uitat, eu însă nu.

Cîmpul de instrucție de lîngă Calărași, nu departe de locurile pe unde cîndva hălăduiau vînătorii de dropii, era înțesat de mărăcini, cu care purtam zilnic o aspră luptă la baionetă, ieșind mai totdeauna învinși. Iar carabina ZB avea un recul puternic, greu de stăpînit pentru niște bieți începători. „Strînge-o în brațe ca pe-o amantă!“, ne striga semeț maiorul Alexandrescu, care nici pe arșița lui iulie nu-și lepăda mînușile de piele. Întrucît pînă atunci n-avusesem încă nicio amantă, indicația mi se părea sugestivă, dar vagă. Mă întorceam întotdeauna de la trageri cu umărul drept dureros și învinețit.

Așadar, domnule Odobescu, interesul meu pentru sfera cinegetică are, ca și al domniei tale, rădăcini mai cu seamă livrești. Intervin însă și rațiuni de altă natură. Dacă lumea în care trăim a fost, încă din vechime, asemuită cu teatrul, o inițiativă la fel de legitimă ar fi, zic eu, s-o comparăm cu vînătoarea. Căci puține sînt relațiile între oameni care să nu poată fi exprimate, reflectate, reduse la esență prin relația dintre vînător și vînător. Cu atît mai mult cu cît aceasta din urmă ni se relevă, în majoritatea cazurilor, ca o relație reversibilă. Francezii au dreptate să spună: „Le monde est une pipée/ Oû l'on est tour-à-tour chasseur et gibier“. Goana bărbatului după femeie este o acțiune cinegetică. Goana femeii după bărbat este și ea o acțiune-cinegetică. Războiul e o confruntare între vînător și vînător, în care beligeranții, cum s-a văzut adesea, își mai cam schimbă rolul pe parcurs. Poetul în fața paginii albe e un vînător, dar poezia preexistă într-un spațiu virtual și, la rîndul ei, își „vînează“ autorul. Matematicianul vînează soluția unei probleme, iar problema îl „vînează“ pe cel chemat s-o rezolve. Ce să mai spunem despre competițiile economice, în care marii carnasieri îi vînează avid pe cei mici, spre a deveni ei înșiși, atunci cînd le sună ceasul, vînătorul și hrana altora? A spori numărul exemplurilor ar însemna să forțăm uși deschise.

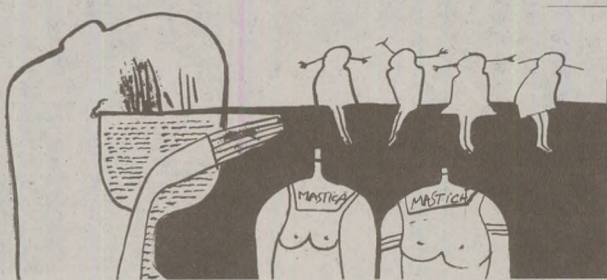
(va urma)

Ștefan CAZIMIR

¹ Virgiliu, *Georgicele*, IV, 176 („Dacă e îngăduit să compari lucrurile mici cu cele mari“).

² Horațiu, *Arta poetică*, v. 343-344 („Toată aprobarea o capătă acela care întrunește folosul cu plăcutul,/ Desfătîndu-l pe cititor și instruindu-l totdeauna“).

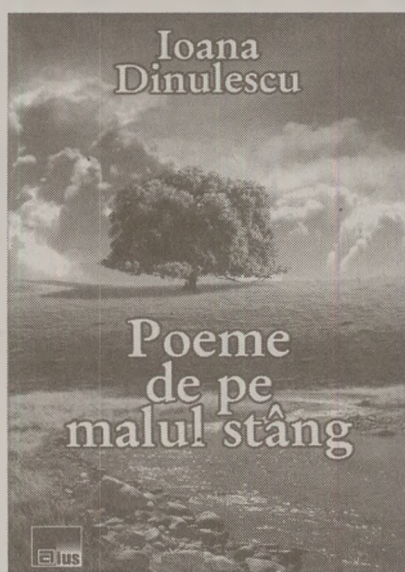

comentarii critice

RISCĂM reputatul loc comun conform căruia ultima carte e și cea mai bună. Ne referim la *Poeme de pe malul stâng* (Editura Aius, Craiova, 2007, 120 p.) de Ioana Dinulescu. Chiar din primele trei versuri ale întâiului text ni se confirmă rezistența în postmodernitate a metaforei: „Lacrimi de sticlă mărunțită/între dinții discursului meu/despre Dumnezeu.” Poeta pendulează între dialogul și corespondența cu cel Atotputernic, cu îngerul „gardian” Ion, și epica realistă ce dezvoltă climatul craiovean și domestic, cu petele de culoare aferente (dintre blocul 13 și 13 bis), trăită pe fundalul unei singurătăți elegiace căreia doar rugăciunea și umorul amar sau incisiv îi vin de hac în chip homeopatic: „Doamne și Tu, nu mă mai lua în balon/nu mai face mișto de mine/de parcă-ai fi jăndarul de la colțul străzii, // motanul vecinei de la nouă, alter-ego-ul meu hlizitor! / Uite, e dimineața devreme, // e Mai, e pragul lui Cireșar, / macii au înviat în poala Ta/ după ploaia de azi-noapte, // și gardienii de la colțul străzii/par mai tineri ca Tine/, au obrazele/spălate, stau de vorbă civilizat, // occidental, cu țigancă Mercedesă, / o lasă să le ghicească în palmă/sfârșitul lumii, // o imploră spășiți să le fluture/cele 666 fuste de mătase/peste epoleții lor de ață chinezească” (...).

Tonalitatea dominantă a cărții este dată de străvechiul motiv *fugit irreparabile tempus* (de la Vergilius la Apollinaire) ce ne dezmente brutal sentimentul că suntem nemuritori. Fuga ireversibilă a anotimpurilor și a timpului amprentează indelebil frumusețea și „sângele azuriu”, devenind un leitmotiv aproape tragic: „Cui i-aș spune eu da, / în noaptea aceasta primitoare/și caldă ca propriul meu pânțec/ofilit, // dac-ar fi să mă întrebe vânatul/cel fără de preț/unde s-au ascuns umerii,

Noile aventuri ale văduvei trandafirii

Ioana Dinulescu, *Poeme de pe malul stâng*, Editura Aius, Craiova, 2007, 120 p.

șoldurile, șanii captivi în bluza de vară/de acum o mie de ierni și mai bine?”

Odată ofilită aura tinereții cu întreaga mitologie a eternei mirese-poete (*la chair est triste, hélas*, nu-i așa?), Ioana Dinulescu se complăce acum sub acoperirea metaforei de „văduva trandafirie a nimănui” „exilată între blocuri, cu ochii pe istoria municipală” care „își dă poalele peste cap” rânjind mânzește. Noroc cu punctul absolut de referință al poetei, alias Cititorul, „fulger globular”, „tu, cel cu o mie de fețe/ca o mie de coli nescrise ale Bibliei, / (...) vii către mine foșnindu-ți fețele // înaripate ca o mie de viitoare/cărți de poezie/prin care-și plimbă, curios să le citească/încă de pe acum, // degetul dragăstos, / muiat în propria-i salivă, / bunul, nătâng de iubitorul // Dumnezeu de pe acoperișul meu”.

Poeme de pe malul stâng al Jiului constituie o biografie a sufletului de acum al Ioanei Dinulescu, o biografie literară, spirituală și umană. Revoltată împotriva agresivității toxice a lumii, carnasiere, terifiantă, decide (*Cerneala de mandragora*), poeta nu pregetă să ne ofere un autoportret *illo tempore* de inspirație suprarealistă (*Depart de orașul coclit*), dar și scenariul unei morți întrevăzute metamorfotic: „Veni apoi un fulger din senin/și mă cinsti cu gheara lui divină, / de stăpân, / până ajuns valul de pământ/la fruntea și la tâmpla mea, / la sân, / Mă-nlocui cu ierburi și cu flori, / cu umbra păsărilor călătoare/migrând în zările confuze/sub zodiile aspre, // cu stema-n destrămare.” Cartea este spovedania și mahnirea unei vieți (*O mie de cutii postale*) a triadei Ion/Iona/Ioana, „poet provincial”, „poet fără faimă”, poetă de raftul întâi.

Geo VASILE

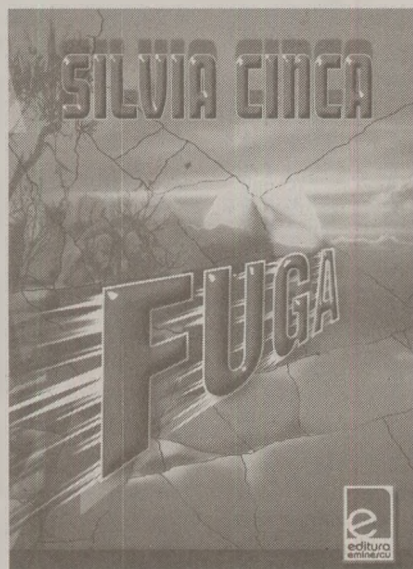
CUNOSC, întrucâtva, povestea acestui roman, *Fuga*, pe care Silvia Cîncă l-a publicat la Editura Eminescu. E, în mai multe feluri, o recuperare. Recuperarea românească a unei cărți apărute peste ocean, recuperarea unor porțiuni de viață care nu mai fuseseră puse împreună, recuperarea chefului de-a aduna proze scurte într-un întreg. Un întreg important pentru autoarea lui, înaintea oricui altcuiva.

Prima parte, *Rădăcini*, e o recapitulare a lucrurilor simple, spuse la fel de simplu, care bătălesc, în memoria noastră, locul pe care-l numim *acasă*. Satul de după război, cu speranțele și micile lui emancipări. Un sat veridic pentru un cititor care se întâlnește cu el prima dată, avînd însă, pentru urechea acordată a celor trecuți prin marile lui ode interbelice, oarecare stridențe. Întîlnirea fetei de la țară, furată de la horă, cu familia orașeanului rebel care-o plăcuse respectă întru totul desenul în alb și negru al primilor ani de industrializare. Refuz, fugă, *happy end* într-o casă din Biruinței. Țărani de poveste care se revarsă, izvoare de bună înțelegere, spre rudele de la oraș.

Istoria mare și istoria mică, la fel de complicate, strică neabătut rosturile acestui mic paradis cu copii și nepoți: Ștefan, Didina, Victorița, fiica lor, măritată cu un Petre care o-nșală, băiatul lor abia născut, familia Hornstein, evreii ținuți în gazdă pentru care tremură, în vremurile tulburi prin care trec, Didina, Cristea, fratele Victoriței, student la Conservator și amenințînd să apuce pe cărări verzi, greșite. Plecarea lui la oaste. Plecarea familiei Hornstein spre locuri mai sigure.

Alte încercări, povestite mai alert. Căsătoria altei fete, întâmplările războiului, între nemți și ruși. Trecerea lui Cristea de la Felicia la Adriana. Apoi Negusu, mezina lui Ștefan și a Didinei, negricioasă ca un rege african. Ea, aflăm dintr-o notă, abia la pagina 153, e autoarea acestor rînduri. Toată istoria din *Rădăcini* n-o privește, ea doar se joacă, amestecată printre copii din părinți diferiți, din generații diferite, uniți de-un aer vag de familie. *Flash*-urile istoriei, care-o lovesc în treacăt, îi

Drumul american

Silvia Cîncă, *Fuga*, Editura Eminescu, București, 2008, 455 p.

vor fi împrăștiate de poveștile celorlalți. Și lăsate, imediat, în urmă: „Cu respect pentru ieri, voi alerga spre ceea ce a început și mai apoi a fost conștientizarea propriei existențe.”

Partea a doua a unei cărți lungi, cât mai multe vieți, poartă numele acestei eroine, pe care am lăsat-o jucîndu-se pe podea. Aventura conștiinței ei începe cu o serie de morți. Întîi, copilul Adrianei și al lui Cristea. Pe urmă, Adriana. În urma ei, s-a dus Cristea. Încep, simultan, primele confirmări literare. Primele

îngîmfări, primele imprudențe. Rătăcirile la *Muncitorul sanitar*, și decizia de Medicină.

Incipit vita nova, la Teatru. Cu amintiri și portrete. Leopoldina Balănuță, Dina Cocea, Marin Moraru, Gheorghe Dinică, mai mult enumerați, imagini în fugă. Fuga la Radio, închisă într-un titlu de capitol care spune tot: *Prieteni, colegi, șefi și tovarăși*. O viață. A cărei deviză, peste toate intrigile, este „lasă, mă, că ne iubim!”. Seamănă cu vorba Anetei Duduleanu? Seamănă...

Simple detalii colorate, făcute să acopere miezul adevărat al părții a doua: evadarea. Drumul spre un Eldorado cu nume american. Prezentă tot timpul, difuz, ca un zgomot de fond, plecarea ia, brusc, consistența opțiunii între da și nu, mai mult decît o banală schimbare de domiciliu. Încărcată de emoții care nu se exteriorizează altfel decît prin abundența de amănunte, fiindcă, sub presiunea fugii și a descoperirii lumilor noi orice fleac devine important, împărțind cu jurnalul sinceritatea rîndurilor pe care nu ți le știe nimeni și-n care poți pune la locul lor, după părerea ta, celebrități și mituri ale exilului, această viață oferită cu iubirea de sine cu care-ți oferi o vacanță a lăsat, în cărțile Silviei Cîncă, mai multe urme adunate acum într-un traseu. Episoade autonome, nuvelete extrase dintr-o experiență cu răni românești și vise americane, dau un efect de aglomerare care, deși ar putea fi oboseală, recunoscută ca atare, e bucuria. Chiar și în momentele în care afli ce înseamnă solidaritatea în rău, sau cît sîntem de prapăstioși, de grăbit compătimitori, de domici să ajutăm cînd ajutorul nu mai schimbă nimic, lecția (americană) a iubirii de viață e bine asimilată.

Și la întoarcere (trecuta sub tăcere în varianta americană a cărții...) această lecție rezistă. Poate nu ne dorim să aflăm – a cîta oară? – cît de bine e aiurea și cît de mult mai e de la noi pînă departe. Însă o mărturie în plus, pe lîngă altele care nu au, poate, cuprinderea unei vieți întregi, poate fi citită și cu ochii celor pe drumuri, și cu ai celor doar dependenți de injecțiile cu experiență datorate literaturii drumurilor. De orice fel.

Simona VASILACHE

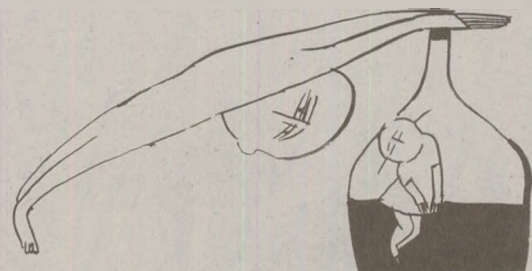
Detenția n-a fost nici pentru autorul cărții doar temă de cercetare și de meditație, ci, de câteva ori, chiar tristă, nemijlocită și brutală realitate.

CÂT DE COMPLEXĂ este creația populară tradițională, cât de multe componente are, de o mare diversitate, asupra a nu puține dintre ele urmând ca de acum încolo să se exprime cercetarea monografică, vine să ne reamintească masiva carte a lui Marian Munteanu, *Folclorul detenției. Formele privării de libertate în literatura poporană** (Valahia, București, 2008). Și prin studiul introductiv (p. XV-CCV) și prin corpusul de texte (p. 1-1124), tema (ideea cercetării materialului folcloric după teme a formulat-o Lucian Blaga) este pentru prima dată amplu examinată, introdusă în arealul științelor etnologice, fiindcă abia câteva colecții de texte, apărute timp de un secol și jumătate, adică până în anii '50-'60 ai secolului trecut, au subsumat textele aparținând temei unei taxonomii adecvate, cele mai multe fiind grupate în capitolul generic *cântece sociale*. Excepții fericite au făcut colecția lui G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române* (1885), care are câteva texte ale arestaților, aceea a lui Petru Biliu Dăncuș, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, *Colecțiune de hori...*, apărută postum, în 1970, aceea a Elenei Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului român* (1903), cu două texte ale închisorii, Bela Bartók, *Rumanian Folk Musik* (Haga, 1975), care cuprinde *Jail Song* (cântece de temniță) și aceea a lui I. Opreșan, *Folclor din Moldova de Jos* (1970), care conține și *cântece de hoție și pușcărie*. În cele câteva tipologii, tema „nu este explicit identificată decât marginal”. Sub raport teoretic sunt preluate câteva opinii ale unor celebri înaintași: D. Caracostea, care a opinat că „Doina a fost la origine cântecul de jale al iobagilor în casa stăpânilor, unde răsuna cântecele de jale și dor produse de neoxogamia căsătoriilor în depărtare”; Al. I. Amzulescu, potrivit căruia „majoritatea subiectelor eposului nostru eroic se desfășoară ca epos al eliberării și răzbunării”; Aurelian I. Popescu, care în cartea sa *Ideea de unitate națională în viziune populară* (1980) are un capitol despre „formele de reprimare a luptei pentru dreptate, libertate și unire națională”. În fața puținătății opiniilor teoretice asupra temei care-l preocupă, Marian Munteanu, pe baza unei profunde abordări, își exprimă convingerea că detenția este o dominantă a mentalului comunitar, „reprezentată la nivelul întregii culturi populare”. Detenția, diferitele forme de îngrădire sau restrângere a libertății au fost exercitate de instituții precum organizația statală, familia, instituții magice și religioase, confrerii profesionale și comunitatea locală. Formele privării de libertate au fost răpirea, captivitatea (profilactică, profesională, rituală, familială), surghiunul, servitutea opresivă, pedepsele infamante, cătania, prizonieratul, sclavia, detenția penitenciară (nu-i rețin atenția însă mediul

Folclorul detenției

penitenciar și grupurile infracționale). Socotind tema pe care o cercetează ca un „fenomen major, relevant și reprezentativ pentru definirea profilului cultural și spiritual al comunității tradiționale”, autorul își bazează studiul și corpusul de texte, reprezentând toate spațiile locuite de români, pe un fond documentar care poate fi socotit exhaustiv și care este alcătuit dintr-un registru foarte bogat: doine, strigături, cântece bătrânești, povești, legende, snoave, basme, obiceiuri de Anul Nou, obiceiuri din ciclul familial, obiceiuri la muncă, teatru popular, jocuri de copii, credințe și farmece, ghicitori și frânturi de limbă, proverbe, zicători, asemănări, povățuiri. De semnalat că sunt antologate nu doar texte care se structurează pe tema dominantă, ci și unele în care motivul detenției apare într-o „formă contrasă”. Lirica este capitolul cel mai bogat (741 texte) și în toată este urmărită arhitectura motivică: detenția ca experiență de viață și ca realitate instituțională, apoi ca posibilitate, ca simbol, ca soluție (acceptată sau respinsă). Sunt observate câteva

comentarii critice

zeci de motive desprinse din tema detenției, cum sunt, între altele, ajutorul divin, blestemul, calul năzdrăvan, căsătoria, cătania, conducătorul nedrept sau milos, destinul implacabil, diavolul, educația, eliberarea, eroul milostiv, evadarea prin vicleșug, execuția, fărtații, fratele și sora, frații regăsiți, gospodăria păraginită, incestul evitat, infracțiunea. Un set bogat de cântece bătrânești (815-1039) ilustrează toate articulațiile temei.

Filolog versat, Marian Munteanu examinează lexicul detenției, termenii ei specializați și semnalează că unele cuvinte se „ridică, prin expresivitate și rezonanță, la rangul de veritabile esteme”. Din rândul acestora făcând parte *rob* și *temniță*, primul „dominând autoritar întreaga arie semantică a restrângerii libertății”, capacitatea lui expresivă fiind „determinată de o asociere rară de sunete care produc o anumită senzație de nimicnicie, uscăciune și neputință”, iar cel de al doilea semnalând „sonoritatea aspră, de geamăt surd, produsă de asocierea grupului consonantic *mn* cu africata *ț*, efect întărit de accentul pus pe prima silabă, creează impresia unui icnet dureros, născut într-un trup înțepenit”. Asemenea observații și comentarii sunt continuate în amplul glosar (p. 1059-1124), în care figurează expresii specifice, termeni denumind persoane cu însărcinări speciale în paza temnițelor, termeni desemnând pedepse, instrumente de tortură, unelte de supliciu, numeroasele sinonime ale termenului *temniță*.

Cartea este, totodată, un omagiu al atâtor etnologi care au fost victime ale regimului comunist: „etnologia românească a suferit agresiuni de proporțiile unui veritabil genocid, judecând după amploarea pierderilor suferite prin exilul, întemnițarea sau suprimarea onora dintre reprezentanții săi de prim rang și marginalizarea celor rămași în viață sau în libertate. Importante direcții de cercetare, cum ar fi cele strălucit reprezentate de Dumitru Caracostea, Mircea Vulcănescu, Ion Ionică, Anton Golopenția, Vasile Băncilă, Ernest Bernea, Petru Caraman, au fost frânte cu brutalitate, întreaga comunitate etnologică fiind supusă unui sistematic proces de intimidare și constrângere ideologică”. Pe de altă parte, detenția n-a fost nici pentru autorul cărții doar temă de cercetare și de meditație, ci, de câteva ori, chiar tristă, nemijlocită și brutală realitate: „Arestat în mai multe rânduri (1988-1990), fiind învinuit – scrie el –, în perioada studenției, de «propagandă creștină, ostilă ideologiei marxist-leniniste», acțiuni anticomuniste și protestatare, a fost deținut politic în închisoarea Jilava (1990)”. Bunicul său, Teofan Munteanu, ofițer al Armatei române, a fost deținut politic (1940-1956) în lagărele de concentrare de la Vorkuta și Novorilsk (Siberia).

Iordan DATCU

Calendar

15.08.1837 - s-a născut Neculai Schelitti (m. 1872)
15.08.1883 - s-a născut Corneliu Moldovanu (m. 1952)
15.08.1894 - s-a născut Ion Chinezu (m. 1966)
15.08.1908 - s-a născut Constantin Miu-Lerca (m. 1985)
15.08.1926 - s-a născut Gheorghe Bejancu
15.08.1936 - s-a născut Adrian Munțiu
15.08.1937 - s-a născut Marcel Mihalas (m. 1987)
15.08.1937 - s-a născut Constantin Novac
15.08.1942 - s-a născut Horst Fassel
15.08.1948 - s-a născut Lucian Avramescu
15.08.1954 - a murit A. Toma (n. 1875)
16.08.1903 - s-a născut Pan Vizirescu (m. 2000)
16.08.1920 - s-a născut Virgil Ierunca (m. 2006)
16.08.1921 - s-a născut Ov.S.Crohmălniceanu (m. 2000)
16.08.1931 - s-a născut Ileana Berlogea (m. 2002)
16.08.1931 - s-a născut Natalia Cantemir
16.08.1935 - s-a născut Ion Gheorghe
16.08.1936 - s-a născut Constantin Ionică (m. 1985)

16.08.1941 - s-a născut Doina Cerăceanu
16.08.1941 - s-a născut Gavril Ședran
16.08.1946 - s-a născut Ioan Adam
17.08.1868 - s-a născut Ion Păun-Pincio (m. 1894)
17.08.1869 - a murit Damaschin T.Bojîncă (n. 1802)
17.08.1922 - a murit Mihai Lupescu (n. 1862)
17.08.1925 - a murit Ioan Slavici (n. 1848)
17.08.1940 - s-a născut George Corbu
17.08.1952 - a murit George Magheru (n. 1892)
17.08.1963 - s-a născut Ruxandra Cesereanu
17.08.1964 - a murit Mihai Ralea (n. 1896)
18.08.1911 - s-a născut Mihail Șerban (m. 1994)
18.08.1931 - s-a născut Paul Anghel (m. 1995)
18.08.1937 - s-a născut Sorin Alexandrescu
18.08.1948 - s-a născut Adrian Enulescu
18.08.1957 - a murit G. Tutoveanu (n. 1872)
18.08.1984 - a murit Virgil Mazilescu (n. 1942)
18.08.1999 - a murit Mircea Sintimbreanu (n. 1926)
19.08.1909 - s-a născut Tamara Gane (m. 1992)
19.08.1914 - s-a născut Ion Vitner (m. 1991)
19.08.1922 - s-a născut Liman Vasilescu
19.08.1935 - s-a născut Oltyán Laszlo (m. 1990)
19.08.1935 - s-a născut Dumitru Radu Popescu
20.08.1872 - a murit Dimitrie Bolintineanu (n. c.1825)

20.08.1906 - s-a născut Al. Gheorghiu-Pogonești (m. 1985)
20.08.1920 - s-a născut Zoe Dumitrescu-Buşulenga (m. 2006)
20.08.1927 - s-a născut Ion Ochinciuc
20.08.1928 - s-a născut Alexandru Niculescu
20.08.1940 - s-a născut Ștefan Dinică
20.08.1984 - a murit Al.I.Ștefănescu (n. 1915)
21.08.1723 - a murit Dimitrie Cantemir (n. 1673)
21.08.1925 - s-a născut Toma Caragiu (m. 1977)
21.08.1933 - s-a născut Constantin Mohanu
21.08.1934 - s-a născut Elvira Sorohan
21.08.1941 - s-a născut Anton Grecu
21.08.1947 - s-a născut Ioana Diaconescu
21.08.1952 - s-a născut Eugen Șerbănescu
21.08.1972 - a murit Nichifor Crainic (n. 1889)
21.08.1982 - a murit Dorina Rădulescu (n. 1909)
21.08.1990 - a murit Al. Cerna-Rădulescu (n. 1920)
21.08.1991 - a murit Eugen Jebeleanu (n. 1911)
22.08.1890 - a murit Vasile Alecsandri (n. 1818)
22.08.1917 - s-a născut Al. Piru (m. 1993)
22.08.1939 - s-a născut Ion Beldeanu
22.08.1959 - a murit D. Iov (n. 1888)
22.08.1963 - s-a născut Bogdan Teodorescu
22.08.1981 - a murit Sașa Pană (n. 1902)
22.08.1999 - a murit Tudor Popescu (n. 1930)

arte

SUNT veri binecuvântate. Ca cea de la Avignon din anul acesta. Vară a împlinirii. Ediția 2008 a oferit o imagine complexă? și constant derutantă? a scenei moderne care, de astă dată, a propus nu doar pariuri radicale, ca în alți ani, ci și împliniri esențiale. De aici provine diferența. Exigența celor doi directori, Vincent Baudriller și Hortense Archambault, a rămas mereu aceeași, dar acum spectacolele prezentate i-au adus confirmarea deplină.

Sub semnul lui Dante

Romeo Castellucci a fost unul din cei doi artiști asociați ai Festivalului. Plastician și om de teatru, el și grupul său Raffaello Sanzio au propus forme vizuale inedite, forme orfane; îmi place să le numesc, căci ele sunt inedite, ireductibile la un singur domeniu, teatru sau arte plastice. Forme stranie, vizibile niciunde altundeva. Acum el a realizat adevărate poeme plastice inspirate de *Divina Comedie*.

Infernul în Curtea Palatului Papilor debutează prin apariția solitară a artistului care-și spune numele, apoi își pune un costum de protecție în timp ce o haită de ciini negri se năpustesc asupra lui. Secvență violentă. Intrare în infern la persoana I: Castellucci se asimilează lui Dante. Experiența canonică a marelui italian se convertește în experiență biografică unde, ca și în celebra expediție, etapele se succed, unele mai teribile ca altele. Copii închiși într-o cameră de plastic transparentă, un pian în flăcări, imagini intense și memorabile dar Castellucci inversează demersul dantesc și coborîrii originale îi opune ascensiunea vertiginosă, realizată sub ochii noștri, a unui alpinist ce escaladează zidul accidentat al Palatului Papilor. Nu atât performanța, cât sensul ei contează: ceea ce la Dante e avansare spre jos, infern profund, aici devine șansă de înălțare. Durerea e pedeapsă, dar în același timp și perspectivă de ameliorare. Acesta e sensul pe care l-am acordat eu neuitatului debut al *Infernului* care se concludă enigmatic cu apariția lui Andy Warhol, popă al culturii pop, pe care Castellucci îl asimilează unui Virgil personal, celebrul ghid al poetului florentin. «De ce?» îl întreb perplex. «Pentru că azi infernul e suprafața!» Răspuns simptomatic de un scepticism care mă tulbură: faptul de a nici măcar putea coborî către Infern, acesta e infernul!

Al doilea episod, genial, e *Purgatoriul*. Acum o mică istorie se înfiripă. O familie burgheză redusă la o fericire stereotipată – frază standard, gesturi programate – basculează în tragic în urma unei scene de pedofilie a tatălui care-și violează copilul. Nu vedem nimic pe imensa scenă goală, doar, din exterior, se aud strigăte alarmate și gemete oribile. Adevărată tragedie sonoră care basculează apoi în voiaj vizual căci copilul, cu hainele sfișiate, se instalează în fața unui ecran pe care se succed imagini, flori și peisaje ce se ofilesc, se întunecă. El e redus la privirea unui univers exterior public dezvăluit și astfel noi urmărim stupefiiți efectele traumei. Apoi copilul devenit adult își regăsește tatăl. Nu pentru a-l condamna, ci pentru a-l ierta. Fiecare, în felul lui, a traversat *Purgatoriul*.

La capăt de parcurs, *Paradisul*. În inima unei biserici abandonate, doar o imagine îndepărtată și enigmatică – un vapor îndepărtat – se detașează pe suprafața unei ape, tulburată ciclic de o cortină care-i proiectează stropii pe spectatori astfel parcă «botezați». Aghiazmă a iertării, preț al răscumpărării, acces întrevăzut la un Paradis rămas inaccesibil. De la cîinii inițiali, la picăturile ultime – acesta-i drumul *Divinei Comedii* a lui Castellucci.

Pînă acum cuvintele lui Dante nu le-am auzit, dar Valérie Dréville – cealaltă artistă asociată, a organizat o lectură a poemului. Și astfel în Palatul Papilor au răsunat versurile inspirate ale poetului grație unor actori de excepție confrunțați cu rafalele de vînt al mistralului, vînt redutabil al Avignon-ului. Printre ei circulă, grațioasă și inspirată, Valérie Dréville ce ne-a apărut la toți ca un dublu scenic al Beatricei, iubita mitică, absentă în versiunea lui Castellucci. Astfel, la miezul nopții, într-un public înfrigorat, se împlinea alianța dintre vorbe și imagini.

Sub semnul lui Shakespeare

Hamlet, fiecare dată suscită aceeași așteptare. El e o întrebare! Și răspunsul unui mare regizor interesează, convinși fiind că dacă el nu va epuiza opera, va propune cel puțin o ipoteză proprie. Ca și Thomas Ostermeier acum. Într-o traducere nouă, după tăieturi multiple care nu afectează însă inteligibilitatea narațiunii, regizorul face apel la o distribuție limitată la șapte actori doar. Și pentru a evita decepția celor reduși la roluri minore, și pentru a degaja raporturi secrete între personaje.

Astfel, același actor interpretează pe Hamlet tatăl și pe Claudius uzurpatorul, tot așa cum Gertrude și Ofelia, două ipostaze ale femeii, sunt jucate de aceeași actriță.

Procedul seduce, dar cîteodată conduce și la impasuri flagrante, ca în scena teatrului în teatru. Hamlet e aici (așa cum și-l dorea de mult Alexa Visarion, singurul care mi-a vorbit astfel despre el) un prinț destul de gras, nicidecum caustic, un prinț bufon, nicidecum melancolic. Un personaj comun, dar puternic, înspăimîntat uneori

Avignon 2008.

Un festival împlinit

Vincent Baudriller, directorul Festivalului de la Avignon, George Banu, Antoine de Baecque, critic de cinema

de sarcina ce-i revine și care își caută ajutor refugiindu-se uneori chiar în public, un tînar banal, dar violent! Gata să vă bată sau să capituleze brutal, un erou derutat! Dar ceea ce rămîne de neuitat din acest *Hamlet* e debutul: Ostermeier imaginează înmormîntarea tatălui ca o scenă macabră unde sicriul nu intră în groapă și cioclii și-l dispută stingaci.

În inima nopții, sub o ploaie realizată în mod explicit teatral, ceremonia eșuează în mascaradă sinistă, iar apoi, imediat, cu ocazia festivităților, Claudius se îmbată și capul îi cade în fărfurie pentru a se ridica apoi, cu fruntea însingerată și a deveni fantoma ce reclamă răzbunare. Extraordinară, exemplară schimbare de rol, tot așa cum interpreta Gertrudei își va scoate peruca pentru a se metamorfoza în Ofelia. Un singur corp pentru identități multiple!

Finalul capătă de asemeni o intensitate unică. Momentul duelului combină curajul de a adopta orice armă – Hamlet, enervat, ia chiar o lopată – și rezistența combatanților. Duel nesfîrșit, prelungit pînă la epuizare, duel excesiv care se termină cu moartea prințului. Dar aici, el nu-și murmură melancolic ultima replică, ci în picioare, vertical, Hamlet proiectează înspre noi, reușiți în Curtea Palatului: restul e tăcere. Din constat personal, replica devine astfel testament filozofic. La tăcere se ajunge murind, dar totodată astfel obținem și binefacerea odihnei. Tăcerea ca preț al luptei! În noaptea Avignon-ului i-am resimțit impactul!

«Tragediile romane» au fost celălalt mare, și poate

Un om de «spectacol» german, Goebbels a propus o «curiozitate» tehnologică a reprezentației realizată în absență omului, doar grație mașinilor – roboți, ecrane, proiecții.

chiar mai original, eveniment shakespearian. Ivo van Have, regizor flamand încă neapreciat la valoarea lui, a reunit într-un spectacol de șase ore, *Iulius Cezar*, *Coriolan*, *Antonio și Cleopatra*. Ineditul proiectului provine din punerea în scenă a relației spectacol/public. Acesta din urmă poate – e chiar invitat! – să traverseze spațiul de joc unde, cel mai adesea, e obligat să rămînă căci antracul de cinci minute s-a termiant. Actorii și spectatorii astfel se confundă, eroii istoriei circulă printre consumatorii de bere sau cafea ca, de mult, într-un vechi spectacol de nebuni. Tradiționala concentrare a sălii imobilizată în fața scenei a dispărut, atenția nu mai e focalizată, ci flotantă, dispersată, difuză. În același timp, pe un mare ecran, grație unui circuit video, sunt proiectate imaginile protagoniștilor «romani» în timp ce dedesubt, cu mare viteză, se derulează telegramele de presă care furnizează știrile cotidiene și informațiile privind biografia lui Cezar sau Coriolan. Astfel, Ivo van Have pune în scenă modul actual, contemporan, de a percepe istoria, mod care alternează concentrarea și de-concentrarea! Nu urmărim detaliile, dar sesizăm evenimentele. Aici, pentru prima oară, complet și convingător, am recunoscut împlinirea afit de controversatei «distanțări» brechtienne. Ea ne permite să fim decontractați, destinși, fără a sacrifica însă emoția istoriei. Ca în acel moment unic în care am auzit, mai gravă ca niciodată, replica lui Coriolan obligat să se exileze: «Există o altă lume și altundeva!»

E ceea ce ne-am spus, de mult, toți prietenii exilați din anii '70. Rana de atunci s-a deschis auzind vorbele generalului roman. Poate tocmai grație confidenței tragice pe fond de distanță!

Semne vizuale

Un om de «spectacol» german, Goebbels a propus o «curiozitate» tehnologică a reprezentației realizată în absență omului, doar grație mașinilor – roboți, ecrane, proiecții.

Din ființa vie nu a rămas decît o voce care citește din cînd în cînd texte rare sau mărturisește singurătatea unui antropolog ca Claude Lévi-Strauss. În rest, ondulări de valuri ca într-un ipotetic peisaj japonez, pictura unei păduri romantice, sunete stranii. Mașini, doar mașini! Și dacă dincolo de performanța lor, sensul spectacolului ar fi tocmai acela de a resimți nostalgia omului. Un semn!

Un alt semn: expoziția și spectacolul lui Johann Le Guillerm. El reunește obiecte stranii, între poezie și știință, pe care vizitatorii le pot manipula și pătrunde astfel în lumi enigmatice și onorice. Știința invită aici la voiaje unice. Știința ludică. Tot ea, grație unei posturi artisanale de astă dată, se află la baza reprezentației. Secret.

Le Guillerm, reprezentant al «noului circ», îmblînzește obiecte mecanice ce răspund la sfichiul bicicului ca niște lei dresați, realizează construcții de cărți suprapuse în dezechilibre periculos instabile, elaborează dispozitive din birne îmbricate în inima cărora se plasează el însuși ca un poet al materiei, manipulator straniu ce vorbește despre poezia ei ca și despre dificultatea de a o controla.

Tot un semn e și expoziția fraților Quay, cinești americani trăind în Anglia. Ei construiesc interioare și bizare lumi imaginare în miniatură, concentrate grotești, derutante, secrete. Dar permanent reduse la proporțiile unei machete ce reclamă lupa sau reflecția oglinzii. Lumea lor e miniaturală. O altă teatralitate plastică se degajă din expoziția lui Ernest Pignon-Ernest ce desenează pe gigantice folii de aluminiu portretul a cinci sfinți ce au cunoscut extazul mistic. Imaginile lor se reflectă pe o suprafață de apă netedă creind iluzia unei profunzimi ametoitoare. Asemenea « instalații » vizuale sunt echivalentul unui spectacol. Ele se depun în noi. Dar, fără îndoială, secvența unică, memorabilă, rămîne aceea a pinzei negre din *Infernul* care, ca un lîntoliu, acoperă integral cîteva minute, cele două mii de spectatori din Curtea Palatului Papilor.

Nu vorbesc aici nici despre decepții – au fost! – nici despre dans – nu l-am văzut! Ci despre «semnele» care se pot transforma în repere ale memoriei și balize pentru perspectivele viitorului. Spectatorul le înregistrează iar creatorii, să sperăm, le vor utiliza. Binecuvîntat Avignon 2008!

George BANU

um notam anterior, înființarea Orchestrei Naționale de Tineret a fost marele eveniment al celei de-a IX-a ediții a acestor manifestări.

AȘA A FOST să fie! După luni bune de solicitări și insistențe, în urma unor explicații mai mult sau mai puțin penibile, după amânări birocratice deseori înjositoare, „Orchestra Națională de Tineret” a țării a luat totuși ființă! La Sinaia. Iar aceasta în urma strădaniilor vecine abnegației de care dă dovadă în continuare acest minunat om, acest artist de inspirată conduită în relația cu tinerii muzicieni, un admirabil și tenace spirit organizatoric care este violoncelistul Marin Cazacu. A întreprins deplasări și audii, selecții și verificări în majoritatea centrelor muzicale ale țării. A adunat mijloace financiare și a obținut sponsorizări. A stabilit colaborări de încredere cu instituții locale și naționale. A realizat parteneriate eficiente pe relația public-privat. Colaborarea cu ministerele Culturii, al Educației și Învățământului s-a dovedit a fi imposibilă! A obținut în schimb participarea unor importante personalități ale vieții muzicale internaționale, artiști originari din România; iar aceasta în vederea asigurării nivelului profesional european care să valideze actul artistic privind nașterea, privind formarea acestui special organism orchestral. Au sosit aici, la Sinaia, pentru a lucra cu tinerii instrumentiști, contrabasistul Dorin Marc și violistul Marius Nichiteanu din Germania, violonistul Liviu Prunaru din Elveția, oboistul Adrian Petrescu din București. Așa se face că, la capătul unei activități intense de aproape două săptămâni, de repetiții susținute pe partide și în ansamblu, concertele propriuzise ale Orchestrei Naționale de Tineret au constituit un adevărat triumf. Au avut loc în Sala Festivă a Casei Armatei din Brașov, la Casa de Cultură din Bușteni, iar pe data de 19 august, ziua de naștere a lui George Enescu, în sala de spectacole a Cazinoului din Sinaia.

Dirijorul Cristian Mandeal, actualul director al Filarmonicii bucureștene, a avut dificila misiune de a constitui ansamblul, de a construi orchestra drept organism viabil și - pe de altă parte - de a o face să cânte, de a institui o comunicare coerentă din punct de vedere profesional și adevărată din punct de vedere artistic. Reușita a fost deplină! „Preludiul la unison” a fost intonat de grupul corzilor cu claritatea unui inspirat parlando rubato, iar polifonia „Menuet-ului lent” din prima Suită enesciană a dispus de echilibru, de flexibilitate; realizarea simfoniilor a 2-a de Beethoven și „Italiana” de Felix Mendelssohn Bartholdy s-a constituit în magistrale cursuri de orchestră, de muzică, de inspirată concentrare a expresiei, de logică privind construcția frazei; iar aceasta în ciuda intonării mult prea grăbite a finalurilor, tempouri posibil de utilizat în cazul marilor orchestre ale lumii, colective orchestrale virtuozice, direcție spre care au fost stimulați a privi tinerii muzicieni.

Sunt un mănunchi de peste 50 de instrumentiști, cei buni dintre cei mai buni studenți, elevi și absolvenți ai universităților naționale de muzică, tineri cu vârste cuprinse în principal între 18 și 25 de ani. Excepțiile sunt semnificative și țin de entuziasmul, de nivelul remarcabil al măiestriei tinerilor instrumentiști. Cel mai tânăr abia împlinise 16 ani, iar cel mai vârstnic nu depășise 26! Nu trebuie trecut cu vederea acest important factor de siguranță, de profesionalism, pe care l-a constituit aici, la Sinaia, prezența primei violine a formației, Ana Bogățilă, un tânăr muzician care - iată! - la 24 de

Enescu și muzica lumii

ani deține, deja, poziția de mare responsabilitate, aceea de concert-maestru al Filarmonicii clujene.

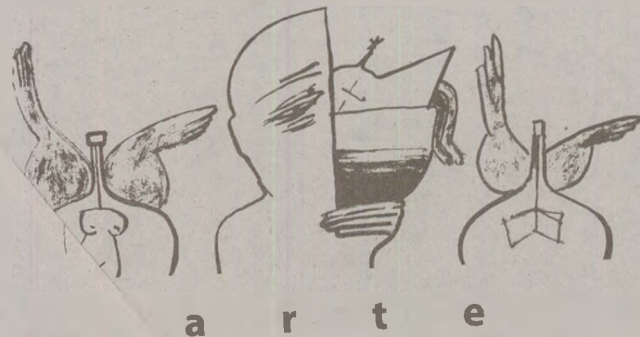
Pe deasupra entuziasmelor firești, etapele constituirii ansamblului au dezvăluit și alte aspecte importante ce depășesc actul socializării prin muzică a tinerilor instrumentiști proveniți din diferitele centre muzicale; din București, Cluj, Timișoara, Tg. Mureș, Brașov, Sibiu... În mod curios, nu din Iași! E drept, s-au stabilit relații, s-au legat prietenii. Pe temeiul idealului comun al muzicii.

Lucrul în ansamblu, aici, la Sinaia, a dezvăluit de asemenea anume deficiențe ale procesului nostru instructiv-educativ așa cum se desfășoară acesta în instituțiile noastre de învățământ muzical, gimnazial, liceal și universitar. Mă refer la prioritatea acordată dobândirii reflexelor de manualitate instrumentală în dauna reflexelor ce pot legitima cultura profesională, actul artistic, cultura cântului în ansamblul cameral sau orchestral.

Mai mult decât atât, odată înființată, Orchestra Națională de Tineret trebuie să devină un intermediar prețios între ansamblurile locale și marile ansambluri internaționale de tineret pe care le poate - voi spune astfel - alimenta. Ne aducem aminte, cu câteva luni în urmă, a concertat la București, la Ateneul Român, cu un imens succes, Orchestra de Tineret a Uniunii Europene.

Din acest prestigios ansamblu de aproximativ o sută de persoane făcea parte un singur instrumentist român, elev al Liceului „George Enescu” din București. A fost selecționat și introdus în ansamblu de autoritățile engleze și nu de cele române; căci fusese admis să studieze la prestigioasa „Royal Accademy of Music” din Londra. Autoritățile române au fost incapabile a organiza atunci o selecție națională.

Activitatea unor asemenea ansambluri nu este o raritate exotica, ci o necesitate a zilelor noastre, o necesitate a unei perioade în care comunicarea - inclusiv cea muzicală - ne poate aduce mesajul umanist, încărcătura emoțională și ideatică a marilor creații, a marilor capodopere ale istoriei culturii. Am în vedere activitatea în adevăr exemplară a unor mari ansambluri, cum sunt Orchestra de Tineret „Gustav Mahler” condusă de Claudio Abado, în Europa, Orchestra „Divan” din Orientul

Mijlociu, ansamblu condus de marele dirijor și pianist Daniel Barenboim, Orchestra Internațională de Tineret a Festivalului Tanglewood, din Statele Unite, Orchestra Națională de Tineret „Simon Bolivar” din Venezuela condusă de dirigiosul, de dinamicul, de foarte tânărul - deja faimosul - dirijor Gustavo Dudamel... Iar exemplele pot continua. A viața dinamica, mereu înnoită a acestor ansambluri ne e să avem certitudini în ce privește viitorul culturii muz. le de tip academic. Viața artistică actuală a unor asemenea orchestre aduce promisiuni importante pentru viito. vieții muzicale.

Noi? Ne aflăm iarăși cu un pas în urmă. Poate mai mulți. Suntem surprinși de evenimente. În-rcam a le face față. Este momentul ca Ministerul Culturii, Ministerul Educației și Învățământului să-și dea mâna pentru a sprijini această inițiativă care, deja, a prins viață. Este de dorit organizarea a minimum două sau trei stage anuale conduse de mari maestri - veritabile workshop-uri, a unor turnee de concerte naționale și internaționale. Asta pentru ca tinerii muzicieni români să se poată constitui în veritabili ambasadori de bună-voință, atât în context național, cât și în marile concert internațional al circuitului actual al valorilor umaniste.

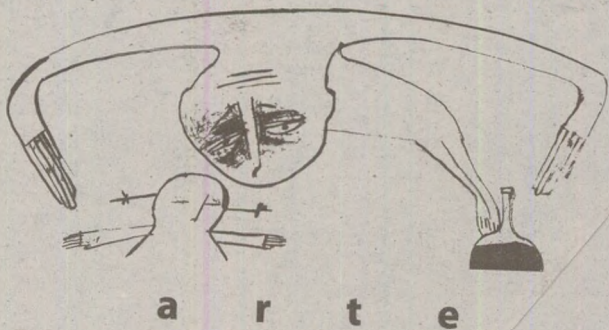
Cum notam anterior, înființarea Orchestrei Naționale de Tineret a fost marele eveniment al celei de-a IX-a ediții a acestor manifestări festivaliere ce sărbătoresc - an de an, aici, la Sinaia, în a doua parte a lunii august - ziua de naștere a lui George Enescu. Concomitent au avut loc concertele Festivalului. Entuziasm, bună dispoziție, profesionalism, programe de concert inspirat alcătuite, creații enesciene și nu numai, muzică de largă adresare, dar și lucrări ce solicită o participare de atență concentrare din partea publicului. Sunt, de ani buni, concertele acestui festival situat la răscruce de drumuri enesciene, între Vila „Luminis”, de pe Cumpătul, și Salonul de Muzică al Castelului Peleş, salonul Reginei Carmen Sylva, între drumurile europene și numeroasele reveniri în țară ale maestrului.

Care au fost marile momente ale Festivalului? I-am urmărit pe violonista Mihaela Martin, violoncelistul Frans Helmerson, sosiți din Köln, pe pianista Steluța Radu, un excelent ansamblu constituit cuasi ad-hoc. Un moment cu totul special l-a reprezentat evoluția tinerilor muzicieni clujeni grupați în cadrul Cvartetului „Arcadia”, tineri care beneficiază de îndrumarea prețioasă a membrilor Cvartetului „Belcea” din Anglia; au inaugurat stagiunile muzicale găzduite de Centrul Cultural „Carmen Sylva”, un excelent lăcaș de cultură deschis cu totul recent în școala care, cu mai bine de un secol în urmă, fusese deschisă de însăși Regina Elisabeta.

Pe de altă parte i-am putut urmări pe membrii unor familii de muzicieni care fac muzică de cameră, sau care știu a-și transmite datele meșteșugului artistic de la o generație la alta; mă refer la familia pianistului Valentin Gheorghiu, la duo-ul cameral voce-pian al familiei Manoleanu, la duo-ul violă-pian al familiei Ifrim-Llorente, sosiți din Spania, la cei doi violonceliști, tată și fiu, ai familiei Cazacu, la cei doi violoniști, tată și fiică, ai familiei Croitoru; mă refer de asemenea la evoluția absolut spectaculoasă, în aer liber, în marele chioșc al parcului municipal, a formației instrumentale a familiei oboistului Adrian Petrescu, iar aceasta într-un program de largă adresare, de mare succes public. Recitaluri separate, orgă și pian, au susținut membrii familiei Licareț.

În mod cert, în ultimul deceniu, Festivalul „Enescu și muzica lumii” a devenit o instituție cu implicații semnificative, în viața noastră muzicală. Violoncelistul Marin Cazacu, directorul artistic al Festivalului, știe a induce determinări temeinice, știe a stabili colaborări eficiente; ...între Primăria orașului Sinaia, Fundația „Prietenii muzicii - Serafim Antropov”, fundație muzicală ce comemorează personalitatea unuia dintre marii pedagogi ai vieții noastre muzicale din a doua jumătate a secolului trecut; a stabilit colaborări, a obținut sprijin din partea Centrului European de Cultură Sinaia, din partea Administrației Fondului Cultural Național, a unor importanți sponsori cum sunt, printre alții, B.C.R. și „Orange”. Implicarea TVR, a Societății Române de Radiodifuziune a conferit evenimentului o extindere națională cu totul semnificativă. Căci dimensiunea europeană este determinată dată fiind prezența inspiratoare, vie, permanentă, a exemplului enescian.

Cînd vine Valul...

VALUL lui Dennis Gansel ridică de la început o problemă în aparență exterioară filmului, dar care la o privire mai atentă se dovedește fundamentală. Regizorul și-a documentat filmul luînd ca reper un fapt real, un experiment inițiat de profesorul de istorie Ron Jones în 1967 la Colegiul Cubberley din Palo Alto, California, în Statele Unite, experiment care nu a avut deznodămîntul tragic din film. La fel procedează și Gus van Sant cînd în *Elefantul* transferă masacrul de la Liceul Columbine din 20 aprilie 1999, cînd doi elevi și-au executat nu mai puțin de 12 colegi și un profesor și apoi s-au sinucis – în baza căruia Michael Moore realizează un documentar spumos, alarmist, destul de bine orientat politic, *Bowling for Columbine* (*Cîntec pentru un masacrul*, 2002) – în cu totul alt spațiu de joc. Întîmplător sau nu, regizorii filmelor menționate, minus Michael Moore, mută evenimentele din spațiul lor „natural”, le delocalizează. Diferențele devin vizibile cînd facem paralela între cele două pelicule, Gus Van Sant scoate fenomenul Columbine din context pentru a focaliza dimensiunea inefabilă, misterioasă a comportamentului adolescentin fără a-l culpabiliza, fără a-l circumscrie unei etici, rămînînd relativ neutru în spatele camerei, lăsînd evenimentele să se desfășoare, chiar dacă sensul lor ne scapă de la un moment dat încolo. În filmul lui Dennis Gansel delocalizarea se face în schimbul unei naturalizări, a plasării într-un context propice poveștii, afiș de potrivit că sare în ochi. Unde altundeva ar fi fost mai bine să prezinți un experiment despre îndoctrinare decît în Germania cu trecutul ei nazist. Mutația nu rămîne fără urmări, lecția despre autocrație a îndrăznețului profesor de sport, Rainer Wegner (Jürgen Vogel), specializat teoretic, culmea ironiei, în anarhism, se asimilează mult mai bine și se transformă nu neapărat într-un masacrul, dar într-un val de violență căreia îi

cade victimă unul dintre elevi. Putem presupune însă efecte de proporții, cu adevărat maligne, dacă valul n-ar fi oprit la timp chiar de profesor. Am de la început o problemă cu acest context favorabil temei abordate și a demonstrației care pare convingătoare de la început pentru că există precedentul istoric al generațiilor de hitlerjunged formați la școala nazismului, generații din care a făcut parte și Günther Grass a cărui răsfoire a foilor de ceapă aduce prețioase informații în acest sens. Profesorul de sport debutează experimentul nu prin predarea teoretică a trăsăturilor și strategiilor care configurează o autocrație, ci prin punerea lor în practică punct cu punct, pornind de la formarea unui spirit de corp, de la purtarea unei uniforme, utilizarea unui salut, inventarea unei sigle și a unui nume dat organizației: Valul. Cu fiecare zi, valul întîi mititel se transformă în talaz. Inițial circumspect, cu vocație anarhistă, revoltată, sceptici față de cadrul instituțional, atitudine care se află în datele vîrstei, elevii sunt cuprinși de euforia organizării și depășesc așteptările profesorului transformînd micul grup de lucru într-o autentică societate de tip fascist cu alte însemne și cu sloganuri reformulate. Chiar și profesorul cunoaște fascinația puterii, ca și unuia dintre elevii săi, Tim (Frederick Lau), ea îi distruge relația afectivă și îl face să întrevadă pentru o clipă, decisivă pentru spectator, spectrul alienant al nebuniei totalitare. Profesorul a demonstrat că este oricînd posibilă o nouă dictatură, bazele teoretice pot fi aplicate cu ușurință, iar universul creat în șapte zile într-un liceu oarecare pare oricînd transferabil la scara unei întregi societăți, mai ales că spiritul autocratic cîștigă rapid adepți în afara grupului țintă. Dictatura se poate întoarce oricînd, sursa răului este acolo, ne comunică regizorul care este și scenarist alături de romancierul Todd Strasser. Unde? În Germania, desigur! Profilul psihologic al germanului îl face potrivit pentru rol! Numai că toate aceste masacre de proporții au avut loc cu regularitate în școlile americane, iar experimentul care a survenit drept sursă de inspirație filmului și romanului lui Todd Strasser, nu s-a lăsat cu victime. Lecția de autocrație este impecabil predată, însă demonstrația scîrție datorită teleologiei ei, pentru că este previzibilă de la un capăt la altul. Creat pe principiul acumulării de potențial, valul pierde pe parcurs această energie iluzorie cu toate că totul merge ca uns, iar în mod nefericit, regizorul simte nevoia să-l discrediteze pe lider relevînd existența unui complex de inferioritate care marchează derapajul său temporar. În fața Valului sunt plasate două eleve care încearcă o operație de dezintoxicare în același mod militantist, împărțire de manifeste, discuții lămuritoare, mesaje pe internet etc.,

iar acest fapt imprimă filmului o tensiune suplimentară și o alură modernă de context mediatic. Faptul în sine ar merita o discuție pornind de la cartea filozofului german, Peter Sloterdijk, *Disprețuirea masei*, relevînd atomizarea masei, dar și profilul ei mediatic. În filmul lui Gus Van Sant, momentul de nebunie apare aproape din senin, este imprevizibil, nu știm ce chimism intern, ce resort intim, ce mutație s-a produs pentru ca lucrurile să ia o turnură tragică. În filmul lui Dennis Gansel avem precizat traseul pas cu pas, răul este indus treptat astfel încît bruscările inițiale să facă loc unui crescendo ordonat al violenței. În explozia de violență există un element ordonat, un set de reguli și un raționament care guvernează izbucnirea iraționalului, momentul cînd grupul devine ucigaș, cu o punere în scenă fastuoasă însoțită de invitația la un linșaj ritual pe a cărei notă finală, climactică, profesorul intervine pentru a distruge catartic tot eșafodajul, din păcate prea tîrziu. Într-un fel, regizorul a fost prins în propria capcană ca și profesorul din film, a făcut o demonstrație excelentă printr-o aplicație corectă a noțiunilor, astfel că ea închide orice posibilitate de relativizare a motivațiilor personajelor sale transformîndu-le în piese ale raționamentului, iar filmul într-un workshop. Mărturia tardivă a lui Günther Grass din *Decojind ceapa* este în măsură să ne dea o idee despre variabilele unei adolescențe modelate doctrinar, așa cum Mircea Eliade făcea o radiografie interesantă „huliganismului” tinerilor furioși ai generației sale în căutarea unei cauze chiar prin profesarea nihilismului estetizant al actului gratuit și al aventurii experiențiale sub semnul lui *vivre pericolosamente*. Provocarea se află inițiată în fața fiecărei generații, și numai un regim politic dictatorial, radical poate cataliza și direcționa iresponsabil fidelități pasionale și un idealism adolescentin către un scop belicos, insurecțional. Spre deosebire de Gansel, Gus Van Sant realizează o antidemonstrație, ferindu-se de o concluzie, tăind toate punțile către explicațiile facile, depolitizînd perspectiva, evitînd didascalii și avertismentul, astfel încît filmul său nu poate servi niciunui activism umanitarist. Filmul lui Dennis Gansel rămîne doar o demonstrație reușită, o lecție de clasă, al lui Van Sant o enigmă atroce, tulburătoare, oriunde s-ar plasa. ■

Die Welle (Valul, 2008); Regia: Dennis Gansel; În rolurile principale: Jürgen Vogel, Frederick Lau, Gen: Dramă; Durata: 101 minute; Produs de: Rat Pack Filmproduktion GmbH; Distribuitorul Internațional: Constantin Film.

m e r i d i a n e

În fond, eu sunt convins că există o mare atracție față de cultura și literatura japoneză, față de arte clasice și contemporane. Cei care vor să le înțeleagă, în profunzime, trebuie să învețe limba japoneză.

Interviu

Excelența sa domnul Kanji Tsushima, ambasadorul Japoniei în România

„Îmi place să cunosc **realitatea,** societatea românească prin cărți”

– Excelența voastră, domnule ambasador al Japoniei Kanji Tsushima, vă apropiați de încheierea mandatului diplomatic în țara noastră și este prilejul unui bilanț. Câți ani ați petrecut în România? Când și cum s-a petrecut întâlnirea cu lumea românească?

– În total – 15 ani și patru luni, inclusiv cu această ședere. Am venit prima dată în 1965, când am stat trei ani, după aceea în 1973, când am stat cinci ani, apoi alți cinci ani – din 1988 până în 1993. Iar acum, a patra oară – doi ani și patru luni. Între timp, de două ori m-am ocupat de România în Ministerul Afacerilor Externe de la Tokio ca specialist pentru România. Deci 23 de ani din 42 de ani de diplomatie.

– În ultimii ani Japonia a devenit o prezență pregnantă la noi. Site-ul Ambasadei indică proiecte numeroase și în toate zonele: viață politică, economie, proiecte culturale – granturi acordate muzeelor, festivaluri de film japonez, turnee ale companiilor de teatru, concerte, demonstrații de sporturi tradiționale, competiții diverse. Ați făcut foarte multe pentru relațiile dintre Japonia și România. De unde pornește acest interes, pentru că ați fost în toate regiunile țării, în toate zonele, în numeroase orașe?

– De unde pornește? Diplomataii sunt obligați să fie prietenoși cu țara și să cunoască cât mai mult. Mă bucur mult că am putut face multe lucruri după '89. Și Guvernul nostru ne-a răspuns cu bugetul. Înainte de '89, făceam eforturi pentru promovarea culturii noastre, însă știți foarte bine că n-am putut. Mai ales în anii '70 am făcut multe călătorii prin România cu familia mea.

– Limba și literatura japoneză se bucură de interes deosebit. Se studiază japoneza în școli generale și la Liceul „Ion Creangă” din București, în mai multe universități din țară (București, Cluj, Timișoara), în cadrul asociațiilor japoneze (București, Iași, Brașov). Tot mai mulți scriitorii japonezi sunt traduși la diferite edituri și au publicul lor. Cum încurajați și stimulați cunoașterea culturii și a civilizației japoneze?

– Noi vă mulțumim pentru acest interes. Dar noi n-am luat măsuri speciale ca să încurajăm românii să învețe limba japoneză. Mai mult răspunzând dorinței românilor de a învăța, trimitem profesori, aducem cărți, facem donații de cărți.

În fiecare din ultimii doi ani, o cercetare organizată de BBC desemnează țările care au imagine mai bună în lume. Anul trecut au fost Japonia și Canada, anul acesta au fost din nou Japonia. Mereu ne întrebăm de ce? O explicație paradoxală a mea: pentru că nu ne-am dorit-o niciodată. Pentru că suntem budiști! Trebuie să o luați ca o glumă. Dacă ne-am fi dorit asta foarte mult, poate n-am fi reușit.

În fond, eu sunt convins că există o mare atracție față de cultura și literatura japoneză, față de arte clasice și contemporane. Cei care vor să le înțeleagă, în profunzime, trebuie să învețe limba japoneză.

– Cunoașteți de multă vreme România. Pentru un străin, multe lucruri pot fi atrăgătoare și insolite.

Știu, de exemplu, că pe japonezi îi fascinează **Balada** lui Ciprian Porumbescu. Vă propun un exercițiu de inversare a perspectivei: ce aspecte din lumea românească ar incita curiozitatea unui japonez, a unui străin în general?

– România are mai multe aspecte: politice, economice, culturale. În domeniul politic, relațiile dintre guverne sunt foarte bune. Dar geografic noi aparținem unor continente diferite: Europa și Asia. Relațiile României cu Uniunea Europeană sunt altfel decât cu Japonia, așa cum sunt și relațiile noastre cu țări din Asia. E o realitate obiectivă, aici nu putem face nimic. Pe când în economie, dacă privim o hartă cu prezența japoneză în România, vedem că 17 companii producătoare de mărfuri investesc în România. 23.000 de muncitori români lucrează în aceste companii. Au venit dar vor pleca dacă nu câștigă nimic. Spațiul economic depinde de profit. Nu e vorba aici că îmi place sau nu îmi place România. Depinde de pregătirea României – infrastructură, sistemul de justiție ș.a.m.d. Dacă țara este pregătită vin japonezii, chiar dacă România nu îi invită. Acesta e caracterul nostru: nu vorbim, dar facem...

Cultura e altceva. Japonezii trebuie să cunoască nivelul culturii românești. Și uite că Festivalul Internațional de Teatru care se desfășoară la Sibiu a devenit deja o marcă a României, o marcă a orașului Sibiu. Vedeți aflșul Trupeii de Teatru Kabuki? Nakamura Kanzaburo a venit în mai la Sibiu cu o trupă de 80-90 de persoane și a susținut patru spectacole. Am fost extrem de bucuros că am putut face o demonstrație de kabuki autentic pentru spectatorii români. Pentru noi reușita Kabuki-ului reprezintă mai mult decât o simplă victorie, este propriul nostru suflet.

Dar, „fundamentalistii” de teatru vin în orice caz la Sibiu. Problema este să asigurați turiști japonezi atrași de alte domenii decât teatru. De exemplu, melodia lui Porumbescu eu am prezentat-o unei violoniste japoneze pentru că știam că va fi bine primită în Japonia.

Să trecem la un alt domeniu. Filmul lui Cristian Mungiu a fost vizionat în Japonia. Dacă asemenea manifestări sunt bune, de calitate, mulți japonezi sunt interesați. Asta înseamnă că România trebuie să aibă o anumită reputație. Deja începeți să o aveți.

Iată și câteva exemple pe care le relatez deși sună cam vulgar. Medalia de aur care a fost câștigată la judo de o româncă. A stârnit interesul și japonezii încep să pună întrebări: Unde e România? De ce a câștigat Alina Dumitru la judo în fața campioanei olimpice Ryoko Tani, care este un idol al Japoniei? Sau apar întrebări despre Mutu, prieten cu Nakata, fotbalist japonez cunoscut. Sau despre gimnastele care au luat medalii de aur și bronz.

Și bineînțeles aveți natura foarte frumoasă. Nu este suficient să vorbiți doar despre mănăstirile din Moldova sau despre Maramureș. Sunt multe alte locuri: Hunedoara, spre exemplu. Dar nu sunteți pregătiți. Citeam în articolul din *Dilema Veche*, numărul din iulie, că dv. nu faceți aproape nimic pentru dezvoltarea turismului intern. Când aud că cineva vrea să facă un tur în România, cei de la agențiile turistice ridică din

umeri și spun că nu se ocupă de turismul intern.

Se pot organiza circuite în Munții Apuseni unde există posibilitatea alegerii unor excursii de cinci kilometri, de zece kilometri, timp de o săptămână, de o lună? Ar veni mulți japonezi care vor să se relaxeze. Și un lucru de bază: politețea. Amabilitatea, deși obligatorie, trebuie să fie adevărată. Dacă lipsește amabilitatea adevărată, a doua oară turistul nu mai vine. Noi suntem atenți în privința asta. De obicei, turistul japonez nu spune că nu e bine, dar simte și a doua oară nu mai vine. Atracții aveți destul de multe, dar trebuie să le exploatați.

– Ați discutat despre motivele interesului românilor față de Japonia și au reieșit două explicații: unii, tinerii mai ales, sunt atrași de anime și manga, alții – de obiceiurile și ceremoniile japoneze. Am descoperit că mulți români sunt pasionați de jocuri și sporturi ce aparțin tradiției nipone. Am citit despre competiții de kendo și Yaido. Sport sau artă, kendo a devenit cunoscut astăzi și la noi. Cum au ajuns românii să descopere „calea sabiei”?

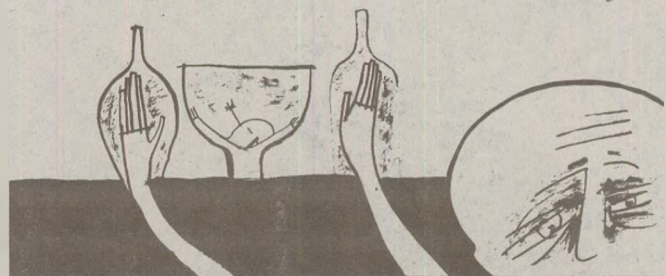
– Kendo a devenit acum o artă marțială a Japoniei. Se folosește sabia (ken) de bambus ca o adevărată sabie, așa cum o întrebuințau samurail de atunci. În timpul războiului samurail luptau cu săbii și sulite. Dar după instalarea guvernului Tokugawa din 1604 nu s-au mai purtat războaie și samurail trebuiau să inventeze sabii de bambus cu care să poată lovi capul adversarului care la rândul lui este protejat de mască, mănuși groase și armură pentru abdomen și au început să se lupte între ei în timpul antrenamentului. Acest kendo (calea sabiei) acum a devenit un sport și se practică pe scară largă în Japonia. După revoluția din '89, tinerii români au venit la ambasadă și au cerut să introducem pregătire cu un profesor de kendo. Personal aveam 5 dan de kendo și am fost de acord să predau. De atunci elevii mei sunt mai mult de o sută și mai mulți posesori de dan. Sunt foarte mulțumit de aceste rezultate.

– Sugerez și alte explicații de ordin cultural și dintr-o perspectivă mai largă. Modernizarea țărilor noastre începe în aceleași decenii: Japonia își deschide porțile în 1868, la noi se realizează în 1859 Unirea Principatelor, iar în 1866, urcă pe tron Principele Carol. Europeanizarea duce la schimbări mari ale întregii societăți, în care vor coexista două lumi, una tradițională care caută să reziste, alta nouă, care tinde să domine. Se păstrează în Japonia cultura tradițională?

– Este o întrebare interesantă. Există o asemănare între România după pașoptism și Japonia după 1868, pe parcursul a o sută de ani. În România s-a petrecut o explozie foarte rapidă în artă și cultură. Și în Japonia s-a petrecut în mare în același fel, dar să vă explic ce o deosebește de România.

Noi am fost siliți să încheiem acorduri inegale cu SUA, Anglia, Franța, Rusia și Olanda. După câțiva ani ne-am dat seama de inegalități și le-am cerut să fie corectate. N-au vrut. De aceea noi am dus o politică de „îmbogățire și militarizarea a țării”. După

Am învățat românește în Pitar Moș. Mi-au dat să citesc *Un om necăjit* de Mihail Sadoveanu. După aceea nu m-am mai dus la Pitar Moș și am învățat singur.

m e r i d i a n e

victoria războiului ruso-japonez inegalitățile au fost corectate. Dar, avântul creat de militarizare nu s-a stopat și a condus la prăbușirea Japoniei prin războiul cu americanii din cel de-al doilea război. După înfrângere, ni s-a introdus democrația pe bază japoneză deja europenizată. Se pare că am reușit.

Despre tradiția japoneză nu pot să spun dacă s-a pierdut sau nu... Mai sunt kimonouri, kabuki, ikebana, ceremonia ceaiului, sunt obiceiurile artistice frumoase, dar se păstrează doar în unele locuri mai depărtate sau cu ocazia unor evenimente speciale. Viața cotidiană este cam la fel ca viața europeană. S-au amestecat unele tradiții, asta este o tendință, și eu n-am curajul să spun că asta e o pierdere. Japonia se schimbă, se transformă.

Se discută că acum a venit pentru noi o a doua deschidere a Japoniei, prima fiind în 1868. Ne confruntăm cu o altă situație internațională. Dezvoltarea economică a Indiei și Chinei și tendința Rusiei și Braziliei ne obligă să ieșim afară, să luptăm mai agresiv, dar nu folosind forța bineînțele. Dacă spuneți de tradiție, noi vrem să fim închiși în țară. Dar nu ni se permite. Concret se discută să fim mai toleranți față de introducerea capitalurilor străine. V-ați debarasat de sentimentul „nu ne vindem țara”. Într-un fel, și Japonia era afectată de aceeași frică.

– Din 1840 și până în 1940, vreme de un secol, scriitorii români au studiat în Occident (Paris, Viena, Berlin), iar culturile franceză și germană au influențat pe rând sau simultan literatura română. S-a petrecut un fenomen similar în epoca modernă și cu scriitorii japonezi, familiarizați cu marile culturi europene?

– Da, există, însă nu știu dacă se poate compara numărul mare de scriitori români care au studiat în Occident cu japonezii care s-au dus în Germania, în Anglia sau în Franța ca să studieze, dar sunt mult mai puțini. Însă cel mai mare scriitor din Japonia, Soseki Natsume – ale cărui cărți sunt traduse în românește, a fost în Anglia și a stat doi sau trei ani. S-a întors dezamăgit de Anglia, după câte știu eu. De ce dezamăgire? Pentru că s-a întrebat: ce rost are ca el, japonez care nu vorbește prea bine engleza, putea doar înțelege, să devină specialist în literatura anglo-saxonă? Sunt mai mulți englezi și americani care s-au specializat în literatura anglo-saxonă. Ce șansă ar fi avut un japonez să câștige o poziție distinctă în literatura anglo-saxonă? Și gândind așa, s-a întors acasă. Și acolo a început să scrie nuvele, romane. A realizat unificarea limbii scrise cu limba vorbită. Până atunci, în epoca Edo, limba vorbită nu se folosea în literatură. Sunt mai mulți precursori în sensul asta, dar Soseki Natsume este primul care a adus în literatură dialogurile cotidiene. E o invenție nouă a limbii japoneze.

A făcut același lucru și Ogai Mori, medic de profesie, care a studiat în Germania. El a scris foarte multe cărți istorice, dar și nuvele și romane. Pot să spun că acești doi scriitori mari au „inventat” limba japoneză. Fără influența europeană, n-ar fi putut să o facă. Bineînțeles că ambii scriitori aveau baza foarte sigură în literatura chineză. Aceasta este și deosebirea foarte mare dintre cei de atunci și cei de acum – care nu mai cunosc aproape deloc literatura chineză.

– Revenind la întâlnirea dv. cu România: ați ajuns la noi în primii ani de liberalizare, ați trăit multe experiențe. Care au fost cele mai interesante?

Experiențele pe care le-am avut în 1988- 1989. Perioada a fost foarte tristă și rece. Am venit în noiembrie, în '88. Dacă aș fi fost prima dată în România, m-aș fi gândit că am venit într-o altă țară. Pe stradă erau femei slabe și fete triste cu plase în mâini. Nu se pot compara cu fetele în blugi și buricul gol de acum. Mi-am dat seama de inutilitatea cunoștințelor mele de limba română. Să nu poți să vorbești cu oamenii... și ziarele - neinteresante.

Citeam și revista **România literară**, dar multe articole „fugeau” în expresii abstracte și eu nu le înțelegeam. Articolele care îmi plăceau cel mai mult erau cele ale Anei Blandiana, care deja în anii '70 își făcea simțit oftatul, ea nemaiputând apoi să publice.

Excelența sa domnul Kanji Tsushima, la ceremonia de decernare a Premiului Ministerului Afacerilor Externe din Japonia

A apărut clandestin atunci *Motanul Arpagic*. Mai erau și comentariile critice ale lui Nicolae Manolescu care nu folosea expresii legate de cultul personalității.

Repet: era toată perioada foarte tristă și m-am gândit serios – ce să fac cu limba română? Am descoperit o metodă: să merg la teatru, să frecventez teatrele. În fiecare seară mă duceam la teatru: Teatrul Mic, Teatrul Nottara, Teatrul Național, Teatrul de Comedie. Și sâmbăta și duminica – la matineu. Am văzut tot, tot. Mi-am dat seama de solidaritatea românilor. Am fost bucuros că am putut înțelege. A fost o metodă bună. A fost pentru mine o experiență rodnică, bună. Încă sunt foarte mulțumit de această experiență.

– Sunteți un cunoscător al limbii române. Cum s-a produs saltul spre lectura scriitorilor români?

– În primul rând, îmi place foarte mult literatura. Prin literatură voiam să cunosc realitatea, societatea românească. Am învățat românește în Pitar Moș. Mi-au dat să citesc *Un om necăjit* de Mihail Sadoveanu. După aceea nu m-am mai dus la Pitar Moș și am învățat singur. Comparativ cu alți străini pasionați de limba română, cred că am citit mult. Chiar am mai citit pe urmă și operele lui Odobescu – *Doamna Chiajna* și altele. Multe lucruri și cuvinte noi – frecvent mă uitam în dicționar. Cineva mi-a recomandat să citesc Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea Veche*. Am început-o... Am terminat-o când am venit a doua oară în România, în anii '70...

Îmi place să cunosc societatea românească prin cărți. Lumea se schimbă. Ce tratează Mircea Cărtărescu, viața de pe Ștefan cel Mare, nu putea să apară acum o sută de ani. Fiecare perioadă cu interesul ei. Sunt un om vechi, ca să mă adaptez la stilul lui Cărtărescu, trebuie să fiu pregătit.

Deși diplomația nu îți impune să urmărești așa ceva, vorbind din experiența mea, literatura te ajută să cunoști mai bine situația țării. Așa am vrut întotdeauna să știu cum gândesc oamenii înăuntrul spiritului și am pătruns în literatură.

– Ați declarat într-o emisiune de televiziune că vă tentează să traduceți romanul lui Lucian Blaga – *Luntrea lui Caron*. Ce v-a apropiat de roman și de autorul lui?

– Să nu credeți că eu cunosc bine opera lui Lucian Blaga. Numele îmi era cunoscut. Câte ceva am citit, mai ales poezie. Dar imediat după Revoluție, Editura Humanitas a scos *Luntrea lui Caron*. Mi-a

plăcut foarte mult: viața lui, a trebuit să trăiască în condiții foarte dificile. Acesta este motivul pentru care aș încerca să-l traduc: să știu japonezii că în această perioadă aici existau asemenea intelectuali.

Mă interesează un lucru: baza pesimismului mioritic. E adevărat sau este doar un mit? Aș vrea să citesc Blaga și să aflu gândirea lui. Concomitent sau după aceea, aș vrea să traduc ceva din română în japoneză. Pentru asta simt că din nou trebuie să învăț românește.

– Ce alte aspecte ale relațiilor culturale dintre Japonia au rămas nediscutate?

– Aș vrea să mai menționez ceva. Astăzi, când purtăm acest dialog, este 15 august, ziua sfârșitului războiului pentru Japonia. Pe ziua de 19 august, noi vom organiza o ceremonie de decernare a Premiului Ministerului Afacerilor Externe doamnei Angela Hondru, care a tradus foarte multe romane japoneze și, în același timp, a făcut cercetări despre folclorul japonez, a publicat articole și studii în reviste de specialitate din Japonia. Recunoscându-i meritele, Ministerul Afacerilor Externe Japoneze i-a acordat acest premiu și am să-i înmănez diploma la reședință. Este prima dată când se acordă acest premiu unui român.

Angela Hondru a fost prima mea elevă la cursurile de limbă japoneză. În anii '70 am început să predau limba japoneză la „Universitatea Populară”, țineam cursuri lângă Gara de Nord, și ea fost printre cei ce studiau japoneză și mă bucur că a perseverat. Gestul nostru este unul de recunoaștere și de încurajare. Sperăm că o vor urma și alții.

– Cu ce gânduri vă despărțiți de România?

Atâta timp cât ești diplomat, ești limitat. Opt ore trebuie să lucrezi în ambasadă și te întâlnești cu funcționari sau cu oameni de cultură.

Dar acum mă întreb: ce fac în viitor? Aflându-mă în Japonia, ce pot să fac pentru România? Asta este o provocare. Nu voi mai avea acoperire diplomatică, dar am să mă pot mișca și exprima liber.

– Excelența voastră, vă mulțumesc pentru dialog și sper că plecarea domnului ambasador Kanji Tsushima, care își încheie mandatul la sfârșitul lunii august să fie urmată de „nașterea” traducătorului, care va purta în lumea niponă mesajul literaturii române.

Interviu realizat de
Elisabeta LĂSCONI

m e r i d i a n e

Limba și genomul uman

ÎN 1992, într-un articol din Associated Press intitulat „Stai prost cu gramatica? De vină e genele!”, editorialistul James Kilpatrick scria: „[...] Biologii cred că o singură genă dominantă controlează capacitatea de a învăța gramatică. Un copil care spune *oamenii e răi* nu e în mod necesar prost. [...] Copilului pur și simplu îi lipsește ceva din cromozomi”. Apoi adăuga că nu va trece mult până când oamenii de știință vor izola o genă pentru ortografie, una pentru citit, alta pentru închiderea televizorului și așa mai departe. Colega sa de branșă, Erma Bombeck, i-a ținut isonul în aceeași notă ironică: „Nu m-a surprins prea tare să aud că acei copii care nu pot învăța gramatică nu au o genă dominantă... Mai demult, soțul meu a predat engleza la liceu. Avea câte 37 de elevi fără gena gramaticii într-o clasă.” (Pinker, 50).

Scopul acestui eseu nu este de a arăta felul în care presa răstălmăcește descoperirile științifice. Mai interesant ar fi, cred, să vedem ce se află cu adevărat în spatele acestor declarații.

Revoluția chomskiană

Modul în care bebelușii învață limba maternă a fost și rămâne un subiect de adânc interes pentru psihologi și lingviști deopotrivă. Până acum, toate teoriile referitoare la acesta au fost propuse, cu o singură excepție, de către psihologi. Ele sînt în mod esențial centrate pe modele behavioriste, în care imitația și întărirea au un rol esențial. Teoriile mai recente se bazează pe metafore greoaie ale creierului. Cu toate acestea, nici una dintre ele nu a reușit să explice problema logică a învățării limbii, numită și „problema lui Platon”.

Platon se ocupă de acest lucru în dialogul Meno. Meno spune: „Cum poți investiga ceea ce nu știi? Care dintre lucrurile pe care nu le știi ți-l vei face obiectul cercetării? Chiar dacă dai peste el, cum vei ști că e lucrul pe care nu-l știai?” Problema lui Platon este prăpastia dintre experiență și cunoaștere. Copiii ajung să aibă o bogată cunoaștere lingvistică, devenind capabili să construiască un număr infinit de enunțuri, deși ei aud în jurul lor un număr finit de propoziții. Pentru a umple golul, trebuie să arătăm fie că ei au mai multă experiență decît credeam, fie că au cunoștințe din altă sursă. Noam Chomsky este singurul lingvist care a propus o teorie

a însușirii limbii materne. El spune că există o uriașă disproporție între informația lingvistică primită (ceea ce copiii aud) și rezultat (informația relevantă de limba vorbită). Cauza acestui fenomen este, crede Chomsky, nu una externă (comportamentul), ci una internă, și anume principiile înăscute. Cum a ajuns, însă, lingvistul american să-și pună astfel de probleme?

Inițial, lingvistica a însemnat fonetică și fonologie, întrucît sunetul (fonemul), palpabil și ireductibil, era o unitate formală ce putea fi studiată, la fel ca atomul din fizică. Pe măsură ce cunoștințele s-au acumulat, s-a trecut la studiul morfologiei, apoi, firește, la sintaxă. Chomsky a trecut însă dincolo de studiul modului în care se structurează unitățile lingvistice de la simplu la complex, propunîndu-și să descopere **principiile** care stau la baza structurilor sintactice – cu alte cuvinte, **de ce** acestea se ordonează într-un anume fel și nu în altul, și asta nu doar în limba sa maternă, engleza, ci în orice altă limbă naturală. Mersul acesta, înspre adînc, l-a condus inevitabil la relaționarea limbii cu mintea, stîrnind discuții aprinse între lingviști cînd a început să susțină că cea mai importantă contribuție pe care lingvistica și-ar putea-o aduce ar fi să studieze mintea omenească. Acesta a fost un moment de adevărată ruptură cu trecutul: cel mai notabil lingvist al vremurilor prezente își exprimă credința că limba este „o oglindă a minții”, iar studiul structurilor limbii poate furniza informații despre structurile ascunse ale acesteia din urmă.

Scurt și concret, Chomsky susține că, dincolo de varietatea de suprafață a limbilor pămîntului se află principii și reguli care sînt universale. Universalitatea nu e conferită în mod extern, de vreo tradiție sau consens, ci intern, de informația conținută în ADN-ul fiecărui vorbitor de pe Pămînt. Orice copil se naște cu un Mecanism de Achiziție a Limbii (LAD - *Language Acquisition Device*), care îl ajută pe acesta să învețe limba umană pe care o aude în mediul înconjurător repede și fără instruire specifică. Acest lucru nu înseamnă că limba este înăscută: *capacitatea de învățare*, însă, da. În opinia lui Chomsky, limba este un foarte eficient sistem de procesare a informației. Deși vorbirea (performanța) poate fi dezordonată și coruptă, în adîncime prevalează ordinea și regulile (competența). Limba este protejată împotriva întîmplării prin gramatică – aceasta acționînd ca un veritabil mecanism anti-hazard prin codurile sistematice pe care le conține. Există milioane de gramatici posibile. În spatele lor se află gramatica universală (UG), un principiu codificator suprem localizat în creier – nu o gramatică în sine, ci o *teorie a gramaticilor*, un set de ipoteze despre ele, care specifică, aidoma unui program de computer, ce este posibil și ce nu este posibil în limbă. Aceasta este cauza pentru care, din puțina și haotica informație transmisă prin limbajul adulților, copiii ajung la gramatica propriei limbi materne într-un timp atît de scurt. Acesta este motivul pentru care limba poate genera o infinitate de mesaje, avînd la dispoziție un număr limitat de cuvinte. În fine, exact din această pricină, cel mai prost om de pe Pămînt ajunge să vorbească, pe cînd cea mai inteligentă maimuță de pe aceeași planetă, nu.

Modul în care bebelușii învață limba maternă a fost și rămîne un subiect de adînc interes pentru psihologi și lingviști deopotrivă.

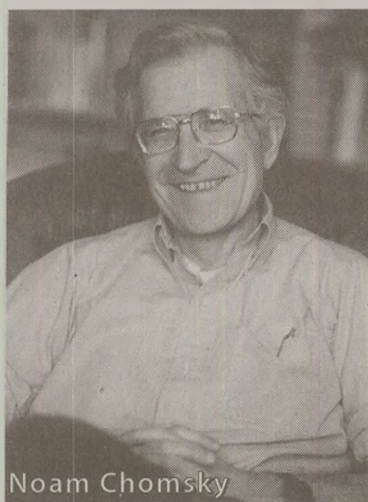
Dovezi în sprijinul ineismului

În ultimele decenii, mai multe tipuri de dovezi au venit în sprijinul acestei ipoteze a lui Chomsky (numite, în literatura de specialitate, „nativism” sau „ineism”). Un prim set e furnizat de cercetătorii care au studiat însușirea limbajului semnelor de către copiii cu deficiențe de auz. În psihologia de astăzi este documentat faptul că orice copil normal și sănătos învață limba maternă, oricare ar fi aceasta, trecînd printr-un număr de stadii bine definite, care se succed *mereu în aceeași ordine*: vocalizare, gîngurire, stadiul holofrastic (în care se articulează doar un singur cuvînt pentru întregul mesaj), apoi stadiul cu două cuvinte, și, în fine, stadiul telegrafic. Copiii surzi vocalizează și gînguresc la fel ca orice alt copil fără probleme. Însă, privați fiind de sunete care să provină din mediul înconjurător, amuțesc curînd. Dacă un astfel de copil se naște într-o familie în care ambii părinți sînt surzi și folosesc limbajul semnelor, *copilul va învăța limbajul semnelor în același fel în care copiii care aud învață limba vorbită*: gînguresc cu mîinile, trec prin stadiul holofrastic, apoi prin următorul și, în fine, ajung la stadiul telegrafic (limbajul semnelor este plin de elemente de gramatică, permițînd utilizatorilor săi să exprime absolut tot ceea ce doresc). Dacă părinții nu stăpînesc prea bine limbajul semnelor, copilul tot îl va învăța și va deveni mai bun decît părinții săi. Dacă părinții nu folosesc deloc limbajul semnelor, copilul se va agăța de orice gest făcut de aceștia și va *dezvolta propria limbă de semne*. O limbă rudimentară, cu reguli rigide, care va progresa încet pînă la un anumit punct după care, din pricina lipsei de interacțiune, totul se va opri (Trask, 176).

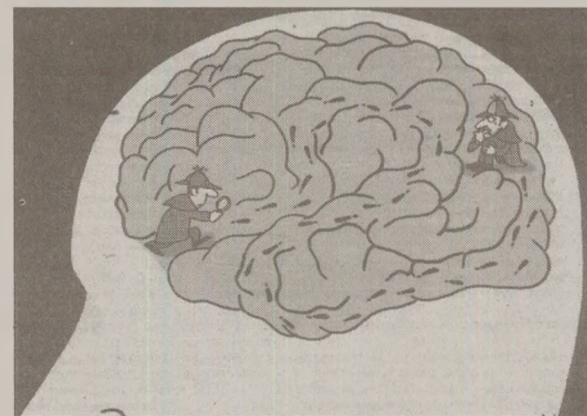
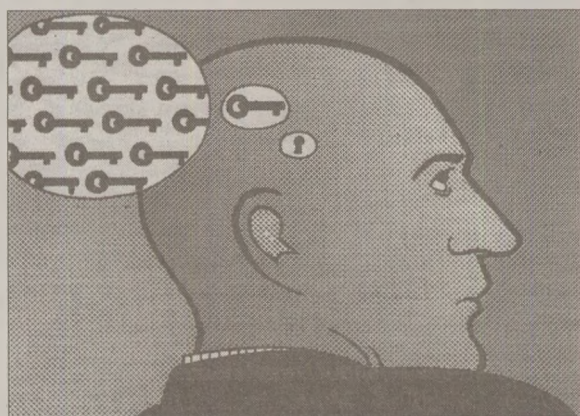
Un al doilea set de dovezi vine din sfera sociologiei, care aduce în discuție modul în care apar limbile pidgin și creole. De-a lungul timpului, oameni din diferite părți ale lumii, care vorbeau limbi total diferite, s-au găsit la un moment dat adunați în același loc (de exemplu, africanii aduși ca sclavi în America de Nord, sau oamenii veniți de pretutindeni în Hawaii ca să muncească pe plantațiile de trestie de zahăr). Neavînd nici o limbă în comun, toți au reacționat mereu în același fel: și-au creat una nouă. Această nouă limbă era un sistem de comunicare foarte elementar, rudimentar, alcătuit din cuvinte și fragmente luate din cîteva limbi diferite și înșălate laolaltă într-un fel cam grosolan. Cu un vocabular foarte redus și o gramatică inexistentă, această limbă, numită pidgin, nu era limba maternă a nimănui, și era folosită numai în relațiile de lucru.

Derek Bickerton, profesor la Universitatea din Hawaii, demonstrează că, în multe cazuri, limba pidgin este transmutată: după un timp, oamenii care o folosesc se însoară și au copii. Acești copii se joacă cu alți copii din comunitate, și orice limbă ar vorbi ei acasă (limba maternă a părinților lor), afară pot folosi numai pidgin. Dacă expunerea la limba pidgin are loc *în perioada de achiziție a limbii*, un fenomen foarte interesant are loc: copiii transformă limba pidgin într-una adevărată. Îmbogățesc vocabularul cu cuvinte noi, construiesc un sistem gramatical cu timpuri verbale și subordonare, pînă cînd pot să vorbească despre orice vor ei. Noua limbă se numește creolă, iar copiii care au creat-o sînt primii ei vorbitori nativi.

Și mai multe dovezi vin din neurologie: în anii 1960, Eric Lenneberg formulase deja ipoteza fundamentului biologic al limbii. El sugera atunci că orice copil se naște

Noam Chomsky

Dacă cineva s-ar mai îndoi de caracterul înăscut al facultății limbajului, opinînd că dovezile sînt toate indirecte, argumentul decisiv este adus, în fine, de însăși genetica.

cu capacitatea distinctivă de a învăța limba umană, anulată de către organism în jurul vârstei de 12-13 ani. Aceasta a fost numită ipoteza vârstei limită, ea implicînd existența unei perioade critice pentru învățarea limbii materne. Dacă în acest interval copilul nu a beneficiat de o amplă expunere la limba vorbită și la interacțiune socială, după această vîrstă acest lucru devine imposibil.

Pentru demonstrarea unei atari ipoteze, cineva ar trebui să izoleze un copil imediat după naștere și să nu lase pe nimeni să-i vorbească timp de 13 ani, după care să încerce să-l învețe să vorbească, să vadă ce se întîmplă. Un experiment nebunesc de felul celui descris este imposibil de efectuat, însă istoria înregistrează un mare număr de cazuri în care copiii au fost crescuți de animale sau de părinți demenți care au făcut exact acest lucru (dar fără vreo curiozitate științifică).

Primul caz documentat datează din anul 1799, cînd, în pădurile din Aveyron, în Franța, a fost găsit un băiat de vreo 12 ani. El a fost luat de doctorul Itard și menajera acestuia, doamna Guerin, l-au numit Victor, iar doctorul a încercat să-l civilizeze, deoarece copilul se purta ca animalele sălbatice. Au fost făcute eforturi uriașe, care și-au atins ținta în multe privințe. Dar, spre marea dezamăgire a doctorului, Victor nu a reușit niciodată să vorbească.

În timpurile noastre, în 1970, în California, Genie a fost găsită de poliție la vîrsta de 13 ani, purtînd încă pampersi. Ea își petrecea zilele într-o cămaruță întunecoasă, legată de un scaun pe timpul zilei. Aflată într-o stare de severă depravare senzorială și socială (părinții ei, nebuni, nu vorbeau niciodată cu ea), Genie a fost luată de autorități și dată spre adopție. Cercetătoarea Susan Curtiss și doctorul James Kent au descoperit că, deoarece cortexul ei sîng (responsabil cu procesarea limbii) nu primise nici un fel de stimulare sonoră, neuronii se atrofiaseră. Tomografiile au arătat un creier modificat fizic. Genie a învățat, totuși, cîteva mii de cuvinte, dar nu a făcut niciodată enunțuri complexe, lucru care ar fi putut-o pe Curtiss să concluzioneze că *gramatica e o facultate a minții umane*.

Edik a fost găsit în orașul Mîrnîi, din Ucraina, în 1999, într-un apartament părăsit, locuit de cîini. El se purta ca ei: mușca, zgîria, mîncă cu gura de pe jos. Ajuns într-o familie adoptivă la vîrsta de 6 ani, el a făcut progrese lingvistice lente: avea nivelul unui copil de 3 ani. Mamei lui adoptive, Nadia, i-au trebuit luni întregi să-l învețe cum să mînce, să se îmbrace și așa mai departe. Treptat, purtarea lui Edik s-a îmbunătățit, vocabularul s-a îmbogățit, iar gramatica a început să apară. Extrem de vulnerabil din punct de vedere social, copilul parea extrem de promițător sub aspect lingvistic.

Dacă privim lucrurile din perspectiva lui Lenneberg, Edik a fost norocos pentru că a fost găsit înainte de vîrsta limită. Pentru cei interesați, există multe alte cazuri bine documentate (Chelsea din SUA, Isabelle din Franța, Amala din India, Kaspar Hauser din Germania, ș.a.).

Tot neurologia aduce în discuție două patologii: SLI (Specific Language Impairment) și Sindromul Williams. În SLI, vorbirea apare tîrziu, poate avea un *pattern* neașteptat, iar nivelul de stăpînire este sub cel așteptat conform vârstei (Guasti, 376). Discursul este lent, iar convorbirile par că-l oboresc teribil pe un astfel de pacient. Acesta are probleme gramaticale serioase: nu poate forma timpul trecut al verbelor, și nici pluralul substantivelor. Studii statistice recente arată că boala se transmite ereditar. Lingvista Myrna Gopnik împreună cu o echipă de geneticieni au studiat o întreagă familie din Marea Britanie. Bunica avea SLI. Din cei 5 copii ai ei, unul e normal (la fel ca și copiii acesteia), iar ceilalți 4 au SLI. Aceștia 4 au împreună 23 de copii, din care 11 au SLI. Cercetările făcute de echipă au demonstrat că pedigree-ul sugerează o trăsătură controlată de o singură genă autosomal dominantă. Fenomenul trebuie să e determinat genetic, deoarece nici un factor de mediu nu poate fi incriminat pentru faptul că 53% din familie este atinsă, iar restul nu (în general, SLI nu afectează mai mult de 3% din populație). Se crede că o singură genă este implicată deoarece, dacă ar fi mai multe gene, atunci diferite grade de dizabilitate

lingvistică ar trebui să apară în familie, iar acest lucru nu se întîmplă. Gena trebuie să fie autosomală (nu pe cromozomul X) deoarece boala afectează femeile și bărbații deopotrivă, cu aceeași frecvență (Pinker 52, 322).

Sindromul Williams este o dereglare rară a metabolismului calciului și calcitoninei, caracterizată, printre altele, de retard mental și înfățișare neobișnuită: bolnavii sînt scunzi, au fețe înguste și frunți largi, bărbii ascuțite și buze pline. Vorbirea apare mai tîrziu decît la persoanele sănătoase, dar, pînă în adolescență, ei ating un nivel lingvistic ce depășește nivelul celorlalte funcții cognitive. Devin foarte vorbăreți și manifestă predilecție spre cuvinte rare și complicate: *pteranodon*, *ibex*, *unicorn*. Însă nu toate aspectele limbii sînt cruțate: afixarea inflexională regulată e corectă, pe cînd cea neregulată se face incorect (Guasti, 404).

Dacă contrastăm cele două patologii, observăm că, în prima, limba este afectată dar nu și celelalte abilități cognitive (raționamentul, memoria, acțiunea, percepția), pe cînd, în cea de-a doua, lucrurile stau exact invers – limba întrece alte funcții cognitive –, o patologie fiind imaginea în oglindă a celeilalte. Un raționament logic ar arăta că, dacă funcția limbajului nu se dezvoltă normal, atunci funcționarea circuitelor cerebrale destinate procesării limbii nu este normală, lucru care ar implica un defect genetic.

Dacă cineva s-ar mai îndoi de caracterul înăscut al facultății limbajului, opinînd că dovezile sînt toate indirecte, argumentul decisiv este adus, în fine, de însăși genetica. În anul 2001, Simon Fisher și Tony Monaco, geneticieni la Universitatea din Oxford, au descoperit gena specifică ce suferise mutații la familia britanică studiată de Myrna Gopnik. Denumită FOXP2, gena este activă în anumite regiuni ale creierului în perioada fetală, iar rolul ei e de a declanșa activitatea altor gene (ceea ce explică de ce poate avea un spectru larg de efecte). Cecetătorii de la Institutul „Max Planck” pentru Antropologie Evoluționistă din Leipzig au anunțat, în același an, că FOXP2 este extrem de bine conservată în evoluție: secvența unică de unități din proteina acestei gene este atît de importantă încît orice schimbare poate duce la moartea purtătorului ei.

Psiholingvistul Steven Pinker, de la Massachussets Institute for Technology, crede că „o singură genă rareori specifică vreo parte identificabilă a organismului. În

m e r i d i a n e

loc, ea specifică eliberarea unei proteine în anumite momente din dezvoltare [...], influențînd, de obicei, modelarea unui ansamblu de părți care sînt afectate și de multe alte gene”. Apoi el încearcă să definească ideea de „gene ale gramaticii”: „Genele gramaticii ar putea fi secvențe de ADN care codifică activitatea proteinelor, sau care provoacă transcrierea proteinelor, în anumite momente și în anumite locuri din creier, proteine care ghidează, atrag sau aglutinează neuronii în rețele care, în combinație cu reglarea sinaptică ce are loc în procesul învățării, sînt necesare la găsirea unor soluții la problemele gramaticale (precum alegerea unui afix sau a unui cuvînt)” (Pinker, 321-322).

Concluzii

Întorcîndu-ne acum la remarcile celor doi jurnaliști despre gena gramaticii (o înțelegere greșită a raportului făcut de Gopnik în fața comunității științifice), dacă închiderea televizorului ar fi fost crucială pentru supraviețuirea rasei umane pe Pămînt, ea ar fi fost cu siguranță specificată în ADN-ul nostru. Ipoteza referitoare la caracterul înăscut al facultății limbii nu ar trebui să surprindă pe nimeni, la urma urmelor. Avînd în vedere toate progresele făcute de științele cognitive pînă în prezent, e clar că cel mai interesant lucru din lume e ceea ce se petrece într-un om. Și, dacă ceea ce omul este e expresia înzestrării sale genetice modelate de mediu, atunci limba, care are un rol atît de însemnat în viețile noastre, nu ar putea să facă excepție.

Laura Carmen CUȚITARU

Bibliografie

- Bickerton, Derek. *Language and species*. Chicago: University of Chicago Press, 1990.
Curtiss, Susan. *Genie. A Psycholinguistic Study of a Modern-day Wild Child*, Academic Press, 1977.
Guasti, Maria Teresa. *Language Acquisition*. MIT Press, 2002.
Pinker, Steven. *The Language Instinct*. Penguin Books, 1999.
Trask, R.L. *Language: The Basics* (2nd ed.). London: Routledge, 1995.

Turnul Babel, de Bruegel l'Ancien, 1563

actualitatea

Constanța Buzea

POST-RESTANT

Ă NU LĂSĂM să se-nvechească plicurile-n tolba, peste care straturile recente se înmulțesc și peste vară, vară care, caniculară ori inundată crâncen, rezervă, totuși, poeziilor consolarea scrisului. Între romanță și rugăciune, în fiecare text regăsindu-se accente corecte fie minulesciene, stănesciene, fie câte-o adiere păunesciană, dar și câte-un vers izbutind să fie extras din simțirea proprie autorului, iată această *Romanță inversă* urmărind în memorie reziduuri lirice din lecturile autorului: „Tu crezi c-a fost ceva vreodată?/ Eu cred c-a fost doar ce-am putut să fim/ Iubire cu puterea prescurtată/ Și fericire într-un vin pelin.// Tu crezi c-a fost o blândă-alăturare/ Eu cred c-a fost doar un potop de spini/ Plecata mea cu soarta din cărare/ Te răscolesc la mine să te-nchini// Și te mai rog în noaptea presupusă/ Să mă înșeli cu gândul ce ți-l las/ Și să mă-nțrebi cu glasul lângă ușă/ - Tu crezi că e iubire ce-a rămas?” Sau, în compunerea *Alb*, de pildă ce i-am putea iarăși reproșa autorului? Chiar nimic: „Oameni de zăpadă/ Ce erau pe-o stradă/ În grădina sufletului meu.// Lăsați să-nflorească/ Floarea ce-o să nască/ Chipul zămislit de Dumnezeu.// Și când noaptea vine/ Tu, să strigi în mine/ Și-al tău tipăt să-l aud mereu”. În *Ascuns*, într-o vedenie, satisfacția de a-l surprinde pe Dumnezeu neputincios ca un om: „Doamne, cât de mult îți iubesc încercarea!” În fine, această „noapte de pași” din miezul celei de a doua chemări, ca și sărutul pe talpa iubitei cu care aceasta nu se îndură să-l calce – versuri din vara aceasta ori din veri mai vechi, unde poetul își apără tenace o formă gramaticală bizară, preferând *subțioarea subzorului*, și gata! (*Dan Minoiu* Ploiești) ☒ Despre oboseala trecerii timpului în privirile, în ridurile femeii care cu modestie își aduce aminte până

la urmă de singurătate, după ce a iubit, după ce a născut, după ce a pierdut speranța. Temele femeii care revine la uneltele acute din tinerețe, care revine la scris, sunt de o frumoasă simplitate. Pastel de regret se încheagă din lumea, din viața prin care a trecut. Prețul libertății abia acum înțelese este plătit cu versuri, în absența iluziilor, în regăsirea metaforelor blânde, în peisajul care parcă se sfărâmă sub pași, de idealizarea de azi a tuturor clipelor repezi de mai demult. Am trece cu buretele peste eșec, peste dezamăgire, dar printre luminile timpului, este și un copil care ne ține de mână pe drumul de întoarcere. N-am ajuns să simplificăm în vedenie nesomnurile și dorurile, în nesomn și dor. Urcând spre final, generalizând, parcă nu ne mai putem îngădui starea de plural dintr-o succesiune de mărunțiri de sine de la o clipă la alta, de la un an la altul: „Inima copilului meu -/ O herghelie/ De cai tineri./ Cotropindu-mi duios/ Trecutul./ Nesomnurile...// Toamna de-afară./ Tremurând prin geam./ Picură miere și doruri/ Pe tâmpile mele/ Albite./ Iar eu./ Eu îmi aștept copilul/ Ca pe cea mai adevărată./ Mai luminoasă cărare/ Spre mine însămi. Un buchet de pasteluri vădind frăgezime sufletească, răbdare și extaz față cu ce ne rămâne după o viață, plăcerea de a iubi și a ne plasa sufletul într-un peisaj nesărăcit: „De ierburi mă-mpiedic./ În Frunze mă-ngrop./ Mă-înece într-un strop// Mă reazim de ploi./ De nori mă lovesc/ Un rost nefiresc/ Răsfrâng înapoi.// Pe vânt mă răzbun./ Cu ceața mă cert./ Miracolul incert - / Febril rămas bun...” Am reținut cu plăcere ideea din *Maternitatea frunzelor*. Cum altfel să rezisti în restriști și în fața oglinzii, decât retrăind, rescriind? (*Iulia Trăilă-Constantinescu*) ☒ Născut în 1986, la Focșani, studii liceale în Focșani, Facultatea de Teologie Ortodoxă București. Referințe critice: În 2004, la 18 ani așadar, publică poemul intitulat *Gotha* la Editura Pallas din Focșani, despre care scria cu promptitudine câteva rânduri de apreciere Mircea Dinutz: „Ce este cu acest poem-confesiune? O tulburătoare mărturie a unui adolescent, abia trecut de vârsta majoratului, despre Sine și despre Lume, despre dragoste, tânjire și suferință, neuitând o clipă că alter-egoul său (Gotha) ține de zodia vărsătorului, viețuind frumos sub cerul poeziei, al detașării de sine, al existenței senine și generoase, datorite celor din jur. Inspirat din folclorul african – punct de plecare, nimic mai mult, textul are arhitectura unui poem simfonic,

cu o linie melodică uneori gravă, alteori avântat vizionară, mai adesea patetică și încercată de unele despletiri romantice ce probează inocența unei voci în căutarea identității, pe un foarte ambițios scenariu mitico-existențial. Atras de story, fascinat de mit, îndrăgostit peste poate de cuvinte, George Mocanu are gustul înălțimilor, și, în mod sigur, un apăsător simț al riscului, atunci când se angajează într-o adevărată călătorie inițiată, având ca plan de referință literatura și nu realitatea, ca la postmoderni. În cazul de față, aluziile și reperele culturale sunt mai degrabă convenționale, neconstituind substanța poemului ca la optzeciști, unde livrescul, parte organică, densifică spațiul poetic. Aici impresia de rarefiere este izbitoare”. Neavând la îndemână volumul despre care a scris Mircea Dinutz, decât, deduc, sub forma unui cuprins bogat și sugestiv, nouă poetul ne încredințează un recent poem amplu, o *Elegie pentru generația NTC*. Atât cât spațiul ne va îngădui, mi se pare important să probăm și să confruntăm textul generos al criticului cu acela al *Elegiei*: „înlănțuindu-mă prometeic de marginile zării/ zeul m-a lăsat să zac ca un zăcământ în pământ/ în lutul îmbibat cu țigări și idei și mai ales cu pânze/ în care se prind muștele înmormântându-se de vii/ în interiorul infinitului din care nici una nu scapă/ pierzându-și încrengătura de gânduri încă negândite în apă/ căci părănd înlănțuit îmi risipesc ideile înfrunzite/ peste pământul împietrit și plin de pietre destelenite/ pe care se depun uneori încremenind deodată/ sedimente de sentimente sentimentale/ printre acele linii întrerupte prin dezintegrare/ în care materia își caută orbită atomii celulari/ pe toate străzile văzduhului bătătorite mereu/ de picioarele sugestive ale vreunui dumnezeu/ mergând cu mâinile pierdute în buzunarele rupte/ de atâtea purtat și purtare pe căile vieții/ a picioarelor îndumnezite și creatoare/ iar acum gropile nu se mai văd acoperind o stradă/ cu numele trecătorilor înfipte în ea/ de pasările care zboară și acum în stoluri incolore/ lăsându-și umbrele aurifere sculptate în piatră cioplită/ depărtându-se apoi pentru totdeauna...” Să avem răbdare cu autorul nostru, multă răbdare, ca și cum, defrișor de vaste păduri, până la peisajul limpezit de care ar fi capabil tânărul George Mocanu. Să avem răbdare, încrederea pe care ne-o inspiră colegul Mircea Dinutz fiind dintre cele mai serioase, pe textul său de întâmpinare. (*George Mocanu*, București). ■

Prin anticariate

Cu pușca și cu praștia

D EȘI deopotrivă servesc, în expresii, mărturisirii unei iuțeli fără istov, între trasul cu pușca și trasul cu praștia e cale de-o lume. Praștia e arma faptelor necoapte din copilărie, și făcătoarea ei de dreptate. Pușca, jucăria vîrstelor mai grave, cu temeiul și inconștiența lor. Diferența, care pare una de mijloace și de ani, dacă nu cumva de posesie, ori ba, a unui permis de port-armă, desparte, de fapt, două feluri de-a înfrunta lumea, două metafizici, două poezii. O poezie ironică, ludică, aruncînd, cu satisfacția răutăcioasă pe care numai copiii (în spirit) o pot avea, proiectile care nu omoară, subdimensionate, de obicei, față de ținta la care poftesc, și o poezie care se ia în serios, angajată, disperată, deseori, mitraliind „pe bune”.

Într-o cronică din 1989 – anul apariției unei antologii Geo Dumitrescu – din *România literară*, N. Manolescu îl include, cu opera lui spartă între momentul '40 și momentul '60, în a doua categorie, a vehemenților serioși, care n-ar trage, pentru nimic în lume, cu praștia: „Mi se pare că s-a confundat adesea, în cazul lui Geo Dumitrescu, spiritul său sarcastic și vehement cu acela ironic și îngăduitor al moderniștilor.” Nu insist (Manolescu, bob cu bob, o face) asupra a ce și cine a confundat, reținînd doar concluzia, eticheta de frondă neostoită pusă unui poet care nu știe de glumă, se-neacă, nu o dată, de scîrbă, refuză și bruschează, (se) nemulțumește din orice. Primul argument pentru o asemenea imagine e *Libertatea de a trage cu pușca*, volumul remarcat de

Comitetul pentru premiarea scriitorilor tineri și publicat în '46 la Fundația Regală pentru Literatură și Artă – prin anii '60, cînd a fost oferit cu dedicație, un ștraif cu „Editura pentru Literatură și Artă” acoperă, pe copertă și pe pagina de titlu, numele adevăratului editor... *O, tempora!*

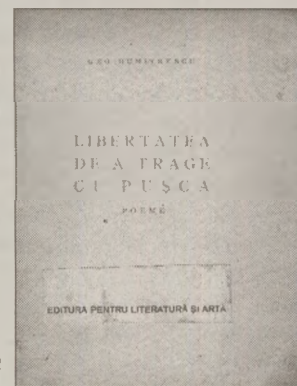
Bună parte din volum reia, cu minime ajustări, poezii din *Aritmetică* (titlul, de altfel, al unui fascicul), recuperîndu-le, în nume propriu, de la Felix Anadarm, defunctul pseudonim de debut. Cărțile sînt făcute, jocurile, banale și obosite. Nici misterele nu mai par ce-au fost: „Omul care păzea luneta părea să fie filosof,/ părea să știe multe din tainele cerului – / i-am dat doi lei să mă lase să privesc luna/ și să pătrund în țările misterului.” (*Aventură în cer*) Carevasăzică, cu doi poli îți cumperi revelația, care tot afîta face: „Unii credeau că stelele sînt niște globuri frumoase și colorate/ înfipte în pari în grădina lui Dumnezeu./ așa povesteau toți poezii/ și de fapt așa credeam și eu.// știți, nu-i adevărat nici că stelele au colțuri – / le-am văzut eu cu ochii – pe onoarea mea!/ erau rotunde, buhăite și murdare/ și niciuna din ele nu mișcă.” O, poezi, timpul contemplației a trecut, lăsînd în loc o veste de nebulie revoluționară, care nici măcar nu mai surprinde pe cineva.

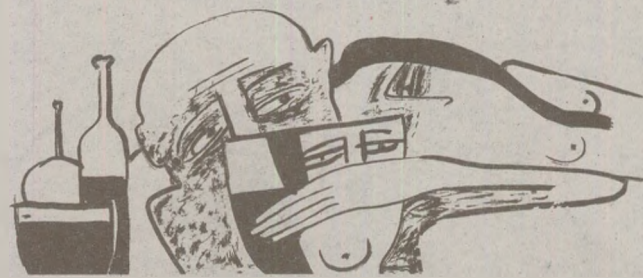
Iată, în disprețul unei întregi tradiții de adio, cu regii complicate, cuvîrte drămuite, gesturi pritocite îndelung, ultimele *Rînduri pentru un eventual deces*: „Pe acest pat cineva a trăit orizontal o viață de 20 de ani,/ aici cu ochii în ecranul televizorului, am existat atîta timp neverosibil și în regreș./ tot aici, în 1942, s'au scris/ aceste rînduri pentru un eventual deces.”

Libertatea de a trage cu pușca e ultima parte, din șase poezii, a volumului omonim. Prima piesă e despre iluzii, ultima, despre certitudini. Nici unele, nici altele nu au drept de cetate în lumea unde adevărul, pe care, deopotrivă, îl implică, în ele sau dincolo de ele,

nu mai e o miză. Despărțirea de iluzii e un epilog secular, pentru un veac precoce în moarte: „Fanfaron, perfid, te laudai cu lumină și generozitate – / cineva spunea că ești cel mai modern și cel mai deștept/ ce-am să răd cînd oi vedea mâinile tale murdare de bani și de sânge/ definitiv încrucișate pe piept.” (*La moartea unui fabricant de iluzii*) Secolul „melancolic și cabotin”, cînd începe, ca niciodată, să-ți pară rău că timpul trece, și cînd te temi de urmele trecerii pe care, odinioară, le numeai progres, e, probabil, de vină pentru înăsprirea poeziei, într-un modernism de-al doilea care nu mai are nonșalanța celui dintîi. Barbaria de care vorbește Adorno își găsește, poate, o față și în acest gest (liber?) de luare a puștii din cui. Nu mai știm cine, și cînd, a inventat praful de pușcă. Dar ne-amintim, de bună seamă, ce secol a inventat războiul.

Libertatea de a trage cu pușca nu e o pauză de filosofie, între două războaie. Între asediul Trebizondei, cu otomani și ruși, și bătălia care, în '43 (anul acestei poezii-lemnă), trage să se încheie. Numita libertate e-un drept cîștigat (de ce? pentru ce?), cu exercitare arbitrară și imprevizibilă. „Luptam și-atunce – ce era să fac?” e, să zic așa, nou, imperativ categoric. Pentru libertate s-au dat, știm, nenumărate lupte. Cea mai modernă, și cea mai parșivă, e lupta cu certitudinile care ne ordonează patimile. Praștia le clatină – au făcut-o, dintotdeauna, artiștii –, pușca le distruge. În locul lor rămîne elanul negru al celui care știe că nu poți să te nimeresti cu praștia, dar poți, foarte lesne, să te împuști. (S.V)

a c t u a l i t a t e a

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

Clauzele contractului

ADOUA ZI după ce a deschis restaurantul, Fănică s-a dus la plimbare pe jos, prin oraș. Era după amiază, frig și plouase. Pe strada principală, cam pustiu. Polițistul Pomenea care își făcea rondul, niște cîini, un căruțaș cu lemne, cîțiva copii care se întorceau de la școală și un bărbat în costum de vîntor, într-o birjă. Hotelul Traian, prăvălii mici, o farmacie, două brutării la cîteva sute de metri distanță una de cealaltă, primăria, sala de baluri și de întruniri a orașului, două cîrciumi, judecătoria, un atelier fotografic, încă un hotel, geamia, iar printre ele case și mai așa și mai pe dincolo. În deal, cartierul turcilor, cu case fără ferestre la stradă. Tot în deal, singuratic, un imobil lung, la Chelu, iar în vale barăcile regimentului de infanterie. Fănică aflase dinainte de a veni în oraș și de casa vagon de pe deal și de regiment. La Chelu funcționa un bordel cu două compartimente. Unul pentru ofițeri, cu intrarea prin spate, iar celălalt pentru soldați, prin față. În această primă expediție a lui în Medgidia, Fănică voia să găsească o casă cu chirie ieftină pentru el și ai lui, cu tot cu chelneri și bucătărese. Ochise una de lîngă gară, dar dl Tudorică, șeful gării, îi spusese să-și ia gîndul de la ea. Proprietăreasa era o nebună. Casa era nelocuită de mulți ani, totuși n-avea ferestrele sparte și nici ușile forțate. Aici fusese sediul primului comandant al regimentului și al ofițerimii exilate în acest nenorocit tîrg turcesc, după Razboiul de Independență. Nu mai știa nimeni cum și de cine fusese ridicată casa, dar moștenitoarea ei avea aproape același nume ca al maiorului Scipion, actualul comandant al regimentului, o chema Scipione. Toți cei care încercaseră să închirieze casa pînă atunci fuseseră respinși de proprietară, fiindcă nu-și putea lăsa casa pe mîna oricui.

Cînd s-a întors de la plimbare, Fănică i-a trimis o telegrama cu răspuns plătit dnei Scipione. În locul răspunsului, peste trei zile, s-a dat jos din trenul de prînz, de la București, dna Scipione însăși, îmbrăcată în mare doliu. O însoțea un țîrcodel care îi căra geamantanul, îmbrăcat tot în negru și cu o voce subțire, de castrat, care vorbea în locul ei: „Cine e Theodorescu Ștefan care vrea să discute cu dna Maria Scipione?” Fănică era în restaurant cînd țîrcodelul a pus această întrebare, dar s-a făcut că n-o aude. A luat-o prin spate și i-a ieșit în întîmpinare pe peron Scipioanei: „Distinsa doamnă, plecaciuni respectuoase, nu mă așteptam să veniți în persoană!” Văduva i-a cerut să-i cheme o birjă pentru a străbate cei o sută de pași dintre peronul gării și hotelul Traian și l-a rugat să-l găsească și pe omul ei, să-i ducă geamantanul la hotel, Fănică a intrat în restaurant și i-a spus țîrcodelului ce să facă. Apoi s-a întors la văduva Scipione și a invitat-o în restaurant, la o gustare. Ea să fi avut atunci vreo 40 de ani, iar Fănică la cei 35 ai lui, galanton cu ochi albaștri cu care putea promite orice, a ținut-o la masă și cu o supă de pui și cu o friptură pentru o doamnă venită de la drum, înghețata nu v-o recomand, dar o clătută flambată, scumpă doamnă? Contractul de închiriere l-au semnat seara, în doi, în camera ei de hotel, după peste trei ore de negocieri. Mai tîrziu, chiar și cînd avea în oraș prieteni devotați și de cuvînt, Fănică nu le-a spus decît că o văduvă coaptă nu se lasă convinsă imediat. Vreo doi ani după aceea, Fănică s-a tot dus la București să mai discute cu ea anumite părți litigioase ale contractului. Dacă tîrziu, venea după el, trist și de nînduplecat țîrcodelul văduvei: „Doamna Scipione intenționează să denunțe contractul cu dvs. dle Theodorescu.” Cînd îl vedea în restaurant pe comisarul proprietăresei, coana Virginica nu mai avea liniște: „Du-te, Fănică și vezi ce mai vrea nebuna!” ■

SEVER avertisment cardiac. Mă gîndesc la ce s-ar întîmpla cu T fără indemnizația mea. Mi-am adus metresa în casă. Nici măcar nu e tînără. Dar are cabluri, ștehere și, primul între toate, mic ecran. De Erika n-am divorțat. O folosesc pentru treburi domestice. Cînd va sta prost cu sănătatea, vom aviza.

Nu merge cum mi-am închipuit. Există o justiție imanentă. Ieri am computerizat cîteva pagini de literatură experimentală din anii șaizeci. Astăzi citesc: „Din cauză că n-ați închis bine aparatul, s-ar putea ca în documentul dumneavoastră să apară erori.” „S-ar putea” e eufemistic. „Documentul”, ia-l de unde nu-i!

Erika, iubirea mea!

Spuneam că sunt reprezentativ. Atîta că cei pe care-i reprezint – deteriorații Epocii – n-au aflat. N-au aflat nici că au de ce să fie reprezentați.

T i-a dat de urmă documentului. Acum, las' pe mine! Îi fac eu vînt!

Am de gînd ca într-o a doua viață să pun piciorul în prag. Până aici! Lăsați-mă să vegetez!

Recomandare către „lucrător”, citită de Gabriel Liiceanu în dosarul lui: „...penetrarea cercului de cunoștințe apropiate.” Cum le spuneam soldaților, arătînd către plutonul vecin, dimineța, din cauză de necunoașterea comenzilor, la instrucția de front: „Și la mine tot la fel!”

Fac muncă patriotică. Citesc fragmente de jurnal ale unor elevi. Fete, mai ales. Mai toate peste nivelul meu de la aceeași vîrstă. Dacă sunt un scriitor bun, cum se spune, mă gîndesc că poate naivitățile de atunci m-au moșit.

Drăcovenia începe să răspundă la comenzi. Până n-o apucă ștrechea... Ieri, aveam de bătut vreo opt pagini dintr-astea, îndesate, traduse de T. Trimise de Corina. Scrise de Jean. Bat eu cinci pagini, mă aferez cu a șasea și, deodată, dintr-un motiv încă neelucidat, am rămas cu un singur cuvînt. N-ai știut tu cum să cauți, mi-a spus Corina de la Lyon. Până să vină Alexandra, să-l descoase, m-am apucat și am bătut totul, toată ziua, de la început.

Nu poți să fii deștept cu idei false. Aseară, un om ținut de mare mintos devenise, cu păreri preconcepute, incoerent și flasc. Abia cînd ridica inconsistența pînă la aberație, se mai întrema.

Tot ieri am asistat, uluiți, pe viu, la performanța de găscuțică a reprezentantei autohtone a unei mari companii internaționale. Nu-i sigur că s-au înșelat angajînd-o. Prostia e rar integrală. Cunosc destui proști buni conducători de barcă. De barca proprie, vreau să spun. O minte modestă poate fi dotată pentru marketing. Mai ales cînd, cum era cazul, persoana nu arată rău.

Nu poate fi stîrpită tentația ideologică. Probleme cum ar fi tot ce ține de americani, de globalizare, de încălzirea planetei, sunt pre-judecate. De mine, inclusiv.

Nu-mi permit să judec pe cine a zăcut în închisori. Sunt convins că nu i s-a spus mâine vă dăm drumul fiindcă vrem să ne punem bine cu apusul. I s-a spus: „Dacă nu semnezi...” Și unii, sau mulți, au semnat. Nu judec, nu știu ce aș fi făcut în locul lor. Ce nu pot să înțeleg e de ce, obligat să scrii, scriai ce putea să-i facă rău omului. În cazul meu, cred că a fost ceva dostoevskian. Omul ținea la mine – și mai ura.

Aflu uluit, dintr-un articol, că la noi laicii pun presiune asupra credincioșilor. Aș fi zis că e pe dos. Citesc că, dintre toate religiile, legitim e

Lăsați pe mine

numai creștinismul. Iată pusă la index, cea mai mare parte, cu mult, a speciei om. Cu riscul de-a pune presiune, recunosc că respect religia numai pînă aici.

Deosebirea esențială dintre adolescenții pe care-i citesc și adolescenții care am fost constă în aceea că țineam seama de ce se aștepta de la noi – bună creștere, bună cuviință, prudență, ipocrizie –, pe cînd cei de astăzi spun ce gîndesc. Cînd spui ce gîndești, nu trebuie să fii filozof, să ai nu știu ce idei, ca să cucerești. Modelul lor implicit este Jenny Aterian.

De la unii, de la alții, imagine apocaliptică a Universității din Timișoara. N-am iubit-o niciodată dar, atunci, oamenii ăia, partinicii ăia, informatorii ăia, mai știau să respecte și, chiar, să fie omenoși. Nu-i vorba, cam tot aceiași erau.

Oare să fi primit ei și bani? Porcă nu-mi vine să cred. Poate unii mai importanți. Mie nu mi-au promis decît că vor acoperi cheltuielile pe care le-am fi făcut cu lectorul francez. Ca și – ei, da! –, era să uit, funcția de șef de catedră, de care abia scăpasem. Idioli!

Cină la restaurantul scriitorilor, cu un universitar bordelez. Predă cursuri concentrate aici, la Drept. Ne spune că a murit doamna Braure. Încă o linie trasă pe răboj. Bărbatul, istoric cu capul în cărți, îi murise. Avea șase copii, unul pe mări, pe oceane, trei, cred, profesori, unul în poliție și o fată artistă fără comenzi. O armată de nepoți. O cam neglijau, iar ea accepta cu umor resemnat. Excepție, Marie. Sensibilă, neliniștită, inocentă... E o aspră critică a lumii noastre în cât de bine ne-am simțit, săraci, trei pe un salariu modic, cum se spune acum, la Bordeaux.

Dificultăți incipiente în a urca scara. Ajuns sus, răsufli greu. Asta mi-ar lipsi, să rămân în hol sau bucătărie, unde n-am nici o treabă. Eu, care îmi programez o moarte fără probleme, aș fi servit.

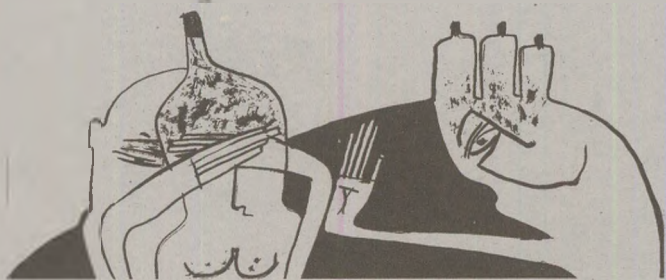
Brusc, îmi pun întrebarea: ce o fi fost în capul lui T, cu propunerea ei, consemnată cum se cuvine în dosar, de a rămâne noi la Paris, în '73. Tocmai ea, *mamma leone*, să-și lase fetele de izbeliște, să nu știm dacă ni le dau, cînd ni le dau! Și ce am fi făcut noi acolo? La ce am fi fost buni? Trebuie s-o întreb.

Nu spun, Doamne ferește, că nu există fenomene globale. Spun că nu le percep. Percepția mea fragmentează și particularizează mărunt.

Ne-am descotorosit de prieteni, ca să zic așa.

Repet, față de pramatiile care conduc astăzi unele universități, partinicii de pe vremea lui Ceaușescu erau – la Timișoara, cel puțin – niște gentlemen. Și totuși, se începuse destul de bine în 1990, cu aducerea lui Moș Poveste la rectorat de către matematicieni. De atunci încoace, situația s-a tot degradat.

Visiblement, nu sunt bun pentru misiuni mai importante decît pâinea (de toate zilele, totuși) și apa minerală. Întreabă la ghișeu de informații, îmi spune T. Întreb. Mă interesează cînd se fac radiografii. Ce fel de radiografie? O radiografie, cum altfel să spun? La ce specialitate? E vorba de o durere inghinală. Ai!, o radiografie, atunci. Luni și miercuri, de la șapte treizeci. După amiază, nu? Nu. Și ce fac cei care nu pot veni dimineța? Vin după după masă, de la 2. Păi, acum mi-ați spus... După masa nu e profesorul. N-am întrebat de profesor. În stradă, mă întreb dacă și după amiază tot luna și miercuri e. Am de mers la Uniunea Scriitorilor, cu un Si Vi, o fotografie și un fragment de Operă, pentru nu știu ce. (Fac tot drumul pe jos, altă soluție nu-i.) Și fotografia?, întreabă funcționara. N-ați adus fotografia. Îi explic că sunt autorul cărții *Pe mine să nu conați*. ■

actualitatea

Scurgeri de informații

În numărul său din luna august, revista *IDEI ÎN DIALOG* continuă să ne ofere o sumedenie de lucruri demne de interes. Neavând spațiul necesar unui inventar complet și nici răbdarea de a aranja articolele în ordinea unor preferințe personale, Cronicarul se mulțumește să recomande, global, întreaga publicație. Totuși, pentru a face dreptate unui subiect care numai arareori atrage atenția nespecialiștilor, trebuie remarcat, o dată în plus, articolul lui Ovidiu Olar, dedicat – sub o umbrelă prevenitoare ca *Ortodoxie și politică* – sinodului de la Târgoviște din ianuarie 1659. Voievodul valah Mihnea al III-lea Radu ar fi convocat, va să zică, o asemenea tainică întâlnire, în scopul, printre altele, de a conferi valabilitate botezului luterano-calvinilor. Gestul era de natură să șocheze Constantinopolul, cum s-a și întâmplat de altfel, după nenumărate artificii de stil specifice diplomației din această parte a lumii. Avem, ca documente, doar două scrisori trimise de Mihnea și reproduse de Iorga, din care putem extrage, cu mai multă sau mai puțină precizie, caii de bătaie ai conflictului latent. Răspunsul Patriarhiei pare a se fi pierdut. Ei bine, însă, echivalându-l pe acesta, ar exista, ne anunță Ovidiu Olar, o altă epistolă către domnitorul Munteniei al cărei conținut rezumă, neoficial, discuțiile purtate pe marginea conciliului valah. Autorul ei e un anume Meletie Syrigos, personaj deloc ingenuu al peisajului politico-religios de secol al XVII-lea. Departe de eleganța replicii parafate de Patriarh, aceste mărunte scurgeri de date se dovedesc, în cele din urmă, cu adevărat fertile pentru descălcirea nenumăratelor ițe generate în Orient de reformele catolicismului: „Discuțiile nu își au rostul fiindcă, așa cum va spune curând Dositei al Ierusalimului, regulile bisericești «nu s-au întocmit pe munții țării Românești, nici de domnii țării Românești, ci în Constantinopol și de către împărați și sinoade.» De pildă, continuă Syrigos, botezul calvinilor a fost respins în conciliul din 1644. «Cum să fie acceptat acum?» Se pare că, totuși, un precedent există, dincolo de ceea ce știe expeditorul acestor stenograme. Și el e bine sintetizat în pagina 26 a *Ideilor în dialog*.

Forumiștii

Cuvîntul, pe care limba literară nu-l înghite, încă, denuște aproape o breaslă. Cine vrea să măsoare cheful de-a scrie (de-a riposta?) al nației n-are decât – e o activitate foarte cronofagă, vă previn! – să cerceteze subsolurile articolelor de ziar, în edițiile electronice. Mustesc de comentarii apărînd (anonim) dreptul sfînt la părere. În chestie sau, cel mai adesea, pe dinafară. Interesant devine cînd revistele literare împrumută de la presa pe care oricine o consumă, căpătînd, *ex officio*, privilegiul argumentului, obiceiul de-a întreține o asemenea agoră pestriță. De pildă, *OBSERVATOR CULTURAL* dă liber la comentarii, alcătuiind și un top al celor mai comentate articole. În ultimul număr, 437 din 21 august, liderul clasamentului este articolul lui Paul Cernat, *Puncte din oficiu pentru literatura tînără*. Articolul, scris cu ceva efort de spicuie, merită combătut cu alte articole. Însă timpul costă bani, așa că forumul e numai bun. Comentatorii sînt scriitori „atînși” de articol, laolaltă cu voci din public, care nu pot răbda – boală grea! – să nu emită judecăți estetice. Vă invit, dacă vreți să pierdeți timp (adică bani) și răbdare, să parcurgeți, poate dintr-o curiozitate care ține de sociologia literaturii, de cum se apără pozițiile, schimbul de replici amenințînd să ia proporții de foileton. Un observator răutăcios ar conchide chiar că de aceea nu se scrie, fiindcă se comentează...

ochiul magic

Fapt e, oricum, că meseriile fără ripostă, măcar formal – critica nu așteaptă contestări ale verdictelor ei altfel decât prin „producții” mai bune – își găsesc, cum s-ar zice, nașul cu democrația directă de pe forumuri. Revolta sănătoasă a celor „mulți și nelăudați” (sic!) se aude ca un cor întinînd aria care ne este, vai, afî de cunoscută, apropo de inaderența noastră la modele: *da cine ești tu, mă, să vorbești?* Noi, de ce nu?

Dincoace de Rubicon

Un interesant text critic despre *Polemici cordiale*, cunoscutul volum al lui Octavian Paler, citim în nr. 187 din *CULTURA*, sub semnătura Nicoletei Sălcudeanu. E vorba, de fapt, despre prefata la o nouă ediție a cărții, în pregătire la Polirom, în seria de autor Paler.

Există la noi prejudecata unui divorț zgomotos între generații, cu conflicte dure de cuvinte și de etichete. Pe de o parte sînt vîrstnicii, scriitori consacrați sau nu, catalogați ca anacronici, obtuși, „expirați”. Pe de alta, tinerii, de valori afî de diferite, sînt la rîndul lor văzuți, indistinct, ca un stol de păsări bezmetice, mereu în căutarea unei prăzi în care să-și înfigă pliscul.

În realitate, prăpastia se cascadează între autorii realmente buni și cei mediocri, indiferent de generația din care ei fac parte. Că este așa, o dovedesc și rîndurile comprehensive, adecvate, pe care le scrie despre opera lui Octavian Paler o autoare care a debutat editorial la ani buni de la Revoluția din 1989: „Octavian Paler face echilibristică prin levitație. Epurînd «elementele biografice și psihologice», fertilizînd abstractul, aduce confesiunea la o stare de agregare pură, distilată, agravitațională. Prin sinceritate, secționează ridicolul și menajează sublimul. O sinceritate dogoritoare. Iar în sunetul final vibrează coarda umană. Aici nu-și poate face loc nici o undă de compromis. Nu există nici o pagină, nici un rînd imputabile oricărei forme de felonie. Chiar dacă parabolice, scrierile sale sînt mai puțin esopice decât o bună parte a literaturii din comunism, considerată «curajoasă». Sînt rezistente la timp. Citite din perspectiva zilei de azi, *Polemici cordiale* își păstrează prospețimea intactă. Toate, dar toate temele morale sau estetice, cu

căpușeală etică, problematizate în aceste eseuri (deghizate în scrisori, discursuri și convorbiri imaginare), sînt pe deplin validate de și reverberează în prezent.”

Textul Nicoletei Sălcudeanu se intitulează *Dincoace de Rubicon* și merită citit integral.

Un eseu frumos cu un titlu urât

Noroc că i s-a cerut Cronicarului un „ochi magic” mai frivol, ca de sfârșit de vară, că altfel n-ar fi citit *Nastasia Filippovna, în tanga și fără sutien* în *IDEI ÎN DIALOG* (nr.8, august). N-ar fi citit articolul din cauza titlului inestetic: are ceva hibrid, ca struțo-cămila lui Cantemir sau ca pasărea dilematică din Odobescu („Să fie rață – mă-sa găină, să fie găină – botul lătare”). Precizăm de ce, fără pudibonderie: *Nastasia Filippovna* din *Idiotul*, cea mai celebră eroină dostoevskiană, construită după tiparul păătoasei-sfinte, se potrivește cu articolul și cu revista ID, din care e păcat să scapi fie și un singur număr. Slipul tanga și ținuta *topless*, în schimb, sunt de revistă *glossy*, categorie din care dacă ai citit una singură, le-ai citit pe toate! Puse laolaltă în titlu au ceva agresiv, vor să atragă atenția cu tot dinadinsul.

Dincolo de titlu se află însă un eseu splendid, plin de bun-gust, semnat de Alina Andrei, care ne e prezentată ca jurnalist și fotograf. Un comentariu fin, melancolic, pe marginea evoluției imaginii femeii, un text care pomeste de la niște cărți postale estivale de altădată și le combină discret cu literatura. Un domn din alte vremuri i-a povestit autoarei despre cum se îndrăgostea el de eroinele de roman și cum a avut prima ceartă serioasă, „ca între bărbați”, cu alt elev, colegul lui de bancă: „Într-o pauză, acesta îi mărturisise ce anume și în ce fel le-ar fi făcut el Grușenkăi și Nastasiei Filippovna: constatînd că sunt rivali, ca și cînd s-ar fi întîlnit la o oră nepotrivită în budoarul doamnelor lui Dostoevski, au făcut schimb de pumni pînă la învinetirea ochilor”. Duelul între junii cititori n-a avut loc din lipsă de pistoale, însă la ora de matematică, elevul amoretat, ca Ragaiac, de frumoasele cărților, și-a imaginat-o pe Grușenka lungită pe catedră și a socotit-o prea puțin pură pentru el, așa că i-o putea lăsa, cu mîrînimie, colegului de bancă.

Până și buclucașul titlu își găsește explicația în eseu, ca exercițiu de imaginație. Domnul cu amintirile este întrebat de cineva din tînăra generație (care a citit totuși *Idiotul* și *Frații Karamazov*) ce-ar zice de o *Nastasia Filippovna* de pe o plajă de azi, în slip tanga și fără sutien. Rezultatul e că s-a ales cu o palmă peste ceafă. Nu-ți poți permite, nepedepsit, să te joci cu imaginea femeilor de care au fost îndrăgostiți bărbații în adolescență. Cronicarul nu vă dezvăluie mai mult din acest articol plin de poezie, poză și subtil umor, dar vă invită să-l citiți (pp.38-39).

După titlul ratat, o mică dezamăgire și la final: pare că textul a fost tăiat în funcție de spațiul revistei, la nimerală, așa că se termină cam abrupt: „În altă fotografie de-a lui Abadzić, un băiat se dă cu trocineta pe plajă, prin apa mării”. Dacă există un *va urma*, autoarea e invitată să-l publice în **România literară**. Parcă la noi articolele de acest fel s-ar potrivi cel mai bine!

CRONICAR

**Compania Națională
„Loteria Română” S.A
sprijină financiar
programele U.S.R. dedicate
Centenarului Societății
Scriitorilor Români**

ZIRKON
ZIARE, ZI DE ZII

Abonamente 2008

România literară

Talon de abonare începînd cu

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 40 lei
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 70 lei
- ☐ abonament un an (52 numere) - 140 lei

Nume Prenume
str. nr. bl. sc. et. ap.
sector. localitate. cod poștal. județ.
telefon

Începînd cu 1 ianuarie 2008 abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media
Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor
Hârlescu nr 6, sector 2, București, 022195. Tel.: 255.19.18, 255.18.00.
Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau
300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră
completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente
direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Valentina Vlădan, Fundația **România
literară**, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

